

49

LJUBLJANA
6. DEC.
CENA 2 DIN
LETO XX.

1972

TEDENSKA TRIBUNA

MILADI PRED ZAPRTIMI VRATI

STRAN 3

STRAN 8

FILTER
NI FAGOT

"Bača"

PODBRDO

STRAN 5

ZAMUDA
LE DESETODSTOTNA

TEDENSKA TRIBUNA DANES

Stran 7

PRVA RAZSTAVA »NESNAŽNE« LITERATURE

Na nadvse zanimivi razstavi »Žeja po branju«, ki jo je v Narodni in univerzitetni knjižnici pripravil ravnatelj Jaro Dolar — z njim smo si jo tudi ogledali — si je obiskovalec lahko ogledal knjige od Trubarja naprej, po katerih so bravci najbolj segali. Tako je bila to razstava tujih in domačih bestsellerjev, prvih kolportajskih romanov, prvih slovenskih kriminalk, najbolj slavni pustolovski, zgodovinski in detektivski romanov, skratka razstava tako imenovane pogrošne, cenene ali trivialne literature, šunda.

Stran 8

FILTER NI FAGOT

Cvete na našem zabavno glasbenem »tržišču« sto cvetov ali vlada zmeda? Pogovor, ubran na to vprašanje, je tekel v senci zidov stare graščine v Škofji Loki, v Centru za rehabilitacijo in varstvo slepe mladine.

Stran 9

GRMENJE NA ŠKOFJELOŠKEM GRADU

Eksperimentalna skupina Oder-galerija iz Škofje Loke je uprizorila novo veseligo, vsaj tako jo je avtor Majaron imenoval, »Grmenje brez dežja«. Tisti, ki so si to reč ogledali, so jo zelo različno komentirali. Pravzaprav so se celo sprli. Skupina Oder-galerija namerava uprizarjati samo novitete slovenskih avtorjev.

Stran 10

SPRTE BLEJSKE PLETNJE

Prispevek govori o življenju čolnarjev — o tistem delu, ki ga izletnik in turist ne poznata, ker ga pred njim čolnarji skrbno skrivajo. Za romantično fasado se skrivajo čudne in turobne zgodbe o pohlepu po denarju, prepirih, opitosti. Blejski čolnarji, ki so skoraj vsi z Mlinega in združeni v čolnarski sekciji pri turističnem društvu, tudi radi jadikujejo nad previsokimi davki.

Stran 11

AVTOCESTA RAZREZALA IVANJE SELO NA DVOJE

Čez kak teden bo odprta najsodobnejša cesta v Jugoslaviji, avtocesta od Vrhnike do Postojne. Cesta poteka večidel skoz gozdove in nenaseleljene kraje. Ni pa se mogla izogniti Ivanjemu selu. Raztrgala ga je na dvoje. Stara patriarhalna vasica je dobila mogočno prometno arterijo, ki pa bo vaščanom neposredno bolj malo koristila. Zaradi nje so morali pravzaprav marsikaj pretrpeti, ob miniranju se je na vaše strehe usipalo kamenje kot toča, ponoči in podnevi jih je motil hud hrup. Nekaterim vaščanom je nova cesta vzela dom, drugim zemljo. Kljub vsemu pa je večina Ivanjcev po svoje ponosna, da je takšna moderna prireditev speljana prav mimo njih.

Stran 20

VSE O NOVI SPOLNI TERAPIJI

Psihoterapijo pri odpravljanju spolnih težav zadnje čase nenavadno uspešno izpodriva metoda Masters-Johnson, ki so si jo izmislili v Ameriki in jo izpopolnili na vse mogoče načine. Večini zakoncev, ki jih sodobni način življenja odriva od narave, je lepo pomagala.

ZALOTI SE, ČLOVEK

Poznamo različne oblike surovosti — človekova iznajdljivost je pač tudi v tej smeri delovanja noč in dan na delu. Poznamo zasebne in množične surovosti in slutimo njih medsebojno povezavo: neobčutljiv posameznik, z eno besedo, pogojuje neobčutljivo družbo in narobe. Poskušamo si razlagati, zakaj otrdi za pest veliko srce posameznika in z njim nevidni in neslišni duhovni motor družbe, ki — mimogrede navrženo — ni doživel pesniške prisposobe, kot jo je posameznikova človečnost s srčnim organom: organi organizirane človeške skupnosti očitno niso tako krvavo povezani z dejanjem in nehanjem človeškega občestva, kot je neznatna srčna mišica v človeku z vsem, kar ta doživlja. Srca družbe, skratka, še ne poznamo, pa čeprav se je v zgodovini že prenekatero gibanje potegovalo za metaforično vlogo in odgovorno čast. Poznamo pa od nekdanj človeško srce in simbolični pomen te pesniške primere.

Nič lažjega tedaj, kot ugotoviti, da se vse začne in neha pri človeškem ali nečloveškem posamezniku, da je le-ta tisti, ki ga obdelujejo in gnetejo učeno poimenovani psihološki, socialni, gospodarski, politični, filozofski in drugi faktorji, da je potem takšen, kakršen je, in da potem tudi ravna tako, kot ravna.

V obtoku človek — skupnost, skupnost — človek je srce tisto, ki snuje dobro ali zlo, ne kak drug organ, tudi v metaforičnem smislu ne. Kaj pa bi, navsezadnje, bili ti neoprijemljivi organi brez src? Zaloti se, človek, torej, pri ravnanju, še tako drobnem in vsakdanjem, ob katerem bi se morala izkazati tvoja srčna omika, pa se ni, in

Med mnogimi gibalci mednarodnih odnosov zavzema časten položaj »mednarodna morala«, ki je načeloma nekaj vzvišenega, skrivnostnega, že skoraj nadčloveškega, vsekakor pa močno spremenljivega glede na čas in prostor. Kakor so se spreminjale razmere, ki so ljudem narekovale »moralo«, tako se je spreminjala sama. V posameznostih se je celo zelo spreminjala v razmeroma kratkih časovnih obdobjih, v splošnem pa kljub temu do današnjih dni ni izgubila svoje največje značilnosti — slabe opredeljenosti. Še bolj, ostala je mednarodna morala, prilagojena ravni in potrebam razvitega sveta, ki so mu nekoč rekli tudi »omikanje« in ga s tem delili od »neomikanega«, da bi poudarili potrebo po civilizacijskem poslanstvu prvega v drugem.

In ta na sto načinov razumljena mednarodna morala naj zapolni vrzeli povsod tam, kjer odpovedo natančnejša pravila in konvencije. Države naj bi načelno vedele, kaj je moralno in se zatorej izogibale nemoralnim dejanjem tudi zato, ker bi sledila kazen — moralna obsodba svetovnega javnega mnenja.

Tako imamo dve neznanki — moralno in svetovno javno mnenje. Tudi o tem drugem bi bilo najbrž težko govoriti kot o nečem trdnem in zlahka opredeljivem (kako se izraža: z dejanji vlad, s pisanjem časopisov, z demonstracijami?). Resnica je, da odkar veljajo ustanovna listina in konvenciji o človekovih pravicah in še kaki dokumenti iz okvira Združenih narodov, je morala ključni sestavni del prizadevanja za boljše medčloveške odnose. Toda, ali je ta nova morala zmagala, ali pa kot mednarodna morala še vedno velja tisto, kar si zamišlja in predpisuje razviti svet?

Nemoralno je ubiti človeka, ali pa ga je nemoralno tudi oropati sredstev za življenje in ga prisiliti živeti v poniževalnih razmerah? Načelno da, kakor je načelno vsem stvarim lahko pritrčiti, življenje pa komaj sproti šteje izzivalne kršitve tega moralnega načela. Ali je moralno uveljaviti v ustavi načelo — vsi ljudje so po rojstvu enaki — pa se sprenevedati, kadar gre za tako načelno moralno vprašanje kot sta rasizem in kolonialna oblast? Načelno ni, toda ni potrebne posebne pronicljivosti za spoznanje, kako močno besedo v odrejanju moralnega in nemoralnega imajo tisti, ki so močni.

Nemoralno je kršiti človekove pravice — dokler jih ne krši močnejši. Mednarodna morala, ki naj bi zaustavljala močne in dajala okvirno pomoč šibkim, postane po samovoljni interpretaciji še eno orožje v rokah močnih. Kajti močni so lahko uglašeni, brezskrbni, nehisterični, vljudno zadržani,

osvetlil ne boš le sebe, ampak tudi svojo človeško skupnost.

Že vidim, človek znotraj mene samega in človek v moji sosesčini, da vznejevoljeno in jezno naraščaš, češ, kaj pa ta spet išče dlako v jajcu, česa vsega mi ne bo podtaknil, samo da bi me razvrednotil pred samim seboj in pred drugimi. Pozabiš, te slišim opominjati, ko takole dlakocepiš, da smo jaz in moja skupnost enkrat za vselej in vsakič znova obračunali in obračunavamo s surovostmi tega sedanjega sveta doma in na tujem. Obsojali smo in vedno znova bomo obsodili vsako odkrito ali prikrito nasilje nad ljudmi z jasnih in nedvoumih idejnih izhodišč. Bolje zate, da paziš na svoje besede.

Res, se brani pred človekom v samem sebi in v sosesčini, čisto prav imaš. Naravnost bleščeče smo naredili nekaj velikih javnih izpitov — ustno in še posebno uspešno pismo.

Ampak kaj, ko padamo pri majhnih, na prvi pogled komaj omembe vrednih. To, vidiš, me vznemirja in me sila k mozganju. Lahko je, pogled, z resolucijo podpreti na primer zaščito levov v Afriki, hudičev težko pa je neugodnemu potepušku mačetu odpreti vrata samo v predsobo. Se ti je že kdaj postavilo na pot kaj podobnega, kot je premrla in lačna muca pred pragom?

In ko smo že pri padanju — se spomniš letošnjega prvega zimskega vala? Kako so padali ljudje po poleđenih pločnikih? Pa kaj, če pade mlad, gibek pešec, ki ta dan pač slučajno ni sedel v avtomobil. Pobere se in gre svojo pot. Ampak pomisli, da zdrzne staremu človeku. Prav lahko, da zaradi poškodbe nastopi svojo zadnjo. In katerih je več v avtomobilih in katerih je več na ulicah?

Malomarnost — vidim — zamahuješ brezbržno z roko, samo nepomembna malomarnost naše komunale. Jaz pa ti pravim, človeku v sebi in človeku v sosesčini: brezobzirnost, ki je v najboljšem primeru nezavedna surovost iz — v najboljšem primeru — nezavednih korenin.

Jože Šnoj

MEDNARODNA MORALA

spretni besedniki v belih rokavicah. V kritičnih trenutkih moralnih dilem pa le napolnijo svetovno javno mnenje z veličanjem svoje omikanosti in rahlim gnusom do neomikanosti tistih, ki so jim, hote ali neho, stopili na pot.

Kaj naj bi človek drugega premišljal ob letošnji razpravi generalne skupščine o portugalskih kolonialnih posestih? Moralna obsodba, pravimo, ko ugotovimo, da 98 držav sodi, da so osvobodilna gibanja v Angoli, Gvineji — Bissau in Mozambiku pravi predstavniki prebivalstva. Toda ravno za to gre, ali bo moralna obsodba potegnila za seboj še kako kazen zaradi nemoralnosti neklih dejanj? Čigava morala je potemtakem ta, po kateri je šest držav glasovalo proti večinski resoluciji in se je osem drugih vzdrglo glasovanju? In če jih še naštejemo — ZDA, Velika Britanija, Brazilija, Južna Afrika, Španija ... Kdo je zapisal moralo, ki tipični kolonialni vojski dovoljuje uporabljati najbolj nemoralne in obsojane načine za poseganje v življenje ljudi, ki so potrebni napredka, vendar neodvisni in samosvoji? Kje so zapisana mednarodna moralna pravila za osvajalce, izkoriščevalce tujega bogastva in človekovih moči?

Niso bila zapisana taka pravila, vendar to močnih držav, četudi veljajo za zaščitnice svobode in demokratičnih pravic, ne moti. Tudi obsodba svetovnega javnega mnenja ne. Zato še naprej, kot doslej, mednarodna morala ravna svojo raven po močnih in jim odpušča tedaj, ko se zapletejo v nemoralnosti. Seveda ne bo vedno tako, take nemoralnosti bo zgodovina nekoč prav gotovo obsodila, toda to je slaba tolažba za današnje ljudi, ki jim taka dejanja jemljejo pravico do samostojnosti in neodvisnosti.

Mojca Murko

49

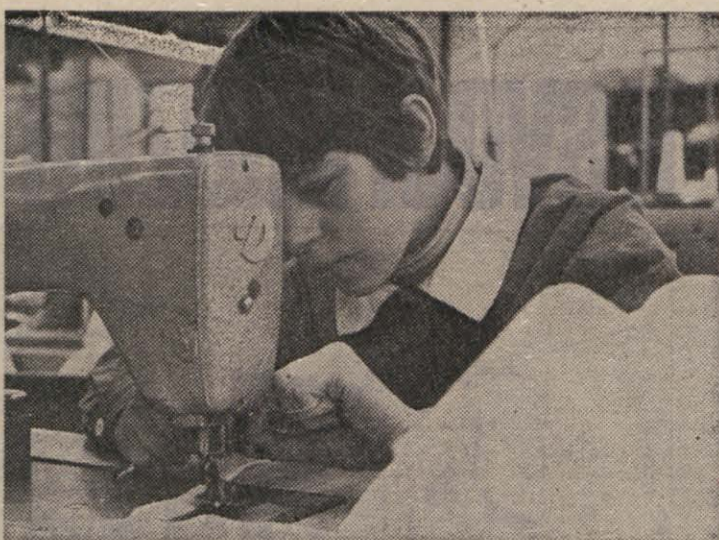
Izdaja in tiska CGP Delo v Ljubljani — direktor publikacij Mitja Gorjup — Tedenska tribuna ureja: Dušan Benko (glavni in odgovorni urednik), Feri Žerdin (namestnik glavnega urednika), Janez Kajzer, Božo Mašanovič, Miki Muster, Bernarda Rakovec, Juš Turk, Herman Vogel — Oblikovalec in tehnični urednik Andrej Habič — Lektorica Katja Kikelj — Tajnica Elita Potočnik — Naslov uredništva: Tedenska tribuna, Tomšičeva ulica 3/II, p. p. 150-III, 61001 Ljubljana, telefon: 23-522 do 23-526. — Rokopisov in nenaročenih fotografij ne vračamo — Naročniški oddelek in kolportaža: Ljubljana, Tomšičeva 1, telefon 22-575, oglasni oddelek: Šubičeva 1, telefon 21-896. Naročnina: letna 84 din, polletna 42, mesečna 7 din; žiro račun pri SDK 50102-601-20012; letna naročnina za tujino: Amerika 10 US dolarjev, Anglija 3,94 Lstg, Avstrija 231 Sch, Francija 51 Ffr, Italija 5.860 Lit, Kanada 10 CA dolarjev, Nemčija 32 DM, Švedska 48 Skr, Švica 38,5 Str; plačljivo na devizni račun 501-620-1-32009-160 pri Ljubljanski banki (z opombo za TT). Oproščeno prometnega davka po pristojnem sklepu 421-2/72.

V tezah za pripravo dokumentov tretje konference ZKJ — začela se je danes v Beogradu, na njej pa bodo obravnavali naloge komunistov pri vključevanju mlade generacije v izgradnji samoupravne socialistične družbe — je med drugim zapisano tudi tole: Ni pomembnejšega problema družbenega življenja in razvoja, ki ne bi zadeval položaja, življenjskih perspektiv in prihodnosti mladine, enako kot ni pomembnejšega »mladinskega vprašanja«, ki ne bi bilo hkrati tudi družbeno. Stvarni interesi mlade generacije niso in ne morejo biti zunaj interesov delavskega razreda in drugih proizvodnih in ustvarjalnih družbenih sil.

Ali se v delovnih organiza-

čina deklet, ki delajo v Lisci, se na delo vozi z vlakom in avtobusom, nemalo pa je tudi takih, ki morajo po napornem delu v tovarni opravljati še najrazličnejše domače posle. V Lisci se tudi ne morejo pohvaliti z visoko izobrazbeno ravni svojih delavk. Tovarni primanjkuje delovne sile, zato sprejemajo tudi delavke, ki imajo le pet ali šest razredov osemletke. Pri takšnih je neobveščenost najbolj očitna. Pa ne bodimo preveč kritični. Kot nam je zatrdil Rudi Filej, je neobveščenost opazna tudi v starejšem delu Liscinega kolektiva.

V organih samoupravljanja, centralnem in obratnih delavskih svetih, je malo mladih, točneje: med triindvajsetimi člani centralnega delavskega sveta najdemo le pet mla-

Slika na tej in na naslovni strani: JOCO ŽNIDARŠIČ

ski šoli ter študente na fakultetah, pravi Franc Ernestl. Vemo, da precej naših delavk obiskuje dopisne in večerne šole, zato večini odobrimo neplačano odsotnost z dela. Ker pa nam teh kadrov primanjkuje, bomo podpisali samoupravni sporazum, po katerem bomo delavkam, ki se tako izobražujejo, pomagali tako, da bomo plačali polovico stroškov njihovega šolanja.

SEMINARJI, DA IN NE

Tako pravijo v Lisci in priznavaajo, da osnovna organizacija ZK ni organizirala nobenih posebnih priprav na bližajočo se 3. konferenco ZKJ. Sklenili so le, da bodo čimprej skušali postaviti na

MLADI PRED ZAPRTIMI VRATMI

PRED 3. KONFERENCO ZKJ, KI BO GOVORILA O MESTU MLADINE V NAŠI DRUŽBI, SMO OBISKALI TOVARNO KONFEKCIJE LISCA

cijah, posebej v tistih, kjer je zaposlenih veliko mladih, zavedajo pomena navedenih stavkov? In še: ali samoupravni organi v takšnih delovnih organizacijah upoštevajo prizadevanja mladine, ki je življenjsko zainteresirana za nadaljnji razvoj svoje delovne organizacije in samoupravnih odnosov v njej?

Zal je tako, da še vedno obstajajo delovne organizacije, v katerih se ne zavedajo popolnoma, kakšno vlogo ima mladina, ki je v njihovi delovni organizaciji zaposlena. To je misel, ki se nam je porodila ob obisku v konfekciji Lisca v Sevnici. Pa pojdemo od začetka.

Konfekcija Lisca je največja tovarna ženskega perila v Sloveniji, tovarna, ki svoje izdelke uspešno prodaja na domačem in tujih tržiščih. V njej je trenutno zaposlenih 1230 delavcev, med njimi jih šestdeset odstotkov še ni praznovalo petindvajsetega rojstnega dne. In prav zaradi tega podatka smo se podali v Sevnico.

Prve sogovornike smo izbrali med mladimi. Da bi bil naš vtis o položaju mlade generacije v Lisci kar se da neposreden, smo na pogovor povabili Mileno Pompe, Vido Domitrovič (najaktivnejšo mladinsko aktivistko v podjetju, edino, ki je končala partijsko šolo v Ljubljani), Ireno Mejak (eno od redkih mladink, ki so članice Zveze komunistov) ter Jelko Mlakar (prav tako eno od redkih mladink, ki so članice centralnega delavskega sveta). Pogovoru je prisostvoval tudi predsednik občinske konference ZMS Sevnica Rudi Filej.

»V DELAVSKEM SVETU NIMAM NOBENE BESEDE.«

Ze prvi odgovor ni bil nič kaj spodbuden. Delo mladinskega aktiva v Lisci namreč tako zelo šepa, da bo občinska konferenca ZMS Sevnica v kratkem izvedla spremembo v vodstvu aktiva. Novi predsednik še ni izbran, povedati pa je treba, da bo imel težko in nevhvaležno delo. Ve-

dink. Ena od redkih članic. Jelka Mlakar, takole presoja svoj delež na sejah centralnega delavskega sveta:

— Na sestankih nimam nobene besede. Mojih predlogov ne upoštevajo, zato običajno le kimam z glavo in dvigam roko, kadar za kaj glasujemo. Zdi se mi, da premalo vem o samoupravljanju. Če bi vedela več o svojih pravicah, bi nemara bilo drugače.

V Lisci izbirajo kandidate za člane delavskega sveta na sestankih organizacije ZK ter na sestankih delovnega kolektiva. In prav tukaj se po besedah naših sogovornic najočitneje pokaže jezik, ki loči mlade delavke od starejših. Te namreč na sestankih delovnih kolektivov druga drugo predlagajo v delavski svet, tako da se mladi, tudi tisti, ki bi jih delo v tem samoupravnem organu zanimalo, nikakor ne morejo uveljaviti.

KOMU JE BILA NAPOTI ANKETA MED MLADIMI DELAVCI?

— Po pravilniku imamo tri sobote v mesecu proste, pravijo dekleta, pa vendar smo zadnja dva meseca delale vse sobote. Pravijo, da je tako zaradi vedno novih naročil, vendar nam za delo ob sicer prostih sobotah ne plačujejo nadur. Uprava podjetja ob sobotah ne dela, pa kljub temu dobiva gibljivi del plač, ki je odvisen od ustvarjene vrednosti. Kadar imamo sestanek delovnega kolektiva ali kadar zmanjka toka, moramo izgubljeni čas nadomestiti.

Še bolj določna pa je bila Vida Domitrovič:

— Ko sem se letos vrnila iz partijske šole v Ljubljani, sem sestavila anketni list, s pomočjo katerega sem želela zvedeti, ali je mladina, ki dela v Lisci, zadovoljna z delovnimi razmerami, ali pozna težave, ki tarejo Lisco, ali pozna predsednika centralnega in obratnih delavskih svetov. Anonimna anketa, ki so jo po pisarnah precej kritizirali, je pokazala, da je le redkokdo zadovoljen s svojim delovnim

mestom. Malokdo je vedel imena predsednikov, nasprotno pa je bilo veliko takšnih, ki so želeli predavanj o samoupravljanju, o stanovanjski politiki podjetja in podobno. Pri sestavi ankete mi je od članov uprave pomagal le novi sekretar podjetja, ki se je šele pred kratkim zaposlil v Lisci.

Mladi v Lisci torej odkrito priznavaajo, da o samoupravljanju sicer malo vedo, vendar ne samo po lastni krivdi, saj njihovih želja starejši člani kolektiva običajno ne upoštevajo.

MLADI V DELAVSKEM SVETU NE OPRAVIČUJEJO ZAUPANJA

Naš obisk v sevniški tovarni bi bil nepopoln in enostranski, če se ne bi pomenili tudi s predstavnikom »drugačnega tabora«, ki ga predstavljajo starejši člani kolektiva. Na vprašanje, zakaj mladih bolj ne vključujejo v samoupravne organe, je pravni referent podjetja Franc Ernestl takole povedal:

— Zavedamo se, da število mladincev v centralnem delavskem svetu ni v sorazmerju z njihovim deležem v podjetju, zato smo prek sindikalne podružnice skušali doseči, da bi se v centralni in obratne delavske svete vključilo čim več mladih. Pojavila pa se je težava. V Lisci vsak obrat prispeva nekaj članov za centralni delavski svet. Ko smo pregledovali njegovo sestavo, smo ugotovili, da je mladih iz sevnškega dela tovarne v delavskem svetu dovolj, nikogar pa ni iz nekaterih drugih obratov, recimo iz Senovega. Mladi, ki so člani centralnega delavskega sveta, nikakor ne upravičujejo našega zaupanja. Razumem, da pogosto marsičesa ne razumejo, zato je njihova dolžnost, da vprašajo. Tovarna jim omogoča, da se udeležujejo seminarjev, ki jih prireja organizacija ZK, zveza mladine in druge organizacije. Osnovna organizacija ZK si je zadala nalogo, da v šestih mesecih vzpostavi mla-

dinsko organizacijo v našem podjetju.

Kakšnih seminarjev pa se mladi v Lisci udeležujejo?

— Že dalj časa imamo v načrtu seminar za člane samoupravnih organov, člane ZK in zveze mladine. Na seminarju bomo obravnavali teme iz družbeno-ekonomske ureditve, samoupravljanja ter izbrane teme iz problematike samega podjetja (obračunavanje osebnih dohodkov in podobno). Seminar bi se moral začeti septembra, vendar smo ga morali preložiti, ker je kadroviski referent, ki je dobil nalogo, da organizira ta seminar, prevzel funkcijo predsednika občinskega sindikalnega sveta.

DOPOLNILNO IZOBRAŽEVANJE NA LASTNE STROŠKE

In sobote, ko naj bi veljal delopust?

— Po pravilniku naj bi bile tri sobote v mesecu proste, vendar je centralni delavski svet zaradi številnih naročil sklenil, da bo tovarna delala tudi ob prostih sobotah, pri tem pa bodo delavci dobili izplačane nadure. Res pa je, da takrat delajo le delavci v proizvodnji, ne pa tudi uprava. Prav tako drži, da v naši tovarni ne trpimo izostankov ali zamujanja na delo. Delamo intenzivno, po normi, zato moramo čas, ki ga zaradi sestankov in drugače izgubimo, nadomestiti.

Med nerazjasnjenimi vprašanji, ki tarejo mlade v Lisci, je tudi dopolnilno izobraževanje. Za nove delavke tovarna prireja šestmesečne tečaje krojenja, to pa je hkrati vse, kar o izobraževanju v okviru podjetja lahko poveemo. Nekaj deklet, ki si želi nadaljnje izobraževanje, obiskuje dopisno srednjo ekonomsko šolo, vendar na lastne stroške. Tovarna, ki ji primanjkuje šolanega administrativnega kadra, ne prispeva ničesar.

— Lisca štipendira nekaj dijakov na srednji ekonom-

noge mladinski aktiv v podjetju.

Ko smo se pogovarjali s predstavniki obeh starostnih skupin v Lisci, nam ni ušlo, da je predstavnik starejših, Franc Ernestl, pogostoma uporabljal nekatere stavčne zveze, kot recimo: »sklenili smo«, ali pa »skušali bomo«, nismo pa slišali »naredili smo«. Nikakor ne bi želeli biti krivični do tistih članov kolektiva, ki si morda res prizadevajo, da bi mlade delavke čimprej vključili v samoupravno odločanje. Vendar slej ko prej ostaja prepričanje, da so njihova prizadevanja rodila klavrne sado-ve. Tovarna, ki izredno uspešno posluje, si namreč ne bi smela dovoliti, da ji iz obratov nenehno uhajajo mlade delavke, ki so (z odobreno brezplačno odsotnostjo z dela) končale to ali ono srednjo šolo, se poročile in odšle drugam.

Samoupravljanje je mladim delavkam (vsaj veliki večini) le mrtva črka na papirju, to pa nikakor ni odlika družbeno-političnih organizacij, ki v podjetju delujejo. Njihova pripravljenost, da pomagajo mladim, naj bi se izkazala ne v besedah, pač pa v dejanjih, ki jih je v Lisci, žal, premalo. V tovarni so nam zatrdili, kako Lisca omogoča svojim delavkam, da se udeležujejo najrazličnejših seminarjev ter da bo enega priredila v lastni režiji. Namere so lepe, vendar, ali ne bi bilo bolje, ko bi Lisca nekaj sredstev, ki jih je v ta namen zagotovila, dodelila občinski konferenci zveze mladine, ki bo decembra priredila seminar o samoupravljanju in uresničevanju ustavnih dopolnil. Ker sami ne zmorejo vseh stroškov, so za pomoč zaprosili vse delovne organizacije, ki imajo svoj sedež v sevniški občini. V času našega obiska v lepem mestu ob Savi ni nobena od zaprosenih organizacij odgovorila. Tudi Lisca ne.

BOŽO MAŠANOVIČ

Zakon o stanovanjskih razmerjih nikjer izrecno ne poveljuje, da zakonca ne bi smela imeti dveh stanovanjskih pravic, kar pomeni, da lahko imata dvoje stanovanj. Prav zaradi tega je občinsko sodišče v Ljubljani pred nekaj tedni sklenilo:

stanovanje na Resljevi cesti št. 22, ki meri 145 kvadratnih metrov, je z odločbo dobil univerzitetni profesor Srdjan dr. Turk. Njegova žena ima sicer lastno stanovanjsko hišo v Šiški, družina premore tudi vikend, zdaj pa je dobil še veliko stanovanje v središču mesta.

Stanovanje na Resljevi cesti je last Helene Zagar, ki se je želela vseliti v svoje stanovanje še posebno zato, ker je njen mož srčni bolnik in s težavo pride v 3. nadstropje, kjer zdaj stanujejo Zagarjevi. Če smo pri dr. Turku povedali, da je univerzitetni profesor in ugleden znanstvenik, povejmo še za Heleno Zagar, lastnico stanovanja na Resljevi, da je znana revolucionarka, ki jo poznajo medvojni aktivisti, njen mož Karl Zagar, znan tudi pod imenom Line, pa je spomeničar, predvojni revolucionar, ki je finančno podpiral komunistični tisk in pomagal pri izdajanju napredne literature. Vse to smo omenili le zato, da bi bralec bolje spoznal, kdo nastopa v tej zgodbi.

V stanovanju na Resljevi cesti, ki je last Helene Zagar, je do svoje smrti stanovala Turkova mati. Nekateri pravijo, da je tam vseskozi stanoval tudi dr. Turk, drugi pa menijo, da je le obiskoval bolno mater in skrbel zanjo. Vse je kazalo, da bo po materini smrti stanovanje ostalo prazno, kajti Zagarjevi so bili sklenili stanovanjsko pogodbo z materjo. Dr. Turk ima namreč svojo družino, ta družina pa svojo hišo v Šiški ter vikend, kar pa pri vsej zadevi pravno niti ni zelo pomembno. Hišo, ki stoji na Derčevi ulici 11 v Šiški, si je Turkova družina postavila v času zakonske zveze, zato je najbrž skupna last obeh zakoncev. Vanjo so se vselili že 1959. leta, šest let pozneje je bila tudi vpisana v zemljiško knjigo. V uradnih knjigah pa je kot lastnica stanovanjske hiše zapisana le Turkova žena.

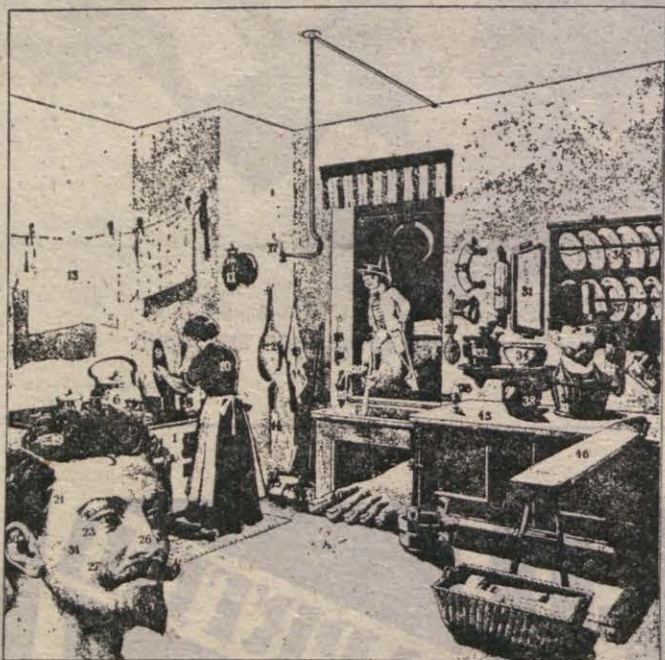
KDO NAJ SKRBI ZA ZNANSTVENIKOVO UDOBJE?

Sodišče je prisodilo stanovanje na Resljevi cesti dr. Turku zato, ker je ta izjavil, da je družinski član materinega gospodinjstva, čeprav je vedno zahajal k svoji družini v Derčevo 11, vendar le za vikend in ni bil nikoli tam stalno prijavljen. Za stalno je bil vedno prijavljen le na Resljevi cesti 22, kjer ima tudi telefon na svoje ime in je plačeval do materine smrti in tudi po njeni smrti tako najemnino za stanovanje... prav tako pa tudi vse druge prispevke, za telefon, snago, naročnino RTV, elektriko, plin, vodo... vsled česar ima vso pravico, da po materini smrti pridobi stanovanjsko pravico do stanovanja na Resljevi c. 22, drugo nadstropje. Tako sodišče.

Kot rečeno, bi se zakonca Zagar rada vselila v svoje lastno stanovanje, ker je Karl Zagar srčni bolnik in potrebuje več udobnosti, poleg tega pa je to stanovanje za nadstropje nižje od sedanjega, kar pri taki bolezn gotovo ni brez pomena. Zakonca Zagar sta že prej nameravala zamenjati sedanje stanovanje za tisto na Resljevi cesti, zato sta bila pripravljena plačati visoko odškodnino, ki jo je zahteval dr. Turk. Zagarjeva sta bila pripravljena plačati, da jima Turk po materini smrti ne bi preprečil vselitev. Pozneje je od te zahteve odstopil. To navajamo po pravnih spisih.

Univerzitetni profesor Turk je tako postal nosilec stano-

K SVOJI DRUŽINI

NA VIKEND

KLJUB STISKI DOVOLJUJE ZAKON O STANOVANJSKIH RAZMERJIH TUDI DVE STANOVANJI

vanjske pravice na Resljevi cesti, kamor sta hotela zakonca Zagar. Na voljo ima štiri sobe, kuhinjo, predsobo, stranišče, kopalnico, shrambo ter še nekaj prostorov. Za vse to plačuje na mesec 306,80 dinarja stanarine. Pri sklepu sodišča je bilo

očitno pomembno, da je dr. Turk prijavil svoje bivališče na Resljevi cesti že 1961. leta, torej takrat, ko sta se stranki prvič tožili zaradi stanovanja. Turkova žena je takrat že dve leti stanovala v svoji novi hiši na Derčevi ulici.

V pravnih spisih pa tudi lahko preberemo, da je predlagatelj (dr. Turk) zamočal stanovanjsko hišo na Derčevi, ko je prosil za stanovanjsko pravico na Resljevi cesti.

Zakonca Zagar, ki sta z zamjenjavo že davno hotela priti v svoje večje stanovanje, nimata nič proti, če želita imeti dr. Turk in njegova žena ločeni spalnici, kot sta povedala na sodišču, razume ta tudi, da hoče imeti univerzitetni profesor svojo študijsko sobo v središču mesta, vendar pa pravita, da bi za znanstvenikovo udobje morala poskrbeti družba, ne pa onadva.

DVE DRUŽINI, DVE STANOVANJI

Bistvo stanovanjskega spora pa je: kje je bil dr. Turk družinski član gospodinjstva? Katera je njegova prava družina? Je res stanoval v skupnem gospodinjstvu z materjo, k družini (ženi in otroku) pa je zahajal le ob koncu tedna? Za svojo družino je skrbel, namreč za družino na Derčevi ulici, zato bi ga lahko šteli tudi tam za družinskega člana. Ima dr. Turk stanovanjsko pravico v ženi ni hiši na Derčevi ulici?

Sodišče mu je izdalo sklep o stanovanjski pravici na Resljevi cesti, in tako bi lahko kdo sklepal, da ni član družine, v kateri živita njegova žena in njegov sin.

Po nekaterih znamenjih pa bi vendarle lahko sodili, da je dr. Turk član svoje družine na Derčevi ulici. Dokler so bili otroški dodatki, jih je prejemal za otroka na svoje ime. To je bilo še pred leti. Zdaj otroških dodatkov ni več, zaposleni pa dobijo za otroke olajšave pri davčni napovedi. Pri davčni upravi je zapisano, da je dr. Turk za svojega otroka odštél določeno olajšavo, žena pa tega ni storila. Tudi pri tem bi lahko sodili, da se šteje za družinskega člana gospodinjstva pri svoji ženi.

Pravno je seveda še zanimivo, ali je lahko dr. Turk družinski član gospodinjstva na Resljevi cesti, hkrati pa tudi pri družini, kamor zahaja na obiske ob nedeljah? Sklep sodišča bi si namreč

lahko razlagali tudi tako, da zakonca nista družina.

RAZKOŠJE OB STANOVANJSKI STISKI

Primer je s pravnega stališča najbrž čist, saj sodišče ne bi razsojalo v nasprotju z zakoni. Z moralne plati pa je nekoliko čudno, da je sodišče prisodilo stanovanjsko pravico občanu, ki že ima veliko stanovanje. In to v mestu, ki se duši v stanovanjski stiski!

Po sklepu sodišča je dr. Turk postal lastnik stanovanjske pravice na Resljevi cesti, zakonca Zagar pa se ne moreta vseliti v svoje stanovanje, ki bi jima iz zdravstvenih razlogov najbolj ustrezalo. Zakonodaja pa je pri tem očitno pomanjkljiva. Če se dr. Turk tako rekoč odreka svoji družini, otroku in ženi, ker pravi, da je družinski član gospodinjstva na Resljevi cesti, bi se ob tem primeru lahko še vprašali: Ali lahko postaneta lastnika stanovanjske pravice na Resljevi cesti tudi njegova žena in njegov otrok? Gotovo lahko, saj so družina, ki živi vsaj ob vikendih skupaj! Torej je tudi možno, da Turkova družina proda svojo hišo v Šiški in se preseli v 145 kvadratnih metrov veliko stanovanje v mestnem središču. Stanarina je tako nizka, da se to splača. V zakonu o stanovanjskih razmerjih pa nimamo člena, ki bi kaj takega preprečil. Ker stanarine niso ekonomske, se take kombinacije splačajo.

Ker nas pri tem zanima le primer, postranskega pomena pa sta stranki Zagar in Turk, se lahko tudi vprašamo, ali bi lahko nosilec stanovanjske pravice naselil v stanovanje na Resljevi cesti podnajemnike, saj je jasno, da tako velikega stanovanja en človek ne potrebuje.

Zakon, ki dovoljuje v mestu, kjer tisoče ljudi tare stanovanjska stiska, nekaterim po dve stanovanjski pravici, ker je to poceni razkošje, ni preveč primeren za naše razmere. Če pri tem pozabimo na Karla Zagarja, ki o svojem predvojnem delu noče govoriti, pravi pa, da bi mu zaradi bolezni njegovo lastno stanovanje prišlo zelo prav.

FERI ŽERDIN

POTUJOČA PISARNA

Poslovni mož je dobil lani za kilometrino 123.000 novih dinarjev, po domače pa je to nekaj čez dvanajst starih milijonov. Samo za kilometrino! Novinarji mariborskega Večera so izračunali, da je mož v enem letu prevozil kar 1.360.000 kilometrov. Po istih računih bi moral vsak dan prevoziti 3.700 kilometrov. Mariborski avtomobilist naj bi torej dvakrat dosegel lunino skorjo in se spet, za volanom sedeč, spustil na zemljo. Po 0,90 dinarja za vsak kilometer!

Račun je zanimiv, četudi je za ničlo zgrešen. No, ničla ne pomeni veliko, vendar pa se izkaže, če smo ravno pikolovski, da mariborski potnik ni prevozil na leto milijon in nekaj čez kilometrov, temveč le 136.666,66 kilometra, kar pa je za najbolj zdravega človeka še vedno preveč. Če hočemo spet slikovito primerjavo: lani je prevozil trikrat okrog sveta, za nameček pa mu je ostalo še precej kilometrov.

Račun lahko tudi poenostavimo: vsak mesec je prevozil približno 10.000 kilometrov (po kilometrini jih je sicer nekoliko več, toda ne bodimo spet pikolovski!), ker pa je v mesecu okrog dvajset delavnikov, je moral vsak dan premeriti dobrih 500 kilometrov. To je pot, ki je ne smemo podcenjevati, posebno še, če pomislimo, da naše ceste niso najbolj evropske.

Toda razmišljanje nad takimi računi nas pripelje do čudnega spoznanja. Mož je presedel za volanom vsak dan osem ur, saj je vozil tudi po deželnih cestah, to pa je že obilen delavnik za poklicnega šoferja, kaj šele za potnika, ki mu je šofiranje le postransko opravilo, glavnodelo pa so pogajanja, pogodbe, prodaje, nakupi itd. Kdaj je torej delal, če je svoj redni delavnik vozil?

Delati je prav gotovo moral, saj je živel od provizije, ne pa od borne kilometriner!

Vrlenu potniku bi lahko že zdaj zapisali nekaj besedi v bran.

Poslovni mož je šofer, da mu ni enakega, hkrati pa še organizator, da jih ni daleč naokrog! Toliko kilometrov je lahko prevozil le, če si je organiziral poslovne sestanke na bencinskih črpalkah. Ko so mu nalivali bencin in menjali olje, je na hitro sklenil pogodbo ali dve, takoj nato pa je odhitel do naslednje postaje.

Možno pa je tudi, da so poslovni partnerji potovali z njim na avtostop in so se tako spotoma pomenili o vsem. Tudi o kupčiji! Od Beograda do Skopja je lahko opravil s tremi, vmes pa je za minuto ustavil ter podpisal pogodbe.

Za kosilo seveda ni imel časa, temveč je imel ob sebi v avtomobilu avtostoparja, ki mu je odpiral konzerve. Od spanja si je moral pritrpati precej časa, saj ve vsak šofer, da ni mačji kašelj prepljati dan za dnem po naših cestah petsto kilometrov. Podjetju je torej prihranil še hotelske stroške!

Kdor hoče, naj verjame!

Zganiti pa bi se morala vsaj prometna milica, kajti mož je vozil tudi skozi naseljene kraje, celo skozi mesta in vlemesta. Ko bi spoštoval vse omejitve hitrosti, ne bi mogel na dan prevoziti po petsto kilometrov. Zasluži torej kazen zaradi prekoračitve hitrosti!

Po tolikšni kilometrini pa moramo predvideti še eno možnost: blagajna, kjer je prejemal denar za prevožene kilometre, je gotovo čisto ob cesti, zraven parkirnega prostora, kajti drugače ne bi mogel spraviti v žep toliko denarja!

F. Ž.

Leto dni je minilo, odkar so se ljubljanski občani z večino izrekli za samoprispevek za gradnjo šol in otroških vrtcev. Z enim odstotkom od osebnih dohodkov ter prispevki občinskih skupščin in temeljne izobraževalne skupnosti bo na širšem ljubljanskem območju zgrajenih deset osnovnih šol, devetnajst vrtcev ter dvajset prizidkov, adaptacij in telovadnic, skupaj torej 49 objektov. Po izglasovanem načrtu gradnje je bilo ob referendumu predvideno, naj bi dvanajst objektov začeli graditi v letu 1972. Leto je že čisto na koncu, zato nas je zanimalo, kako je z uresničevanjem velikega načrta.

Takšen je bil motto nedavne televizijske oddaje Igorja Grudna, oddaje, ki je v gledalcih zapustila vtis, da se načrt gradnje šol in vzgojnovarstvenih ustanov ne uresničuje, kot je bilo predvideno. K tej oddaji smo napisali običajno televizijsko gloslo v našem tedniku, in ta glosa je zbudila negotovanje med prisotnimi. Ker je vprašanje veliko širše in — čeprav se je po referendumu morebiti umaknilo v ozadje — tudi pomembno, smo se seznanili z zadevo pri inženirju Natanu Bernotu, direktorju inženirskega biroja »Elektroprojekt« in hkrati predsedniku upravnega odbora sklada ljubljanskih občin za gradnjo osnovnih šol in vzgojnovarstvenih ustanov.

»Upravni odbor sklada šteje devetnajst članov, ki so jih izvolile občine, vsaka po tri, mestna skupščina pa štiri. Teh devetnajst članov dela pošteno, prizadeto, to vam zagotavljam, vse v prid realizacije volje občanov, ki je bila izražena na referendumu lani z večino. Vsi člani delajo popolnoma zastonj, celo nadomestil si ne dovolijo izplačati. Gre za upravljanje z velikimi sredstvi, okrog 5 do 6 starih milijard letno, to je kakor srednjeveliko podjetje.« Tako nam je povedal inženir Bernot, predsednik upravnega odbora sklada, za uvod.

DOLOČENA LE ZAČETEK IN KONEC

Reakcije občanov, ki so se lani izrekli za samoprispevek in upali, da se bo nič kaj rožnato stanje šol in vzgojnovarstvenih ustanov s tem hitro popravilo, so bile ob podatku, da so začeli od dvanajstih predvidenih ustanov konkretno graditi le dve, precej ostre. Zastavilo se je vprašanje uresničevanja njihovega zaupanja, ki so ga izkazali ob lanskem referendumu.

Inženir Natan Bernot:

»Kot predsednik upravnega odbora sklada za zgraditev šol in vrtcev sem pripravljen iti tudi na Trg revolucije, pa naj me s kamni; ampak ne dovolim trditi, da upravni odbor ni pokazal vse pripravljenosti in volje za uresničitev načrta. Lani smo se odločili, da bomo gradili vrtece in šole. Zaupanje upravnemu odboru pa so dale občinske skupščine. Na referendumu smo izkazali zaupanje v program, šele potem pa smo izbrali ljudi, ki naj ta program izpeljejo. Če torej ne upravičujemo zaupanja, je te ljudi treba zamenjati in najti boljše.«

Ob referendumu smo zapisali v glosi, so organizatorji razkrili natančne načrte inroke, koliko in kaj bomo zgradili že do konca letošnjega leta.

Inženir Natan Bernot:

»Ni res, da bi imeli ob referendumu kakršenkoli program, kaj bi morali zgraditi do konca leta 1972. Imeli smo samo program, kaj moramo letos začeti graditi, tako je zapisano v odloku in v vseh gradivih. Obvezali smo se samo, da morajo biti vsi objekti končani do konca l. 1978.«

Kaj je torej že narejenega? Naštetimo dvanajst objektov, katerih začetek gradnje je načrt določil za letos: osnovna šola »Franc Ravbar« Dol pri

1972	PROGRAMSKE OSNOVE	IDEJNI PROJEKT	LOKACIJSKA ODLOČBA	ODOBREN INV. PROGRAM	IZDANO GRADBENO DOVOLJENJE	PRIČETEK DEL	OBJEKT POD STREHO	TEHNIČNI PREGLED	UPORABNO DOVOLJENJE
VVZ SOSESKA VII									
VVZ ŠENTJAKOB									
Š DOL									
VVZ A. ZIHERL									
VVZ VEVČE									
VVZ ZADVOR									
Š ZALOG									
VVZ BROD									
Š V. VODNIKA									
VVZ ŠKOFIJA									
Š DOBROVA									
Š BREZOVICA									

ZAMUDA LE DESETODSTOTNA

POJASNILA INŽENIRJA NATANA BERNOTA, PREDSEDNIKA UPRAVNEGA ODBORA SKLADA LJUBLJANSKIH OBČIN ZA GRADNJO OSNOVNIH ŠOL IN VZGOJNOVARSTVENIH USTANOV, K TELEVIZIJSKI ODDAJI IN GLOSI V NAŠEM TEDNIKU

Ljubljani, Osnovna šola Zalog, vzgojnovarstveni zavod »Soseska B/7«, vzgojnovarstveni zavod Podgorica — Šentjakob, vzgojnovarstveni zavod Ane Zihelove, vzgojnovarstveni zavod Vevče, vzgojnovarstveni zavod Zadavor, telovadnica pri osnovni šoli »Valentina Vodnika« Šiška, osnovna šola Dobrova, osnovna šola Brezovica, vzgojnovarstveni zavod Brod in vzgojnovarstveni zavod Skofljica. Kaj je torej že narejenega?

KAJ JE ZAČETEK GRADNJE?

Inženir Bernot:

»Po programu moramo letos začeti graditi dvanajst objektov. Za vse so že narejene programske osnove in idejni projekti. Ob tem se seveda zastavlja vprašanje, kaj je začetek gradnje. To ni tisti trenutek, ko pride buldozer na zemljišče. V resnici smo začeli graditi vseh dvanajst objektov, s tem seveda, da smo pri posameznikih v različnih fazah. Lokacijske odločbe bo-

mo imeli do konca leta za vse, zdaj manjkata še dve. Za sedem objektov je upravni odbor že sprejel dokončne investicijske programe. Na terenu smo začeli z deli za tri objekte. Vse pa bomo začeli graditi decembra ali najpozneje februarja prihodnje leto; vprašanje je odprto le še pri vzgojnovarstvenem zavodu Ane Zihel v soseski VI. Tako lahko zagotovim, da bo do konca leta 1978 zgrajeno vse, če bodo le sredstva. Opravili smo torej veliko dela, ne le po zanesenjaški, temveč tudi po strokovni oceni.«

Za to, da je pričetek gradnje dvanajstih objektov, predvidenih za leto 1972, vendar le v zamudi, smo slišali v televizijski oddaji veliko vzrokov: od zamudnega zbiranja številnih dovoljenj in soglasij do neustreznih načrtov in dokumentacije, ki so bili za posamezne objekte narejeni že prej.

Inženir Natan Bernot:

»Kolikor so ti vzroki resnični, jih bomo pojasnili. Namen

oddaje pa je bil nedvomno poučiti občane, jih seznaniti s strukturo in dolgotrajnim postopkom pri gradnji objektov. Ker se hote držimo vseh zakonov in zakonitosti, so ti postopki seveda ustrezno dolgotrajni.«

Vprašali smo se, ali tega, da je potrebno za vsako novo gradnjo toliko in toliko dovoljenj in soglasij, niso vedeli že ob samem referendumu?

Inženir Bernot:

»Upravnega odbora sklada ni mogoče postaviti pred referendumom, ko tudi še ni zanesljivo, ali bo le-ta uspešen. Če bi bilo to mogoče, bi upravni odbor seveda že prej marsikaj pripravil. To pomeni, da smo vse vedeli že prej, le da še ni bilo ustanovljenih teles. Najprej se je treba odločiti, potem pa postaviti program in ga uresničiti. Grobo rečeno, v zamudi pri gradnji smo samo za kakih deset odstotkov. Obljube so potemtakem realne in bodo tudi izpolnjene.«

PREDNOST: ENOTNOST, CENENOST

Slišali smo očitke na administracijo in mrežo strokovnih služb, ki se je razrasla.

Inženir Bernot:

»Prav zato, da bi našim občanom dokazali, je že v odloku zapisano, da ne bo nove administracije, ampak da bo vse to opravljala temeljna izobraževalna skupnost. In vse, kar imamo danes profesionalnega aparata v ta namen pri TIS, je tajnik, administrator, računovodja in inženir. Plačo dobivajo neposredno, ne iz samoprispevka. Svojih strokovnih služb investitor praktično nima, temveč je pogodbeno angažiral ljubljanski investicijski zavod in inženirski biro Elektroprojekt.«

Kako pa je s tistimi načrti z vso potrebno dokumentacijo, ki so bili za posamezne objekte narejeni že pred referendumom?

Inženir Bernot:

»Največja prednost tega referenduma je ta, da bo gradnja poenotena. Doslej je Ljubljana v petih občinah na pet različnih načinov gradila vsaj pet različnih šolskih in vzgojnovarstvenih objektov. Zategadelj ni čudno, da smo zgradili tudi kaj takega, kot je vrtec v Črtomirovi ulici. Enotnost gradnje pomeni tudi veliko pridobitev pri ceni. Samo primer: za neko šolo je bilo po prejšnjih načrtih potrebnih milijarda tristo milijonov starih dinarjev, po naših, novih in enotnih pa le šeststo starih milijonov. In tako je še pri marsikaterem drugem objektu.

Prednost enotne gradnje pa je ob tem, da bodo objekti pri isti kvaliteti cenejši, še druga: otroci bodo imeli povsod enako šolo, vrtec. Na ta socialni moment ne smemo pozabiti, saj se prav tu začne socialna diferenciacija. Nekateri ljubljanske občine so celo same pripravljene prispe-

POJASNILA K SKICI

1. Osnovna šola »Franc Ravbar« Dol pri Ljubljani: prizidek k šoli, 6 do 8 učilnic, vrednost investicije 4.000.000 dinarjev. Lokacijska dokumentacija je bila pripravljena že prej. Projekt ni bil v skladu z načrtom, stal bi 7.000.000 dinarjev, zato so naročili novega, ki bo stal 4.347.000 dinarjev. Začetek gradnje predviden ob koncu leta, objekt izročen v uporabo januarja 1974.

2. Osnovna šola Zalog: nova šola, 8 do 10 učilnic s telovadnico, vrednost investicije 5.000.000 dinarjev. Narejen je bil že projekt z lokacijsko dokumentacijo, ki pa ga upravni odbor ni mogel sprejeti zaradi nesorazmerja med zazidalno in koristno površino in zaradi previsokih stroškov. Začetek del je odvisen od lokacijske dokumentacije, ki še ni popolna.

3. Vzgojnovarstveni zavod »Soseska B/7«: nov vrtec za 250 otrok, vrednost investicije 6.250.000 dinarjev. Izdelan glavni projekt, ni pa še vse lokacijske dokumentacije. Začetek gradnje predviden za december letos, izročitev v uporabo konec 1973.

4. Vzgojnovarstveni zavod Podgorica — Šentjakob: nov vrtec za 60 otrok (prva faza), vrednost investicije 1.500.000 dinarjev. Dokumentacija je bila pripravljena, vendar ni predvidevala etapne gradnje in tudi investicijski znesek je bil višji. Izročitev v uporabo predvidoma julija 1973.

5. Vzgojnovarstveni zavod Ane Zihelove: vrtec za 240 otrok (prva faza), vrednost investicije 6.000.000 dinarjev. Sedanji objekt morajo podreti in na istem mestu postaviti novega. Ukvarjajo se z vprašanjem, kam za ta čas premestiti 400 otrok.

6. Vzgojnovarstveni zavod Vevče: adaptacija zgradbe, pridobitev 70 mest, vrednost investicije 1.200.000 dinarjev. Projekt je bil narejen že pred tremi leti, vendar zaradi dodatnih del in denarja objekt še ni končan, kot so predvidevali.

7. Vzgojnovarstveni zavod Zadavor: adaptacija zadržnega doma za 70 mest v otroškem vrtcu, investicijska vrednost 1.300.000 dinarjev. Odločitev, da gradijo nov vrtec v zidani ali montažni gradnji, poseben postopek za pridobitev lokacijske dokumentacije pa je povzročil zastoj.

8. Telovadnica pri osnovni šoli »Valentina Vodnika« v Šiški: vrednost investicije 3.500.000 dinarjev. Izdelan glavni projekt, ni pa še vse lokacijske dokumentacije. Predvidena izročitev v uporabo maja 1973.

9. Osnovna šola Dobrova: prizidek, 8 do 10 učilnic s telovadnico, vrednost investicij 5.000.000 din. Odločitev, da se gradi nov objekt, zato je bilo treba začeti ves postopek znova. Pripravlja o glavni projekt.

10. Osnovna šola Brezovica: prizidek, 8 do 10 učilnic s telovadnico, vrednost investicij 5.000.000 dinarjev. Glavni projekt je izdelan, vendar z deli ni mogoče začeti, ker bi morala občina sama pokriti preseženi znesek.

11. Vzgojnovarstveni zavod Brod: nov otroški vrtec za 210 otrok, vrednost investicije 5.250.000 din. Med tremi projekti so izbrali »Marlesovega«, s težavo so dobili soglasje krajevne skupnosti za montažno gradnjo.

12. Vzgojnovarstveni zavod Skofljica: nov vrtec za 80 otrok, vrednost investicije 2.000.000 dinarjev. Graditi so začeli konec septembra, v uporabo bo izročen marca 1973.

vati še dodaten delež, samo da bi dobile bolj razkošno šolo ali vrtec. Tega pa ne smemo dopustiti, če nam gre za enoten koncept in za ustvarjanje enakih razmer za vse naše otroke.«

V tem moramo dati inženirju Bernotu v vsem prav. Spomnimo se samo, da šestnajst zahodnoevropskih držav gradi šole in vrtece po enotnih merilih, pri nas pa vsaka občina po svoje, odvisno od njene premožnosti. In otroci tako že ob vstopu v življenje ne začenjajo z iste začetne točke, kar jih pozneje seveda čedalje bolj oddaljuje vsakega. Sklenemo pa lahko pojasniti inženirja Bernota, predsednika upravnega odbora sklada za gradnjo šol in vzgojnovarstvenih ustanov, z njegovim zagotovitvijo, da so priprave v prvem letu stekle in da bo do takrat, ko mora biti 49 objektov končanih — to je do konca leta 1978 — vse res tudi končano.

HERMAN VOGEL

O POSLOVNI MORALI IN NEMORALI

NAGRADE ZA POSLOVNE USPEHE, KI DOSTIKRAT SPLOH NISO USPEHI

O poslovni morali ali bolje o poslovni nemoralnosti je težko udrihati vse po čez. Nedvomno je treba tudi tu ločiti zrno od plev, priznati, da je v gospodarskih organizacijah kljub razpasenim grdim razvadam še vedno dosti vodilnih ljudi, ki so ohranili nemadeževan čut dolžnosti in jim ni treba zardevati (ampak kdo danes pri nas sploh še zardeva), kadar je pod drobnogledom osebna ali kolektivna poštenost. Če ne bi bilo takih ljudi, tudi pričujočih vrstic ne bi bilo. Lahko bi samo domnevali, namigovali, kvečjemu še brskali kot mrhovinarji po spisih sodnih razprav.

ZA 33 ODSOTKOV CENEJE

Direktor ljubljanskega podjetja se je pogovarjal s predstavnikom tuje firme o nakupu strojne opreme za nove proizvodne prostore. Predvidena vrednost: okrog 20 milijonov dinarjev. Razumljivo, da je predstavnik tovarne, na katero so se po tehtnem pretehtavanju obrnili, takoj prihitel s ponudbo v Ljubljano. Ko je iz svoje aktovke zložil na mizo vse tehnične podatke in so jih premleli do podrobnosti, je prišel na vrsto komercialni del. Ta komercialni del poslanstva pa je tuji predstavnik želel dopolniti na štiri oči. Svoji ponudbi je diskretno prijavil: »Razume se, gospod direktor, da je 5 odstotkov od tega zneska vaših. Nakazali vam jih bomo, kamor želite!«

Pet odstotkov od dvajsetih milijonov je milijon dinarjev, novih seveda, ali sto milijonov starih dinarjev, če vam je ljubše. Sto milijonov starih dinarjev pa niti ni tako malo, če pomislite, da bi se njihov imetnik lahko deset let zapovrstjo uvrstil na listo občanov z letnim dohodkom čez deset milijonov starih dinarjev — ne da bi mu bilo treba ves ta čas migniti s prstom...

Pravzaprav pa njegovega imena na listi uspešnih občanov sploh ne bi bilo, ker bi se denar diskretno znašel na njegovem bančnem računu kje v tujini. Torej tudi ne bi bilo davkarje ne dajanja samega sebe v zobe drugim. Preprosto kot pogled v nedolžno oko.

Tudi naš direktor je znal brez svinčnika izračunati, da je pet odstotkov od dvajsetih milijonov — milijon.

»Torej pomeni«, je vprašal neprizadeto, »da je ponudba 19 milijonov in ne 20?«

Predstavnik tuje firme je najprej razprl oči, kot bi ne verjel, kar je pravkar slišal, šele potem se je zbral in skušal popraviti nerodnost s prizadevnim pritrjevanjem: »Seveda, kakopak, 5 odstotkov je naša običajna provizija, ki se odbije od zneska.«

Neodločno je še malo menal, potem pa slovesno povedal, da bi njegova firma v tem izjemnem primeru, ko gre tudi dejansko za uradno znižanje ponudbe, odstotek popusta povečala na 10 odstotkov.

Direktor je pohvalno pokimal. Čeprav je poznal cene na evropskem trgu, je kljub temu ostal previden. Rekel

je, da bodo razpisali javno ponudbo, potem se bodo odločili.

Javno ponudbo? Čemu javno ponudbo, je poskočil tuji predstavnik, ko se vendar lahko o vsem dogovorimo tukaj? Dodal je še 5 % dodatnega popusta in še 5 % in še enkrat 5 % pa še 5 % in še 3 %. To je bila njegova zadnja beseda. Končna ponudba je bila nekako za 33 % nižja od prve...

V nekaterih afriških državah, kjer je podkupovanje in sprejemanje provizij najbolj vsakdanje pravilo, tuji ponudniki skoraj praviloma dvignejo v ponudbi ceno za tretjino. V tej tretjini so

Slovenski gospodarstvenik, ki je pred leti opravljal visoko funkcijo v zvezni upravi, je nekoč, prav tako pred leti, mimogrede povedal, kako je podpisal v tujini neko pogodbo o nakupu opreme. Na slavnostnem banketu, ko je bil posel že sklenjen, so mu slovesno izročili ključke treh buldožerjev v znamenje posebne pozornosti. Kot je v takih primerih navada, so se poprej prek svojih predstavnikov pozanimali, s kakšnim človekom imajo opraviti, kaj bi bilo najbolj primerno, da mu podarijo, ne da bi tvegali škandal, in ko so očitno dobili informacijo, da bi vsako

— in pomislite, kakšna nehvaležnost, nobeden ne študira in ne opravlja izpitov...

Tegale nisem zapisal zaradi tistih dveh fantov, ki imata naposled čisto prav, če ne študirata, temveč zaradi razočaranega očeta, ki je v razmeroma kratkem času dal trikrat več, kot je bil ves njegov legalni zaslužek, zraven pa še sam živel na tako veliki nogi, da tudi skorumpirana državna uprava, ki je znala marsikaj prenesti in zamolčati, ni mogla več zatiskati očesa in ga je po hitrem postopku izgnala v roku 24 ur.

Številnih bančnih naložb v tujini ne bo mogoče nikoli

vijo družbene zavesti vsaj takšni posnemalci odvrnjeni od skušnjav. Kaj pa »izumitelji«, njihovi vzorniki? Večina izmed njih ima za seboj trdno politično reputacijo, uživali so zaupanje, na vodilna mesta, posebno v zunanji trgovini, pa tudi nismo, kot je znano, imenovali ljudi iz Ciril—Metodove družbe...

In zaostrene kazenske sankcije? Vse prav, le da je najprej treba imeti tožitelja, dokaze, dejstva. Izplačevalci provizij pa ne pišejo zapisnikov v dvojniku za morebitne sodne obravnave (če jih pišejo, potem jih pišejo za kaj drugega). Kako torej zakonito preganjati nekaj, kar ostaja prikrito, za kar vedo le tisti, ki bi jih bilo treba odkriti?

OMEJITI MOŽNOSTI ZA NEPOŠTENOST

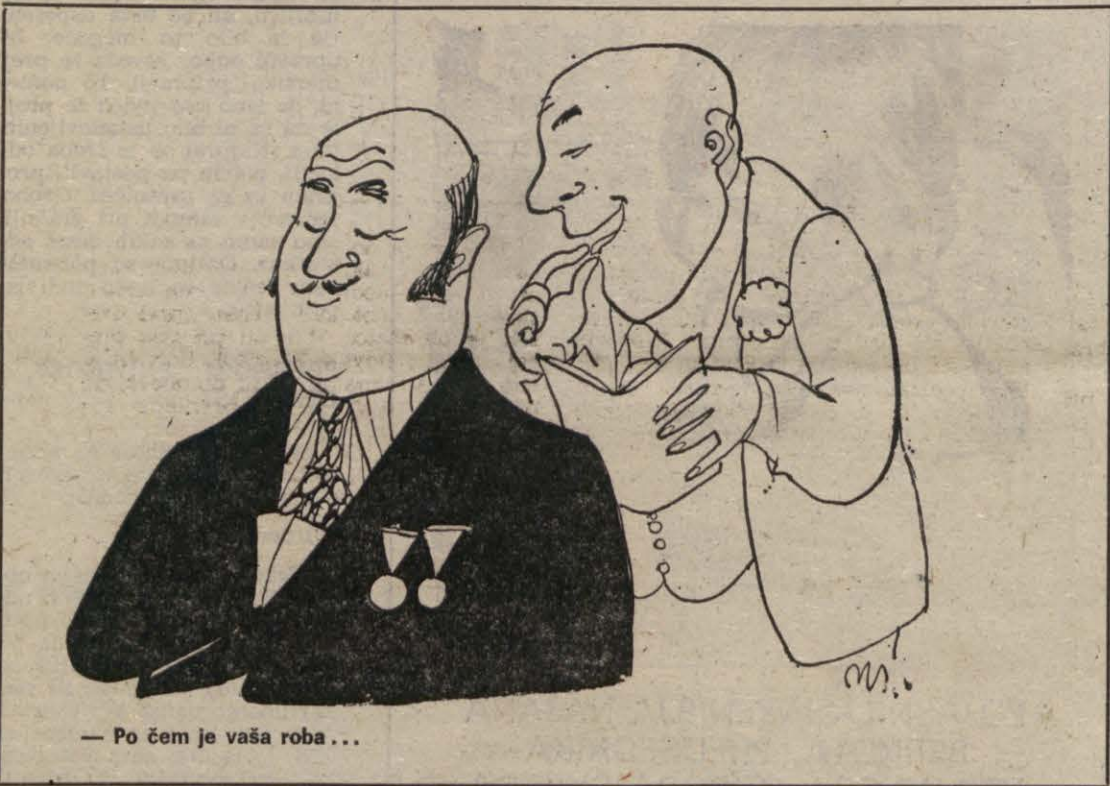
Glede na obseg in zakoreninjenost sprejemanja provizij ostaja poleg krepitve družbene zavesti in kazenskih sankcij še tretja preventivna možnost, ponuja se na dlan; omejiti možnost nepoštenega podkupovanja. Omejiti moč posameznikov. Omejiti pravice, da bi lahko sami sklepali velike posle, sami odločali, sami podpisovali. Sprejeti pravila, da za vsak investicijski nakup ne letajo posamezni vodilni komercialisti ali direktorji po inozemstvu kot podrepne muhe, temveč da pridejo ponudniki svoje blago lepo sami ponuditi k nam, kot je po svetu navada. Razpisati javno ponudbo. O nakupnih pogojih in ceni pa naj sklepa komisija. Večji ko je nakup, številnejša bi morala biti ta pooblaščenca skupina. Tihi dogovori, za katere ve pet, šest ali celo več ljudi, niso nikakršni tihi dogovori več, slej ali prej se bo o njih že razvedelo, če ne prej, ko si bodo ob prvi nevoščljivosti skočili v lase.

Zakaj ne bi torej z na videz nekoliko birokratskim ukrepom, pravim na videz, kajti v resnici je takšen ukrep samo dosledno uveljavljanje samoupravnih pravic proizvajalcev, preprečili že v kali, da bi koga zamikalo materialno okoriščenje s svojim delovnim položajem kakor drugače, kot je zapisano v pravilniku o nagrajevanju zaposlenih?

Kot je zapisano v pravilniku! S tem naj bo razčiščen tudi večkrat izrečen pomislek, ali je takšno sprejemanje provizij zares nemoralno, nezakonito, nedopustno. Poslovni ljudje na vodilnih mestih ne sklepajo kupčij v svojem imenu in za svoj denar, temveč po službeni dolžnosti, kot zaposleni uslužbenci, člani kolektiva, ki so za svoje delo in za svojo uspešnost nagrajevani tako kot vsi drugi delovni ljudje po pravilniku o nagrajevanju v svojem matičnem delovnem kolektivu.

Poslovni partner pa ima seveda vso pravico in tudi možnost, da svojo pozornost v obliki provizije, nagrad ali česar si že bodi naslovi na resničnega partnerja, na delovni kolektiv, na temeljno organizacijo združenega dela, ki je doslej, žal, vedno ostajala v ozadju zgolj in samo — kot plačnik.

MILAN MAVER

— Po čem je vaša roba...

spravljene vse rezerve za morebitna izsiljevanja, konkurenčniška in še kakšna drugačna. Očitno smo si z vstrajnim podpisovanjem pogodb in sprejemanjem provizij tudi Jugoslovani že pridobili med zahodnimi poslovnimi krogi podoben ugled, da so nas začeli uvrščati v kategorijo poslovnih strank s 33-odstotno rezervo...

V višji ceni skrite rezerve pa niso samo previdnost trgovcev, ki se hočejo zavarovati pred neljubimi presenečenji, v enaki meri, če ne še bolj, temeljijo na preprosti štacunarski logiki: višja cena, več pomenijo obljubljeni odstotki provizije. Kdo bi se torej »kregal s pametjo« in bi samemu sebi zniževal provizijo? Denimo, da bi direktor, o katerem smo govorili, zbil uradno ponudbo za 28 %; v komercialni rezervi trgovca bi še vedno ostalo 5 %, ki bi si jih lahko direktor izsilil zase. Samo v tem primeru bi bila njegova »zaslužena« provizija za več kot četrtno manjša...

Prebrisani trgovci z zahoda imajo svoje izkušnje in nas očitno poznajo bolje, kot se poznamo sami. Vedo, da je vredno poskusiti in da ni preveč takih, ki bi hoteli loviti ravnotežje na ozki vrvi, napeti med osebno nepoštenostjo ter še zadovoljenimi koristmi gospodarske organizacije, ki jo zastopajo. Da bi ostal volk sit.

osebno obdaritev odklonil, četudi bi bilo diskretno skrito na bančnem računu v tujini, so mu izročili ključke treh buldožerjev. Velikih gradbenih strojev človek ne more skriti ali jih obdržati za svoje potrebe. Tako so posredno pokazali tudi spoštovanje do njegove poštenosti. Poslovno darilo je tako prišlo v roke resničnega poslovnega partnerja — delovnih ljudi, ki jih je predstavnik v tujini zastopal...

NEPOŠTENI BODO MODRO MOLČALI

V eni izmed afriških držav je opravljal funkcijo nadzornega organa pri večjih investicijskih delih naš človek. Nadzorni organ lahko napravi precej nevednosti, če se preveč drži zahtevanih pogojev, lahko pa tudi malce za miži. Lahko pa tudi nagaja, če izvajalec njegovega zatiskanja očesa noče primerno nagraditi. V takih primerih se tak nadzorni organ potrudil, da najde dlako v jajcu, ki bo prizadela izvajalca, da se bo trikrat premislil, preden bo prihodnjič odrekel pošteno nagrado za rahlo priprto oko.

Nekoč je ta vrli Jugoslovian potožil znanco, kako mu gre doma vse narobe: dva sinova ima, študenta, vsakemu je kupil trisobno stanovanje, vsakemu avto peugeot, vsak dobi na mesec po sto funtov

odkriti. Služba družbenega knjigovodstva bo sicer odkrivala nezakonitosti in gospodarske goljufije, devizni inšpektorat bo odkrival devizne prekrške, uprava javne varnosti bo odkrivala kriminal, prisvajanje družbene lastnine, osebno nepoštenost. Marsikaj bo morda odkrila tudi nova davčna inšpekcija, če jo bodo res postavili na noge. Vsega, kar je bilo in kar še bo sklenjeno na štiri oči in od česar bo kaniilo v žepe posameznikov ne po nekaj sto starih tisočakov, temveč nekaj sto tisoč dolarjev, ne bo odkrila nobena inšpekcija, kajti vse razen deviznega računa v tujini je opravljeno zakonito...

Kako potemtakem izkoreniniti zlo, ki je postalo že pravilo?

Nekateri pravijo: s povečano politično budnostjo in krepitvijo družbene zavesti.

Drugi pravijo: z zaostreno zakonodajo in zaostrenimi kazenskimi sankcijami.

Prav gotovo se da s krepitvijo družbene zavesti in morale zaježiti vsaj naraščanje sprejemanja podkupnin in provizij. Obvarovati vsaj tiste in njim podobne, ki so dolga leta osuplo gledali, kako so si nekateri polnili žepe, si jih polnili, polnili, polnili... družba pa nič... in so si nazadnje rekli: ja, zakaj bi bil pa ravno jaz tako neumen...

Denimo, da bodo s krepit-

Ravnatelj Narodne in univerzitetne knjižnice Jaro Dolar me je popeljal po nadvse zanimivi knjižni razstavi. Njen naslov tega na zunaj ne pove: ZEJA PO BRANJU. Pripravil jo je ravnatelj sam.

Četudi je razstava ta čas že zaprta in so razstavljeno gradivo spet spravili na police v prostorih knjižnice, se je je vredno spomniti zaradi lepega obiska, predvsem pa zaradi njenega namena. Najbolj preprosto bi lahko rekli, da je bil ta namen prikazati, prvič v Sloveniji, zgodovino branja na Slovenskem, bralne navade naših pismenih ljudi. Številni narodi po svetu imajo namreč narejene zelo natančne analize, po katerih vedo, kaj so v preteklosti največ brali in celo, kako so brali. Slovenci česa takega na žalost nimamo, niti za naš najbližnji in današnji čas ne.

Razstava »Zelja po branju« je skušala to zamudo vsaj delno popraviti. Zgodovino branja je bilo mogoče najlažje predstaviti kajpak ob literaturi, ki so jo ljudje največ brali. O tem, katera je bila ta literatura, nam pričajo zelo skromni podatki iz preteklosti, iz novjših časov pa lahko množičnost presoja mo predvsem na podlagi ponatisov razstavljenih dela lahko tako vsa prištejemo k množični literaturi, kar pa je najbolj množično, je ponavadi tudi že na meji cenenosti.

In tako je bila razstava »Zeja po branju« v resnici razstava cenene literature, ki ji lahko rečemo množična, trivialna, senzacionalistična, pogrošna »nesnažna«. Z drugimi besedami: v NUKU smo videli prvo slovensko razstavo literarnega šunda in plaže, in je bila tedaj tudi v tem pogledu nadvse aktualna. Vendar pa moramo takoj na začetku ugotoviti, da je na Slovenskem skozi vsa stoletja izhajalo razmeroma zelo malo pravega šunda, zategadelj se nam zdi nadvse primerna oznaka ravnatelja Dolarja, ki imenuje tako literaturo trivialna.

Ob tem velja opozoriti še na to, da je razstava »Zelja po branju« sama po sebi opozorila tudi na izvirna slovenska dela, ki so doživela med bravstvom največji odmev: pokazala je na tako imenovane slovenske bestsellerje ali uspešnice od nekoč do danes.

Napotimo se z ravnateljem Jarom Dolarjem po razstavi.

»Razstava je popolno tveganje,« pravi ravnatelj. »Če bo kdo drugi jutri postavil takšno razstavo, bo lahko izbral čisto drugačo literaturo.«

Začenja se s Trubarjem, kot se pri nas pač vse začenja z njim. Trubar pa je, kot pove citat, pomemben še po nečem: prvi nam sporoča o branju med Slovenci. Takole pravi: »Te knjige bero, hvala Bogu, tudi slovenski kmetje in otroci dobro in gladko.« To govori o precejšnji pismenosti, ki jo je širila dolga vrsta najrazličnejših abecednikov med vsemi sloji. Na razstavi smo videli zbrane tako abecednike do leta 1840, predvsem tiste, ki so izhajali na našem narodnostnem robu (Radgona, Gradec, Sopronj, Trst).

PRVI BESTSELLER: KEMPCAN

Tako imenovano literarno sušo pol stoletje, ki je sledilo reformaciji na Slovenskem, poznamo. Ta čas je bil do branja in knjige nasploh zelo nezaupljiv. Skoraj sto let po Trubarju (1684), na primer, piše Matija Kastelic: »Zakaj se ti siliš znati tu, kateru kar znaš bole bi bilu za tebe, da bi ne znal? Ali vidim, da kakor v družih posvitnih ričeh nezmasnost (nezmernost) nas šegače, taku tudi v šulah. Nikdár Bukou ne konca. Polne hiše nakladajo vsih žlaht Bukou, več k videžu, kakor k nucu. Ti bi ne mogel samih prvih platelcov izbrati (prebrati), de bi si dosti leit živil. V mei letem dosti je škodljivih inu stru pá polnih; dosti katere neso branja vredne; dosti nevnučnih, inu ne vučeh; katere ako daile bereš manie znaš. Aku li hočeš brati, beri s flisom tu svetu pismo stariga inu noviga testameinta, te svete molitve...«

Pomena tiskane besede, branja in knjige pa se je katoliška cerkev vendarle kmalu zavedela. Slovenci smo začeli dobivati veliko število versko spodbudnih knjig in molitvenikov. Med njimi Kempčanovo »Hojo za Kristusoma«, ki je do konca prejšnjega stoletja doživela dvanaest izdaj in jo tako upravičeno lahko imenujemo pravi slovenski bestseller. Še večji uspeh je doživela zatem Baragova »Dušna paša«.

»To je neke vrste uvod v vse,« pravi ravnatelj Dolar. »Pri izbiri za razstavo sem odločno zavrgel vsakršno estetsko sodbo.«

V posebni vitrini so razstavili prek šestdeset knjig Kristofa Schmidta. Avtorja, ki se je posvetil predvsem leposlovju, smo Slovenci izredno hitro odkrili, saj smo dobili v prevodu večino njegovih del še za njegovega življenja. Schmid sodi med najbolj uspešne otroške pisatelje, vendar so ga nadvse radi brali tudi starejši. »Njegov uspeh, pra-

PRVA RAZSTAVA

»NESNAŽNE« LITERATURE

SPREHOD Z RAVNATELJEM JAROM DOLARJEM
PO RAZSTAVI, KI JE ODKRILA MARSIKAJ:
KAJ, KOLIKO, KOGA IN KAKO SLOVENCİ BEREMO
OD TRUBARJA NAPREJ

vi Jaro Dolar, »temelji na izrazito romantičnem pogledu na svet, ki ga opisuje s sredstvi trivialne literature. Tu zmaguje vedno dobro nad zlim in plemeniti kič nad prisotnostjo.« Njegovih šestdeset prevedenih knjižic so celo stoletje požirali rodovi slovenskih otrok. Podobno jih je precej pozneje hranil Joseph Spillmann, ki se je loteval tudi že eksotike.

KRAVA JE ŽE UŠLA

Na pravi trivialni roman pa je bilo vendarle še potrebno počakati. Izdaja nje knjig je prenehala biti samo služba verskemu osveščanju, temveč je postajalo že donosno opravilo. Zgodnja danica se že leta 1849 jezi nad »romančarijo«, ki je ni mogoče več zaustaviti. »Krava je že iz hleva,« pravi, »od neka let sem se je romančarija v dnevnike vmuznila, kateri ljudem več v roke pridejo... Zapeljivih posvetnih novic, pisem ino natisov, gerdo lažljivih je zdaj toliko po sveti, da je groza! Od hiše do hiše jih na prodaj nosijo, z njimi ljudi silijo ino jih zastonj pošiljajo...«

To nam jasno pove, da so že v tistem času poznali tako imenovani kolpotražni roman, seveda nemški. Prvi znani slovenski kolpotražni roman (prvi zvezek je bil zastonj) je bil pri nas precej mlajši: Doylov Sherlock Holmes iz leta 1912, a ravnatelj Dolar domneva, da bi utegnili najti starejše primerke. Ko smo že pri kolpotražnem romanu, moramo povedati, da jih je v drobnih zvezkih začel izdajati ljubljanski založnik Gintini, za njim pa Turk. Sprva so bile to zgodovinske zgodbe (o Zrinskem, Erazmu Predjamskem, Savojskem, o umoru cesarice Elizabete itd.), potem pa večidel razbojniška romantična literatura, ki je je izšlo veliko, čeprav smo znamenitega Rinalda Rinaldinija, ki ga je napisal Gothejev svak Vulpus, dobili razmeroma pozno. Razbojniški roman ima pravzaprav korenine pri Schillerjevih Razbojnikih in pri Jurčičevih Rokovnjaci.

»Zanimivo je,« pravi ravnatelj Dolar, »da pri nas tako imenovanega sentimentalnega šunda oziroma sentimentalne trivialne literature nismo prevajali. Go-spe so jo brale v nemščini.«

NI KICAST KOLAZ, TEMVEČ RAZSTAVA KNJIG: vseskozi na meji med množičnostjo in cenenostjo. (Foto: E. KAŠE)

Posebna vitrina je bila namenjena literaturi pobega, bega (izraz ravnatelja Dolarja). Pustolovsko hrepenenje po tujem in eksotičnem svetu so obdelovale najrazličnejše Robinzonade od Crusoa naprej; nadaljuje se ta literatura v Kiplingovi Džungli in nazadnje v Boroughovem Tarzanu, v isti krog pa sodijo še Thompson Seton s svojimi živalskimi zgodbami, Jack London in Mukerdzi. »O tem, da gre tu za nekatera umetniško zelo sugestivna dela, mi ni treba posebej poudarjati,« pravi Jaro Dolar.

Posebno poglavje si zaslužita najbolj brana pustolovska pisca: James Fenimore Cooper in seveda Karl May. Nekaj zvezkov prvega je izdal že Turk, tudi prvi slovenski May je izšel v njegovi založbi. Do danes je May ostal nepremagan, saj je izšel, kar ga je v posebno zajetnem izboru izdala pred vojno Cirilova tiskarna, v številnih ponatisih in velikih nakladah, nazadnje v razkošni izdaji in v nakladi 10.000 izvodov pri Mladinski knjigi. Kakovost njegove literature, kakor vemo, ostaja še vedno sporna.

Kakor sta May in Kipling odkrivala Slovencem Bližnji vzhod, Ameriko in Indijo, tako je odkrival Haggard Afriko: njegovi Salomonovi rudniki so izhajali tudi pri nas v nešteti izdajah. K temu moramo dodati še fantastiko Julesa Verna in zgodovinske romane H. Sienkiewicza. Med nadvse znana literarna imena, ki so v nemala željo po branju med Slovenci, moramo seveda uvrstiti Dumasa, Zevacca, ob njuni zgodovinski mistiki pa pisce uspešnih kriminalk in detektivk (Doyl, Maigret). Na razstavi je bilo mogoče videti tudi prve tri domače detektivke: Pasti in zanke (Sorli), Višnjava repatica (Vladimir Levstik) in Neznani storilec (Ljuba Prener), od katerih je zlasti zadnja napisana dokaj sprtno.

SEDEM DOMAČIH USPEŠNIC VSEH ČASOV

Večino tako imenovanih bestsellerjev ali uspešnic smo Slovenci dobivali seveda v prevodih. Vendar pa nas je razstava »Zeja po branju« opozorila tudi na domača dela, ki so jih brali v velikih množinah. Ravnatelj Jaro Dolar je sestavil posebno lestvico slovenskih bestsellerjev (pri čemer seveda kakšnega Prešerna ali Gregorčiča ni upošteval): Ciglerjeva »Sreča v nesreči«, »Žalost in veselje« Andrejčkovega Jožeta, Jurčičev »Deseti brat« v 22 izdajah, Sketova »Miklova Zala«, Finžgarjev »Pod Svobodnim soncem«, Ingoličeva »Gimnazijak« in Svetinova »Ukana«. Zadnja vitrina nam je pokazala tudi množične založbe, ki so v najvišjih nakladah širile knjigo med ljudmi: tu je prva nedvomno Mohorjeva družba, ki je leta 1918 natisnila svojo redno zbirko v nakladi 90.000 izvodov. V tej zbirki je izšla tudi Sorlijeva povest »Krščen denar«, ki velja tako za slovensko knjigo z najvišjo naklado doslej. K tem družbi so se pridružile še druge, na primer Vodnikova, Cankarjeva, Prešernova. Zanimiv je bil mariborski poskus »Knjiga za vsakogar«, ki sta ga začela Cvetko Zagorski in Jaro Dolar.

Cistega literarnega šunda, kakor smo že rekli, je bilo na Slovenskem kaj malo. To nam je potrdila tudi nedavna razstava v NUKU. Najbrž je malce več »nesnažnega« beriva v novjših časih — sam ravnatelj Dolar prišteva, na primer, medenj »Malharje« — ko izhajajo pogrošni in množični romani po najrazličnejših časopisih. Zanimivo in hkrati aktualno je, da je literarno cenenost odločno zavrnil že Cankar leta 1910, ko je omenil slovenske študente, ki jih je založnik Rubinstein nagovarjal k prevajanju šunda (teh primerov v NUK nimajo). V oceni Jelenčevega romana »Žena« je zapisal: »Naših študentov je bilo sram takega dela, kajti kakor so bili lačni in žejni, so v tistih časih še vedeli, da je tiskan papir vsaj v daljni zvezi z narodovo kulturo ter da bi oskrnil to kulturo, kdor bi vedoma in zaradi gole kupčije ponujal ljudem onesnažen papir, roman imenovan.«

Ce omenimo še zbirko sodobne cene literature v obliki črno-belih zvezkov in razstavo časopisov z največjimi nakladami, ki redno objavljajo v podlistkih tudi »romane za ljudstvo«, potem smo se vsaj načas sprehodili po razstavi »Zeja po branju«. Vodnika in ravnatelja Jara Dolarja smo nazadnje povprašali še po njegovem mnenju:

»Vsak poznavalec mi lahko reče, to ni bestseller, to ni šund itd., in bi imel morebiti tudi prav. Gradivo se namreč ne da izčrpati in zato tudi največje popolnosti ni mogoče doseči. Razstava je torej le začetek, poskus, ilustracija vprašanja, ki me je zanimalo: to pa je zgodovina slovenskega množičnega branja.«

Dodati moremo samo, da je razstava svoj namen izpolnila in presega. Če s samim pisanim gradivom ne, potem vsaj s prvim izzivom psihologom, sociologom, knjižničarjem, literarnim zgodovinarjem itd., da se bodo začeli vpraševati, kako smo Slovenci brali, kaj in koliko.

HERMAN VOGEL

Po Ljubljani, Mariboru, Kopru, Novem mestu ali Murski Soboti vse bolj buči, hrumi afroamerika. Seveda »trzajo« na afroameriški hrup in ritem mladi. Električna kitara in tamtam. Diskoklubi, javni in zasebni, so vse pogostnejše molilnice bogu trušča.

Zagrebski sociolog trdi, da se tako sprošča zavrti agresivnost v prenaseljenih mestih.

Glasba in petje nista več čustvo in doživljanje, ampak izživiljanje?

(Priznam, dober afroameriški »hrup« je tudi meni pri srcu.)

Na deželi in pa med starejšimi da so v čisljih »domače viže«, predvsem tako imenovana narodnozabavna glasba v ritmu valčka ali polke. Dokaz priložen: odaja »Plošče po željah« itd., itd.

Seveda pa te reči niso tako preproste.

»Kovačičevo jutranje jamranje dela glavobol,« pravi Lojzka iz Gabrovke — in priporoča Ljubljanski instrumentalni ansambel... »Tako sem pripravljen sodelovati pri miniranju studia — če ne bodo kmalu utihle Dolžanove citre!« grozi Imre iz Ptujja in hvali ciganske violine Aleksandra Vlaža iz Pomurja, ki pa jim ljubljanski »radijski filter« preprečuje pot v srca vseh drugih Slovencev... »Sami Avseniki, Kovačiči, Dolžani... Na pomoč! Dajte nam raje več Slakov, Henčkov, Kmetcev, Fleretov, Lesjakov, Lojzeta Gornjaka, Borisa Triglavja in še in še!« moleduje RTV Ljubljano Brigita s Koroškega...

Tako!

Te reči res niso tako preproste.

Če kje, velja nemara tu pregovor: kolikor ljudi, toliko čudi. Babice so za valček. Na lepi modri Donavi, dedki za vse, kar je pela Marlene Dietrich, intelektuali pa se radi vračajo k bistremu studencu stare ljudske pesmi.

Slovenski oktet in »Gallus« slovita doma in po vsem svetu...

So popevke most med »mestno« in »podeželsko« zabavno glasbo?

Imamo torej mestno in podeželsko, mlado in staro, preprosto in izobraženo zabavno glasbo?

So popevke most med obema s podeželskega »desnega« brega in beat hiti z mestnega »levega« brega?

Miri! Kdo je rekel Bach? Tu ne gremo simfonike!

V HLADU STARE GRAŠČINE

Na koncu Škofje Loke stoji Center za rehabilitacijo in varstvo slepih. V stari graščini, kajpak.

FILTER NI FAGOT

ALI STO CVETOV ALI ZMEDA NA NAŠEM ZABAVNOGLASBENEM TRŽIŠČU — NEKAJ TUDI O FILTRU RTV LJUBLJANA

Zanje, ki žive v graščini, so zvoki tudi barve.

Silvo je Silvin Malek, 18-letnik iz Maribora doma. Ne loči dneva od noči. Prebolel je hud meningitis.

Džojzi je Lojze Šprohar, star 20 let, iz Ljubljane doma. Glavkom, zelena mrena, mu zastira pogled.

Oba sta dijaka posebne telefonske šole pri Centru.

Olga se piše Rajgelj in je v domu vzgojiteljica. Stara je 25 let in iz Kranja doma.

Tako je nanese, da smo se poleti v hladu debelih zidov menili o zabavni glasbi na Slovenskem.

Silvo je poznavalec narodnozabavne glasbe. Vse pozna, od Avsenikov do Kmetcev. Večkrat pošlje tudi pisemce RTV v Ljubljano.

Džojzi je za beat. Za ewergreena, za vedno zelene posnetke.

Olga pa rada posluša vse, »kar se lepo sliši«.

Kmalu smo bili v navzkrižnem ognju polemike.

Silvo: »Veljam za flegmo. Džojzi pa je oster. Malo manj, da te ne odnese iz sobe, če ne gre po njegovem. Je že nekaj v tisti misli o sorodstvu zavrti agresivnosti in beata.«

Džojzi: »Poslušal sem očetovo glasbo, tisto, ki jo ima oče rad. Počas sem se je naveličal. Samo harmonika pa Micka gor, Micka dol! Na počitnicah ob morju, kakih šestnajst let mi je bilo, sem prišel v stik z beatom. Tega doživlja ne bom pozabil nikoli. Ritem električne kitare — čisti kisik! Zame harmonike ni bilo več.«

Sem pa dosti bolj strpen od Silva. Slovenski oktet mi lepo poje. Slaki mu ne sežejo do gležnjev... Čeprav mi je všeč, recimo, tudi Slakov Črni vran.«

Silvo: »Popevka me ne moti. A gre mimo mene. Zame je narodno zabavna glasba. Je pač taka, kakršen je čas: neposredna, pa bolj površna, poskočna, a pomirjajoča, v

stil happy enda. Lahko jo poslušam katerekoli uro dneva. Ni treba, da si zbran...«

Džojzi: »Glej, kakšen si! Enostranski. Premalo zvest tistemu, kar zagovarjaš.«

Silvo: »Meni res ni do globljenega, zvestega poslušanja plošč ali kaset, kot to počenjaš ti s svojim beatom, ki te čisto zanese.«

Džojzi: »Slaki so tebi najljubši. Če bi pripravili velik koncert v Ljubljani, vstopnina tri jurje, bi šel ti, Silvo, na ta koncert?«

Silvo: »Ne bi šel.«

Džojzi: »Jaz pa, če bi v Zagrebu igrali Beatli in bi bila vstopnina dvajset jurjev, jaz pa bi šel na koncert. Bi se pa zadalžil.«

DNA SPLOH NI...

Olga: »Meni je mama pripovedovala, kako so naš stari ate ob večerih vzeli citre v roke pa igrali in peli stare pesmi. Moj ded je bil mizar gor v hribih. Vendar je hotel iz notranje nuje svojim otrokom posredovati tudi lepoto. Ti večeri so ostali materi v neizbrisnem spominu. Nemara imam zato tudi sama rada lepo miho pesem.«

Mladi pa zdaj po diskoklubih ali gostilnah ob glasbenih avtomatih uživajo skoraj samo še pri je-je-je in teptajo z nogami kot s stopami po ritmu vreščočih električnih kitar. Zanje je valček že v naftalinu. Sram jih je nežnosti. Včasih je bila pesem čustvo, zdaj pa izživiljanje...

Silvo: »Slišita!«

Džojzi: »Jaz prisegam na beat, a so mi všeč tudi nekatere narodne in popevke, ti pa prisegaš samo na narodnozabavne viže...«

Jaz: »Prideta kdaj do dna?«
Silvo: »Spoprimeva se nič kolikokrat, do dna pa nisva prišla še nobenkrat.«

Džojzi: »Dna sploh ni. So okusi...«

Jaz: »Beat je angleški, črnški...«

Džojzi: »Saj harmonika tudi ni naša...«

Silvo: »Ne moremo in tudi treba ni pogruntati nekakšnega vseslovenskega ljudskega instrumenta, če ga sploh ni ali pa je v času izginil brez sledu.«

Jaz: »Morda pa je to tamburica. Ali pa citre?«

Silvo: »Za Dolžanom in njegovimi citrami pri vsem obilju in divji rasti zabavnoglasbenih sestavov ni šel nihče. Zakaj, ne vem. So prezahteven instrument? Mogoče so prežalostne za naš čas.«

Jaz: »Zakaj je potem Dolžan tako priljubljen?«

Džojzi: »Vidite! Ni dna. Nekaj jih je še, ki so radi žalostni. Celu v tej poplavi poskočnosti.«

Jaz: »Kakšni »tabori« pa so med vami v domu?«

Silvo: »Večina je za popevke. Nekaj je progresistov. Tisti, ki radi poslušamo narodnozabavne, smo res v manjšini.«

Džojzi: »V najhujši manjšini pa so pri nas magnetofoni in gramofoni. Mi bi jih res potrebovali. A zdaj, če delata eden ali dva...«

Olga nas povabi v sosednjo sobo. Pokaže na pet, šest pokvarjenih, a očitno še ne starih magnetofonov:

»Saj jih imamo. Čeprav so dragi. A kaj, ko zanje ni ne dobrih servisov ne nadomestnih delov. Pri nas pa se magnetofon, kar je tudi razumljivo, hitro pokvari.«

»Bo že res,« priznata Silvo in Lojze.

Jaz: »Včasih je veljalo: trije Slovenci — pevski zbor!«

Silvo: »Dandanes je življenje hitrejše pa bolj bučno in napeto. Danes mora skoraj nujno sodelovati z glasovi tudi nekaj instrumentov. Vzemimo Slaka ali Maksa Kumra. Saj iščeta tudi staro žalostno, zateglo pesem. Spomnite se tiste »Temna noč se je storila« ali »Pod lipico zeleno«. Vendar: včasih se je pelo zateglo, zdaj poskočno, lahkotno. Čas zahteva tako.

TRIE SLOVENC — NEKDANJI PEVSKI ZBOR

Umetna pesem in način petja, vzemimo to za primer, sta se že povsem oddaljila od večine ljudi. V višjih, kulturno bolj razvitih krogih ponazarjajo, na primer, žuborenje potoka z instrumentalizacijo. Meni pa polka več pove.«

Jaz: »Kak otipljiv primer?«

Silvo: »Vzemimo polko Toneta Kmetca »Proti Rogaški Slatini«. V njenem prvem delu drnelja harmonika. To mi natančno govori, da je cesta slaba. Potem ko postane asfalt, na poprimita klarinet in trobenta...«

Jaz: »Ampak, še zdaj, ko gredo fantje k vojakom, pa le radi zapoje kakšno staro narodno, soldaško, »Oj, ta vojaški boben« ali »Oblaki so rdeči?«

Džojzi: »Ne vem. Zdi se mi, da bi ob taki priložnosti le bolj užgala »Butterfly!«

Še preden do kraja izrečem »radioljubla...«, že vzdignejo glasove oba fanta in dekle. Prvi si da duška Silvo:

NEVARNOST NEKE POPLAVE

»Radio je zato, da ga ljudje poslušajo. Zdaj veliko očitkov javnosti leti na to, da so narodnozabavne oddaje lajna. Saj to je deloma res. A zakaj? Ker je programski filter tako strog, da nastopa vedno le en in isti ozek krog narodnozabavnih ansamblov.«

Jaz: »Če bi ta filter popustil, mar nas ne bi zalila poplava poskočne banalnosti?«

Silvo: »Za glasbene strokovnjake bi bila ta poplava gorje — za ljudi pa ne! Že sami prav lahko opazite navzkrižja med narodnozabavnimi oddajami naših lokalnih radijskih postaj pa Radiom Ljubljana. V lokalnih oddajah nastopajo tudi sestavi, ki se nikoli ne prebijajo skozi ljubljanski filter. Pa mnogokrat ne zaradi slabe umetniške vrednosti. Vem, očitali mi boste lokalpatriotizem. Jaz pa vam bom nemara z isto merico upravičenosti lahko odvrnil, da gre v Ljubljani morda tudi za primes poklicne zavezanosti vase. Poglejte le ansambel Aleksandra Vlaža. Njegovo igranje je Pomurcem zelo povšeči. Violeline bi nedvomno popestrile ljubljanski program narodnozabavne glasbe. Ko bi vzeli pod streho vsaj vse pesmi, ki se uvrste v finale ptujskega festivala. Tako bi bilo veliko manj »lajne« in večja protiutež sedanji amerikanizaciji zabavne glasbe. To pa brez sile nad umetniško kvaliteto...«

Lojze — Džojzi je med tem malce nestrpno požvižgaval »The yellow submarine«. Skozi odprto okno je prihajalo tudi žvižganje črnega kosa. Ni bilo slabo. Čeprav brez fagota in tudi brez filtra.

BOGDAN FINŽGAR

Galerija za debelimi zidovi ti-sočletnega škofjeloškega gradu se je napolnila. Prišli so. Toda ne obiskovalci razstav, ki jih tu navadno prirejajo slikarski mojstri. Prišlo je gledališko občinstvo. Eksperimentalno gledališče ODER-GALERIJA iz Škofje Loke je pripravilo svojo prvo premiero v letošnji sezoni. Prav tu, v galeriji na gradu je skupina našla svoj dom. Oder si je namreč postavila kar sredi galerije. Sedaj tudi lahko razumemo, od kod malce čudno ime, ki si ga je nadelala.

Galerija je polna, kot se pač spodobi za premiero. Okrog nizkega odra, ki je postavljena sredi nje, so postavljeni stolci v nekaj vrstah. Kot arena, toda lajnost zbujajo občutek, da sedimo za isto mizo. Oder je prazen, le prevrtni stol daje vtis, kot da so nanj pozabili. Glasovi ugibanj, kaj bo prinesla nocojšnja predstava, polnijo prostor. Pričakovanje prerašča v nestrpnost. Čakamo, kdaj bodo ugasnile luči in bodo stopili igralci na oder. Toda luči niso ugasnile. Pogovor pri vratih postaja čedalje glasnejši. Počasi se pomika proti odru. Končno preglasi druge glasove. To so vendar igralci, se nam utrne v mislih. Predstava se je začela, ne da bi pravzaprav slutili, kdaj se je začela.

SESTANEK NA VRHU

Pred nami se je začel širok posvet. Zbrala se je vsa slovenska gledališka elita. Prišli so igralci, samozavestni, s ponosom velikih umetnikov in lastne veljave; avtoritativni šef, ki se čuti takoj ogroženega, če ne obvelja njegova beseda; režiser, ki pravi, da ga idejna problematika ne zanima; pa inspicient, ki nam pove ob koncu prepira: »Veste, jaz imam gledališče rad.« Prišla sta tudi gledališka kritika, prvi poln visokododnih besed in tujih izrazov, drugi pa oboževalec viskija. In nikakor ne smemo pozabiti, tu so tudi predstavniki občinstva, stare dame in gospodje, navajeni dobrega, starega gledališča in zato nekoliko težko slede naprednim mislim na visoki ravni.

Cutimo, da tudi mi nismo več le neprizadeti gledalci pod odrom. Nismo le opazovalci dogajanja, ki nam ga podajajo igralci. Pogovor se vendar dotika tudi nas. To so vendar naši problemi. Predstava zahteva naše sodelovanje.

Pogovor postaja glasnejši in glasnejši. Padajo ostre besede na račun razmer v našem gledališču. Natakari pa ponuja vinjak vsem navzočim, tudi tistim tam v zadnji vrsti. Marsikdo je malce začuden.

Režiser pove, kakšen je pravzaprav namen nocojšnjega sestanka. Rešiti je treba vprašanje, kakšen naj bo v prihodnje repertoar gledališča. Med deli desetih avtorjev, ki so se odzvali na natečaj, so bila izbrana tri dela in nocoj jih bodo predstavili zbrani igralci. Ob tem, kakšen je bil kriterij pri tem izboru, ne povzdigne svojega glasu samo kritika, temveč tudi stari gospod iz prve vrste, ki se ne strinja s tem, da so nekatera dela kar črtali.

Šef in režiser nekoliko ogorčena ukažeta ugasiti luč. Oder osvetlijo reflektorji. Mlad fant in dekle pred odločilnim dejanjem. Nervoza in negotovost. Dialog nas skuša prepričati, da se pripravljata na samomor. Toda ne. Ko postavi vse prejšnje dogajanje na glavo. To nista samomorilca, temveč tekmovalca v streljanju s pištolo v zadnjih treh minutah koncentracije pred tekmo.

Kritike so različne, tudi zelo nasprotujoče si. Slišimo celo označbo »mali golaž z vampir«. Šef, ki je pričakoval navdušeno priznanje, užaljen napove ostavko in odvihra ven. Drugi mu sledijo.

Odmor v gostilni čez cesto pomiri duhove. Šef po prigovarjanju spremeni odločitev. Sestanek se nadaljuje, le da je v začetku manj pikrih pripomb. Druga igrice doživijo podobno usodo. Mnenja se križajo. Tretje delo je baletna točka, v kateri se nam predstavijo Manica, Lovro Kvas in Martinek Spak iz Desetega brata, seveda v popolnoma novi preobleki. Drugi kritik, ki se mu že dobro poznajo popite čase viskija, neusmiljeno raztrga vse. Preprij je vse hujski. Nekdo kriči: »odhiteli smo Evropo«, drugi ga pobije, »kje pa, le njeni papagaji smok«. Mera je polna. Šef plane pokonci in tokrat nepreklicno odstopi. Sestanek je propadel. Kulturniki odhajajo.

Ostane le stari sivoasi gospod iz prve vrste. S sklonjeno glavo obsedi na svojem stolu. Njegove misli so žalostne: »Le kje so časi, ko smo na pamet znali stvari, ki so jih igrali v Ljubljani?«

KAJ MENI OBČINSTVO

Predstave je konec in gledalci odhajajo. Občutki so nekoliko mešani. Pogovori vsebujejo različne komentarije. Takega gledališča pač nismo navajeni. Bil je poskus, ki je prinesel nekaj novega. Ob vsaki novosti pa se vedno oblikujejo različna, često nasprotujoča si mnenja.

Naj spregovorijo gledalci sami. Vprašala sem nekatere izmed njih, kaj menijo o predstavi.

ANA STREKELJ, študentka
Povezave med posameznimi skicami mi niso bile všeč. Dialogi so ponekod namreč slabi, zato napetost upada.

ANTON H., upokojenec
Predstava je bila zame nekaj novega. Užival sem, ko sem jo gledal. Toda odrski jezik bi moral biti očiščen banalnih izrazov. Sicer pa spadam v skupino Burdycha, Zvezdane ... (Pri uprizoritvi so bili predstavniki starega gledališča in občinstva.)

MIJA V., dijakinja
Predstava mi je bila prav zares všeč. Bila je nekaj novega. Samo izgovarjava je včasih malo šepala.

JANEZ TUŠEK, študent
Predstava mi je bila v bistvu všeč. Pozdravljam avantgardno drznost sku-

bil neka druga, višja stopnja gledališkega podajanja. Osrednje, Loško gledališče, naj bi s klasično izvedbo in repertoarjem skušalo zadovoljiti okus širokega kroga občinstva. Oder-galerija pa naj bi bila po izvajanju in programu nekoliko nad to ravni. Ta meja seveda ni bila ostro postavljena. Sam sem proti tako grobi razdelitvi. Tudi mi moramo igrati za vse. Res pa je, da nas marsikdo ne razume. Nikakor pa ne mislim, da bi morali biti privzdignjeni, ali da bi se sami hoteli postavljati nad splošni nivo. Če nič drugega, smo navsezadnje samo amaterji.

2. KAKŠEN JE VAŠ REPERTOAR?

Predvsem skušamo gledalcem posredovati dela, ki jih klasični odri ne morejo. To so dela, ki so pisana na neposreden stik z gledalci, ki jih skušajo pritegniti k dogajanju in pripraviti k sodelovanju. Glede programa samega, to

boljše. Nikakor nočem sedaj govoriti o dobrih starih časih. Povedati hočem le, da je bilo naše delo takrat veliko bolj cenjeno. Da smo začeli prav takrat in da smo bili deležni več finančne podpore kot sedaj, gotovo ni povsem naključno. Takrat je bil predsednik občinske skupščine Zdravko Krvina, ki se je za našo dejavnost zelo zanimal in nam pomagal. Pri Marku Vraničarju, ki je bil takrat predsednik komiteja ZK, pa je pravzaprav zrasla ideja o razdelitvi na Loško gledališče in na eksperimentalno skupino. Sedaj pa ostajamo sami. Kulturna skupnost in ZKPO ne kažeta zanimanja za naše delo, prav tako ne druge družbeno politične organizacije. Sredstva pa tako rekoč zbiramo sami.

8. AMATERJI STE. ALI IMATE, POLEG DRUGIH, TUDI TEŽAVE PRI IZBIRI IGRALCEV?

Igralce izbiram na cesti, v lokalih,

GRMENJE NA ŠKOFJELOŠKEM GRADU

EKSPERIMENTALNA SKUPINA ODER — GALERIJA IZ ŠKOFJE LOKE
JE UPRIZORILA MAJARONOVO VESELOIGRO »GRMENJE BREZ DEŽJA«

pine, čeprav vem, da je to le za ozek krog gledalcev. Sicer pa tudi Molière v njegovem času niso vsi razumeli.

JANEZ P., kemik

Vsak poskus zasluži priznanje, vendar pa popoln uspeh doseže le s postonim prehajanjem gledališča in občinstva v avantgardistično.

SO LE ISKANJA

ZDENKO MAJARON je napisal GRMENJE BREZ DEŽJA pred štirimi leti. Na gledališkem listu je zapisan stavek: »Beseda je v sodobnem gledališču odmrla ... bistveni so touching, luč, hrup in rekvizit.«

Avtor je spregovoril o problemih, s katerimi se danes srečujejo vsa gledališča. Kako gledališko umetnost posredovati človeku današnjega dne? Porabniška družba neusmiljeno diktira življenjski tempo. V hlastanju po materialnih dobrinah pozabljamo, kaj je umetnost, in sprejemamo njene nevredne nadomestke.

Prikazal je tudi težave slovenskega gledališča, o katerih smo lahko že toliko slišali in brali. Dal pa jim je vesel obraz. Za šegave dialoge je skril trpke resnice.

Avtorjev namen pa prav gotovo ni bil reševanje položaja. To so le iskanja. Prav to pa je tako značilno za naš čas. Ena posledic teh iskanj so tudi eksperimentalna gledališča, ki poskušajo najti nov način izražanja.

»Grmenje brez dežja« se torej prav sklada s težnjami eksperimentalnega gledališča ODER-GALERIJA iz Škofje Loke. Pomemben delež pa je dodal tudi režiser PETER JAMNIK. Skušal je čim bolj premagati odmaknjenost odra od občinstva. Ločenost med gledalci in igralci je zmanjšal tudi z razširitvijo scene na ves prostor. Pomagala mu je koreografinja NINA SKRBINSKOVA, ki je pripravila tudi baletno točko v zadnjem delu predstave.

Da bi bolje spoznali dejavnost eksperimentalne skupine Oder-Galerija iz Škofje Loke, sem režiserju Petru Jamniku postavila nekaj vprašanj:

1. ZE OD VSEGA ZACETKA SODELUJETE PRI SKUPINI, PRAVZAPRAV STE NJEN USTANOVITELJ IN VODILNA OSEBNOST PRI NJENEM DELU. KAKO IN KDAJ STE ZACELI?

To je bilo pred štirimi leti. Trije smo bili takrat, ko smo začeli: Jože Logar, Zdenko Furlan in jaz. Hoteli smo urediti zamisel, da bi imeli v Škofji Loki poleg Loškega gledališča tudi oder, ki bi

so izključno novitete slovenskih avtorjev. Tako bo naša druga izvedba Torcarjev Požar. Kot monodrama je bil namenjen zdaj pokojnemu Stanetu Severju. Mi pa smo pač amaterji in jo bomo izvedli s petimi igralci.

3. VAŠA SKUPINA SE IMENUJE EKSPERIMENTALNA. S ČIM UTEMELUJETE TA NAZIV?

Radi bi prešli klasično gledališko podajanje. Iščemo prehod od klasičnega teatra k nekoliko modernejšemu. Vsako naše delo, ki ga predstavimo, je eksperiment. S tem seveda ne morem reči, da uspe, da je dober. To so poskusi. Predvsem pa smo skupina amaterjev, ki skuša sodobno gledališko dogajanje prenesti v amaterizem.

4. ZAKAJ STE ZA LETOSNJO PRVO UPRIZORITEV IZBRALI PRAV MAJARONOVO GRMENJE BREZ DEŽJA?

To je naša prva veseloigra. Mnogo je bilo pripomb, da igramo samo težja dela, drame. To pa je nekoliko lažje delo. Ima pa posebno vsebino, ki je seveda zelo aktualna. Prikazati nam hoče trenutne razmere v slovenski gledališki kulturi. Sam tekst pa je zelo prikladen za postavitev v prostor. Igralci niso bili prostorsko utesnjeni, lahko so se prosto gibali, se pogovarjali. To pa se seveda sklada z našim konceptom, da skušamo premagati odmaknjenost gledalca v gledališču, da iščemo nove načine podajanja.

5. ALI STE HOTELI DATI POUČENJE DIALOGU ALI SAMEMU DOGAJANJU?

Prav gotovo je bil to dialog. Ta pove marsikaj. Najprej je dialog, nato čakaš na odziv, ki je pač odvisen od nje. To pa je že dogajanje.

6. KAKŠEN JE BIL PO VAŠEM MNENJU ODZIV OBČINSTVA?

Po odzivu bi lahko sodil, da je bil za čudo presenetljiv. Nisem pričakoval, da bo v naši publikli nastala taka razdvojenost. Če je predstavi sledila reakcija, in mislim, da je bila dosti močna, in smo torej dosegli razdvojenost, potem je namen dosežen. S tem ne mislim, da je bil namen razdvojenost, pač pa sodelovanje. Ljudje so se odločali za in proti. Ne morem pa reči, da je bil to popoln uspeh. Bil je eksperiment. Ljudje takega načina predstavljanja niso navajeni. Mi pa se skušamo odkmikati od tradicionalne ustaljenosti, iščemo nove poti podajanja.

7. KAKŠEN ODMEV OZIROMA PODPORO IMA DEJAVNOST VAŠE SKUPINE V ŠKOFJI LOKI?

Včasih, torej v prvih letih, je bilo

kjer jih pač najdem. Tudi nove spoznavam tako. Težav imamo veliko. Zasedba vlog, ki jo predvidim v začetku, se do konca zelo spremeni. Zaradi različnih vzrokov se jih navadno zamenja več kot dve tretjini. Igralci, prav tako tudi tehnični sodelavci, so pri delu zelo zavzeti. Ko pripravljamo predstavo, je treba žrtvovati ves prosti čas. Imajo pa seveda tudi druge obveznosti. Mnogi delajo v podjetjih, kjer včasih prihaja do nerazumevanja in nesporazumov. Za isto vlogo morata biti zato dva ali več.

AMATERSKI IGRALCI SMO LESENA STRANIŠČA

Igralce in druge sodelavce sem našla po predstavi skupaj za mizo. Najtežji dan je za njimi. Tistega strahu pred prvo predstavo ni več. Pogovor se vrti okrog tega, koliko so dali občinstvu od tistega, kar so mu hoteli dati.

Amaterji so. Vsakdo izmed njih se je odločil, da bo žrtvoval svoj prosti čas in bo sodeloval pri skupini. Zanimalo me je, zakaj.

Igralec MIRO STOLCAR mi je odgovoril: »Vsakdo ima pač svoj hobi. Zakaj sodelujem prav pri eksperimentalni skupini — nisem zrel, tako kot tudi eksperimentalno gledališče ni zrelo.«

MATJAZ ERZEN: »Odkar sodelujem pri skupini, nimam več prostega časa. Sprašujem pa se — razumem, da nas nekateri ne razumejo, ne razumem pa, zakaj nas ne razumejo tisti, ki bi nas morali razumeti ...«

ZANE KRIZAJ, ki sestavlja tehnično ekipo, pa mi je preprosto dejal: »Rad sem tukaj, vem, da nekaj naredimo.«

Slovinci bi se lahko imenovali narod amaterskih igralcev. Bili so časi, ko je vsaka vas imela svoj oder. Ljudje so se zbirali ob zimskih večerih in pripravljali predstave. Igrali so in sovaščani so jim navdušeno ploskali. Tako se je v stoletjih kljub tolikim pritiskom ohranila naša beseda in pesem.

Čas pa teče dalje in moramo v korak z njim, če nečemo biti zastareli. Živahna kulturno-prosvetna dejavnost je začela umirati. Ni našla več plodnih tal za svojo rast. Toda še vedno so med nami nekateri, ki želijo ohraniti našo gledališko tradicijo. S tem ne mislim reči, da se skušajo vračati v preteklost. Iščejo nove poti, kako približati gledališko umetnost današnjemu človeku, njegovim željam in potrebam.

MARIJA VOLČJAK

Mea culpa, priznam, sam sem kriv. Zakaj pa nisem tak kot drugi, kot tisti Italijan in tista napol Slovenka na primer, ki sta se lepo poljubljala in se držala za roke, pletnja pa je v poznem jesenskem popoldnevu mirno drsela proti otočku sredi jezera. Kriv sem, zakaj pa nisem bil tiho, zakaj se nisem še jaz poljubljaj, saj bi se bil navsezadnje lahko.

Začel sem z labodji, ki so ušli z Bleda, pa z vremenom, čolnar pa je bil eden tistih, ki jih ni treba prositi za pogovor. In zdaj, dve uri po tistem, ko smo se vrnili z Otoka, še vedno možujemo v Trstu in naročamo novo rundo. Najprej sem ga povabil v Peglezen, na kavico in še nekaj zraven. Dotlej sem bil lepo tiho o tem, kdo sem, beležnica je bila kar v žepu, potem pa sem mu povedal, da sem novinar, da bi rad, da mi pove še kaj več, da bi rad napisal kaj o življenju čolnarjev, kaj o tistem, česar ne vi-

dimo, ko pridemo na Bled. Kot rečeno, je bil začetek nedolžen, nič pretresljivega ni obetal: da je čolnarjev 25, da so skoraj vsi z Mlinega, da so združeni v posebni čolnarski sekciji pri turističnem društvu, da je on tajnik te sekcije (pozneje se mi je predstavil: Franc Mandeljc), da ne ve, zakaj čolnom pravijo pletnja (v vodniku »Blejski otok« ima Vinko Šrihar zapisan izraz plitvica), da so pletnje registrirane za 18 oseb, da je vsaka težka približno 300 kilogramov, da je največja nosilnost tri tone, da se brez posebne nevarnosti v njej lahko pelje 30 ljudi, da pletnja stane 800.000 do milijon starih dinarjev, da jo je treba v vsaki sezoni dvakrat prelakirati, da čolnar naredi na poti od pristanišča pri Kazini do Otoka 800 do 1000 zamahov z veslom, na obe strani blizu 2000, da se torej pošteno spoti in da je zato denar, ki ga dobi za prevoz, pošteno zaslužen, da je čolnarjenje na Bledu že tradicija, da on

vozi že 30 let, pred njim pa so čolnarili njegov oče, stari oče in tako nazaj, da

Pri davkih se je prvič pošteno razkuril. Vprašanje mu je prišlo prav, da se je oddahnil, da je malo počil, kaplje znoja na čelu so se mu bleščale v soncu. Pomislite milijon dinarjev plačam vsega, se pravi davka pa prispevka za zdravstveno in socialno zavarovanje! Milijon, a ni to preveč, samo izkoristijo nas na občini, drugače pa se sploh ne brigajo za nas, sploh jim ni mar, da bi čolnarsko službo uredili tako, kot je treba, kot je zmenjeno s turističnim društvom! Samo kritizirajo nas, pravijo, da priganjamo ljudi z Otoka, položnice nam pošiljajo, mi pa smo vsa pristanišča lani sami uredili, sami smo dali les in betonirali, res so nam lani to nekaj upoštevali pri davkih, toda letos smo nekaj dodatno za nazaj dobili, kaj jaz vem. Milijona ne zaslužiš kar tako. Pa ladje je treba popravljati, stroški so s tem, hitro kaj

razbiješ ali ti ponoči kdo kaj polomi, to pa nobenega na občini nič ne briga!

Plaz besed, da bi človek skoraj resno pomislil, kakšni reveži so in da vozijo na Otok le na ljubo obiskovalcem Bleda, da se tako rekoč žrtvujejo za turistični ugled svojega kraja, čeprav se jim to komaj splača. Povprašam ga po ceni prevoza in pokaže mi cenik: »Prevoz oseb na Otok in nazaj na uro: odrasli 10 din, otroci 6 din, 1 do 5 oseb 100 din.« Prevoz traja uro in pol do dve uri, zato zaračunajo poleti po 15 dinarjev na osebo. Če je manj ljudi, če sta v pletnji le dva, stane to 100 dinarjev, če so štirje, je že 120 ali 140 dinarjev. Poleti, mi je rekel, peljem največkrat trikrat na dan, zdaj le enkrat, redko dvakrat na dan. In računam: v čoln gre 18 ljudi, torej 18 x 15 din je 270 dinarjev, 3 x 270 din je 810 dinarjev. Mesečno je to (810 x 30) 24.300 dinarjev. Letos, so mi povedali, je bilo rekordno leto glede prevozov na Otok, morda za-

za tajnika čolnarske sekcije, čeprav pravijo drugi, da to sploh ni res, da je sicer bil tajnik, a da ni več, da tudi sekcije ni več, potem pravi, da bi želel, da bi se čolnarji vsaj približno tako obnašali, kot se za turistični kraj, kakršen je Bled, spodobi. Tako pa se kregajo, imajo telovadne vaje (hotel je reči, ia se tepejo), pijejo, In drugi, ko sem potem govoril z drugimi, so mi rekli, da prav njemu, Mandeljcu, ne gre najboljšje zato, ker je preveč v bifejih, da tam »čaka« na izletnike, ki bi radi na Otok, da zna perfektno govoriti, o sebi vse najboljše, o drugih pa slabše, celo slabo, da se z vsem mogočim ukvarja, samo ne s tistim, s čimer naj bi se...

Tako drug o drugem: Mandeljc sicer trdi, da bi bil red med čolnarji, da težav, ki se vlečejo že leta in leta, ne bi bilo, da so vsi fejest fantje, vseh dvajset in še eden, le štirje da kvarijo vse skupaj in povzročajo težave, prepire. Tem štirim je treba odvzeti plovno dovoljenje, pravi, potem bo mir. Največ težav je z obračunavanjem, nadaljuje, ker nekateri ne poznajo poštevanke, ker namesto deset zaračunajo dvajset dinarjev na uro. In začne na števati: najdražji čoln je Bled, pletnja Valerija se pod 200 din za prevoz sploh ne pogovarja... Eden jih je danes peljal 24, dovoljeno je 18.

Vprašam ga, da imajo fajakarji, ki jih je na Bledu 15 in so tudi v glavnem doma na Mlinem, tudi take težave kot čolnarji, pa mi reče, da sicer tudi pri njih brez tega ne gre, da pa so več okrog, na poti, na voznji, da se manj vidijo... Aha, bo držalo. Časa imajo preveč, ko čakajo na turiste in ko čakajo, da pridejo na vrsto, pa se pogovarjajo, tudi to je najbrž krivo, da se čolnarji toliko prepirajo. Preveč časa, breobziren boj za vsakega turista več in za vsakega jurja več, pa alkohol. In kako se bojijo, ko se nekaj govori, da bi turistično društvo kupilo večji čoln na električni pogon, ki bi vozil na Otok pa nazaj. Bojijo, ker bi bili potem ob zaslužek. Pravijo pa, izgovarjajo se s tem, da tega ne bi smeli dovoliti zaradi tradicije čolnarjenja na Bledu, da bi bila podoba Bleda s tem okrnjena. Mandeljc pravi, da je zaradi njega sicer vseeno, on da je avtomobilist in bi že kako, da pa gre za tradicijo, ki bi potem izumrla. Meni so ponudili, reče, da bi ga kupil, za kakih 40 oseb bi bil velik in okrog 17 milijonov bi stal, investicija bi se mi hitro obrestovala, to vem, ampak ga nočem, trdi, kje pa, saj bi me drugi ubili.

In pravi, saj veste, saj ste slišali za Janeza Zupana, čolnar je bil in kmet, fejest človek, rad je pomagal, jaz sem ga našel v pletnji pod previkom nekega hrasta, nezavesten je bil, ves krvav, z razbito glavo, po štirih mesecih je umrl. Najprej prepri, potem pretep. Še zdaj, po več kot letu dni, ni nobene rešitve, sodišče ima še vse v rokah, jaz sem prva priča, jaz sem ga našel, jaz točno vem, kako je bilo. Osumljenec, ki naj bi mu bil razbil glavo ob drevesu in ki naj bi ga bil potem vrgel v čoln in tega odvezal ter prepustil jezeru, tudi on je čolnar, je bil nekaj časa zaprt, zdaj je na svobodi.

Sam sem kriv, da mi je Mandeljc vse to pripovedoval, vse to in še marsikaj tistega, kar je ostalo v beležnici, zaradi omejene dolžine nisem mogel vsega povedati. Sam sem kriv, pa mi ni žal. Vedel sem, da so z blejskimi čolnarji težave, ampak da gre vse skupaj tako daleč, da se majhne besedne praske končajo s krvjo in celo s smrtjo, tega s prej res nisem vedel. Pa bi bilo tudi vseeno, če ne bi, konec koncev. Bled in blejske pletnje bi tako ostale lepše.

ANDREJ TRILER

SPRTE BLEJSKE PLETNJE

ZAPIS O TISTEM DELU ŽIVLJENJA ČOLNARJEV, KI GA TURIST NE VIDI

MIRNO ČAKAJO PLETNJE NA IZLETNIKE: Čolni se slutijo ne, kakšna »vojna« vlada med njihovimi lastniki (foto A. Triler)

to, ker je cerkev zdaj urejena, in morda tudi zato, ker vreme vedno ni bilo najlepše, pa je bil »sprehoda« po jezeru včasih tudi preganjanje časa.

Naprej nisem računal, smilijo pa se mi čolnarji ne več. Tudi o dajatvah ne bi trdil, da so tako zelo visoke. Sicer pa jih je samo 7 takšnih, ki plačajo okrog milijon, samo sedem je pravih obrtnikov, takih, ki jim je to glavni vir dohodkov (vsi pa so zraven še kmetje ali kaj drugega), drugi pa so upokojeanci in ti plačajo le davek, ne pa tudi prispevkov za zdravstveno in socialno zavarovanje.

Denar je jedro stalnih prepirov v družini blejskih čolnarjev. Kdo bo zaslužil več, kdo bo večkrat peljal na Otok, kdo bo zabil v pletnjo skupino izletnikov, kje bo kdo »parkiral« in čakal na »plen«, v boljšem ali v slabšem pristanišču, pri Kazini ali pod hotelom Jelovica ali pa celo v Zaki in na Mlinem.

Drug drugemu zavidajo vsak dinar, vsakega jurja, ki ga kdo več zasluži. »Fousarija«, pravi Franc Mandeljc, čudno je to med nami, trdi, zelo čudno, to ne bo prišlo dol, tako je že dvesto let. Če kdo enega več pelje, ga drugi že zica za dva deci, češ saj si več zaslužil, ti lahko daš. Ob alkoholu so prepri glasnejši, strasti se razžare. In Mandeljc, ki se predstavlja

ZGODOVINSKE ZGODBE

Še danes se uče šolarji poslanica kralja Leonida. Poslanico, ki jo je izrekel, preden je on in njegovih tristo Spartancev padlo pri Termopilah, ki so jih branili Perzijci. Padli so vsi, do zadnjega moža, pred neustavljivo perzijsko silo. Perzijci so našli izdajalca, ki jim je pokazal pot Spartancem za hrbet. Tudi njegovo ime je večno — Efiat. Zgodba je polna heroizma, ljubezni do domovine, tragike in veličine. Poznaj jo vsi, ki so kdaj slišali o Grčiji.

Grki, pri tem mislim že stare Grke, so bili veliki mojstri propagande. Svojo zgodovino in svoje ideje so znali prikazati vedno tako, da so v njih podčrtane prav tiste, ali ena tistih lastnosti, ki jih v vsakdanjem življenju neradi kažemo, jih pa večina nas občuduje: junaštvo, zanemarjanje malenkosti, velikodušnost in še kaj podobnega. Ena takih grških mojstrov je bitka pri Termopilah. Prvi make up ji je dal že Tukidides (464—401 p. n. š.), državnik, podjetnik in zgodovinar.

Opisal je samo tristo Spartancev, ki se bore proti velikanski premoči Perzijcev. Da tudi pri tem Grki niso bili

KAKOR JE VELEL NEKOČ NAM DOMOVINE UKAZ

čisto resnicoljubni, se vidi po tem, da šteje Kserksesova armada pri različnih piscih različno število vojakov. Največje število navaja Herodot: 2,5 milijona vojakov, prav toliko služabnikov, torej kar 5 milijonov (tudi za drugo svetovno vojno je to prav lepo število!). Pri Diodorju jih je približno milijon. Po cenitvah sodobnih zgodovinarjev je perzijska armada štela 100 tisoč do 200.000 mož, kar je za takratne čase zelo veliko.

Perzijci so prodirali od Hesponta, kjer so prišli iz Azije v Evropo, proti jugu skozi Trakijo in Tesalijo. V gorah pri Termopilah se jim je postavilo v bran 300 Spartancev, 700 Tespijcev in 400 Tebancev. Pa še vsak Spartanec je imel s seboj 7 helotov (sužnjev), tako da je bilo tudi teh 2100. Res so popadali vsi.

Tudi pri opisu bitke si niso vsi zgodovinarji enotni. Diodor pripoveduje drugače kot Herodot, po katerem smo vzeli gornji popis bitke. Diodor pa pravi, da so Grki napadli kraljevo taborišče v ravnini in tam padli.

A dokler se bodo ljudje navduševali za plemenite in izgubljene stvari, bo veljalo, da se je Leonidas boril sam

s 300 Spartanci in hrabro vzdržal napad veliko močnejših Perzijcev, vse dokler mu ni prišel za hrbet izdajalec Efiat, ki je po ovinkastih gorskih poteh pripeljal Perzijce. Ko je padla noč, so bili Leonidas in njegovih tristo zvestih mrtvi. O tem, ali je sploh živel ali ne, na more povedati zgodovina nič določene.

Tudi Efiat je mogoče izmišljena oseba. Med Perzijci so bili tudi Tesalci in Malijci, ki so kot domačini poznali pota prek gora ob »Toplih vrelcih«, zato Perzijci sploh niso potrebovali enega samega izdajalca.

... in ko niso mogli več vzdržati, so popadali vsi, do zadnjega moža.

Zgodovina pozna več takih heroičnih žrtvovanj do zadnjega moža, za na videz izgubljeno stvar, toda najbolj slavno od vseh je prav to pri Termopilah.

In dokler se bodo ljudje sploh še trudili za izgubljene stvari, ne bo pozabljena — in ko se ne bomo trudili več, ne bomo več ljudje.

»Popotnik, povej jim v Sparti, da tu pokošeni ležimo, kakor je velel некоč nam domovine ukaz!«

VAŠ KRAJ V NAŠEM ZRCALU

Čez kak teden bo odprta avtocesta od Vrhnike do Postojne, prvi primerek prave avtostrade na naših tleh. Avtomobilistom, ki bodo drveli po njej, se bo ponujal predvsem razgled na gozdove, komaj da bodo ugledali vmes kako naselje. Oči se bodo za hip ustavile na unških hišah in oplazile strehe ivanjskih hiš. Da, zares oplazile, tako blizu so. Do včeraj je komaj kdo vedel za Ivanje selo blizu Rakeka. Danes pa nanj opozarja velika tabla ob novi avtocesti. Dvesto trideset metrov dolg viadukt sredi te vasi se namreč imenuje »Viadukt Ivanje selo«. Stotisoči avtomobilistov, ki se bodo vozili po lepi novi hitri cesti, ne bodo zaslutili, da je prav ta cesta prerezala Ivanje selo na dvoje in prinesla v patriarhalni mir vasi dosti nemira in vznemirjenja. Ne bodo vedeli za petinosemdesetletno Terezijo Kranjc, ki živi v Ivanjem selu. V svojih dekliških letih je šele ugledala prvi avto, takrat si ni mogla misliti, da bo na njeno starost ceste, namenjena samo takšnim avtomobilom, porušila njen dom.

Ivanje selo kaže tipičen videz notranjske vasi, hiše prijazno zdijo raztresene po bregu in v ravnini. Če bi razmeroma veliko vas popisoval sociolog, bi prav gotovo zapisal, da je v vasi ostalo le še nekaj pravih kmetov, vsi drugi so se z malo zemlje in s tovarniškimi službami zapisali med polproletarce. Opazil bi še, da v vasi prevladujejo še lesena strnišča. Zagotovo pa bi opazil, da mladi ženski rod nosi večidel hlače, ki so v teh mrzlih dneh bolj praktične kot krila.

Etnograf bi povedal, da so v tej vasi živeli predvsem drvarji in tesači, a sedaj komaj še kak Ivanjc zna ta posel. Če ga že zna, ga opravlja samo za domačo rabo. Razložil bi še, da so v Ivanjem selu nekoč izdelovali lesene obrobe za sodčke. Zadnji, ki je še bil večč tega dela, Franc Urbas, je umrl to jesen. In še bi povedal, da pri dveh hišah izdelujejo zobotrebce.

Novinar bi zapisal, da rede to vas službe in gozd. S kmetijstvom je bolj slaba. Njive niso rodovitne, pridelajo le kak krompir za domačo porabo. In še bi zapisal, da je kraj dobil lani prenovljen vodovod, stari iz leta 1911 je bil tako zanič, da so si morali ljudje pomagati s kapnico. Najbrž pa ne bi pozabil opisati razmajane, luknjičave in jamaste makadamske ceste, ki drži skozi vas, in izreči na ta račun sto hudih besed.

IVANJCI HVALIJO DELAVCE

Marsikatera odročna vas sanja o asfaltni cesti. Tudi Ivanjci so si želeli, da bi kdaj dobili v svojem kraju črni asfalt. Še na misel pa jim ni prišlo, da bo asfalt prišel v obliki mogočne široke avtomobilske ceste.

Tja do leta 1968 ni nihče vedel o novi cesti ničesar. Potem so prišli inženirji. Začeli so meriti. Vas se je vznemirila. Po svoje jim je bilo kar všeč, da bo tako moderna cesta speljana prav mimo njih. A tedaj še niso vedeli, da bo vas razsekala na dvoje.

Ivanje selo ima tako kot večina slovenskih vasi dva dela: glavni del, v katerem žive večidel kmetje, in bajtarskega, v katerem so se naselili mali kmetje in delavci. Avtocesta je bajtarski del je in odrezala od njenega središča.

Stopimo najprej v središče vasi, ki ga nova cesta ni neposredno prizadela. V hiši pri Malnarju bodo lahko opazovali vrvenje na avtocesti kar skozi kuhinjsko okno.

Gospodar Anton Urbas pravi: »Smo si predstavljali, da bo cesta kar z lufta padla dol, da ne bo nobene škode.«

Njemu nova cesta ni povzročila nobene večje škode. Že res, da se je v senožeti ob miniranju naletelo kamenja in da so ga morali pobrati sami, a to se že pretrpi. Bolj nerodno je bilo, da so se nekoč znašli pri sušenju sena, pa je nenadoma začelo leteti kamenje. Nihče jim ni povedal, da bodo minirali. Sama sreča, da se ni zgodila nesreča.

Prvi znanilci nove ceste so bili delavci, ki so se naselili v opuščeni hiši v Ivanjem selu. Z njimi so se kar razumeli, delavci so kmetom v prostem času pomagali, celo krompir so jim pomagali kopati. Ivanjci poudarjajo, da so bili delavci makedonskega podjetja, ki je gradilo ta odsek, pošteni.

Ivanjce sprašujem, ali bo nova cesta prišla prav tudi njim. Skoraj pri vsaki hiši imajo avto. Odkar so po avtocesti polili asfalt, jo je že marsikdo preskusil. Nekateri so celo kolesarili po njej. Zdaj pa, pravijo, bodo to cesto gledali bolj od daleč. Treba bo plačati cestnino. Predrago se bo voziti po njej v službo. Za vožnjo v službo bodo uporabljali kar staro cesto. A zdi se, da temu sami ne verjamejo prav. Kdo bi se mučil po jamah in kotanjah, če jih

AVTOCESTA

RAZREZALA IVANJE SELO NA DVOJE

NAJMODERNEJŠA CESTA PRI NAS: ob njej pa staro kmečko naselje, ki se je cesta usodno zarezala vanj

lahko zamenja z gladko speljanim asfaltom. Radi ali neradi bodo prej ali slej segli v žep.

KAMENJE JE DEŽEVALO NA STREHE

Kmetje v središču vasi vedo povedati, da je nova cesta uničila nekaj malih kmetov, tako na primer Alojza Slabeta.

»Meni so vzeli kakih šestdeset arov zemlje, kakih petindvajset arov pa so mi jo pokvarili še povrh,« pravi mali kmet in upokojeni železničar Alojz Slabe. »Za zemljišče so mi dali odškodnino, pa ne za vse. Za drugo se tožimo. Enkrat so že zgubili in so se pritožili. Sedaj je šlo na vrhovno sodišče.«

Še več Ivanjcev je bilo prisiljeno vložiti tožbe.

Grgičevim je kamen priletel na streho in zlomil dva nosilna tramova. Podjetje, ki gradi cesto, ni hotelo nič slišati za škodo, pa so tožili.

Pri Pavrovih je kamen skozi streho priletel na sredo sobe.

Ob miniranju se je v vas naletelo veliko kamenja. Cesta skozi vas je bila pogosto neprevozna. Enkrat samkrat so ga po miniranju nabrali za dva tovrnjaka.

Kmet Alojz Facija pripoveduje: »Streha moje hiše je bila vsa gola, opeka vsa pobita. Saj je res, da so dali sami novo opeko in da so tudi sami pokrivali. Za zadnjo rajžo pa nisem dobil odškodnine. Kamenje je ranilo tudi vse drevje.«

Kadar so bila na vrsti močnejša miniranja, so ves bajtarski del vasi evakuirali. To se je zgodilo petkrat ali šestkrat. Bolnike so odpeljali daleč ven iz vasi. Ko so se vrnili, je bila še vsa vas polna dima.

Domači menijo, da so uporabljali preveč razstreliva naenkrat. Pravijo tudi, da jih je pogosto rešilo seno, ki ga imajo pod strehami. Kamenje je raztrgalo kritino in se zarilo v seno. Če bi ne bilo sena, bi bilo kamenje še večkrat priletelo v stanovanje.

Tudi Slabe in Facija potrjujeta, da so se z delavci kar dobro razumeli, s sekretarjem podjetja pa ne. Za vsako

škodo, ki so mu jo prijavili, je rekel: »To ni ništa!«

Ne, pravita Slabe in Facija, vas se ni branila ceste. Le bolj veseli bi bili, če je ne bi rezala na dvoje. Res je, da imajo povezavo z drugo stranjo vasi pod viaduktom in čez most, vendar le ni tako kot prej. Gradnjo veličastnega viadukta so opazovali celo z zanimanjem. Čudili so se tudi močni mehanizaciji, na primer buldožerju, ki je iztrgal iz zemlje stoletni oreh s štorom in z vsemi koreninami vred kot za šalo.

Moja sogovornika skleneta svoje pripovedovanje takole: »Eno bombardiranje smo prestali. A glejte, če pride kdaj kakšna vojska, nam bodo razbijali viadukt, da bo veselje. Misel na to ni prav nič fletna.«

Kmet misli tudi naprej, a si ne more kaj, da bi v njem ne spregovorila tudi praktična žilica: »Dobro bi bilo, če bi nam pod viaduktom pustili kakšne kozolce delat, ko je taka fejest streha.« Streha je zares, a domačini vedo, da bo ta s kozolci bosa. Rečejo pa kljub temu.

VIŠJA SILA PODRLA DOMOVA

Dve hiši, ki sta stali pod sedanjim viaduktom, so morali podreti. Štirinosemdesetletna Ana Matičič si je za štirindvajset starih milijonov, kolikor jih je dobila za staro hišo, postavila tik zraven viadukta novo hišico in se lani vsečila vanjo. Promet na avtocesti ji bo brnel tik pred očmi. Živela bo tako rekoč zraven najmodernejši prometne žile, vaške poti do njene nove hiše pa ob prvem snegu ni nihče splužil. Če hoče do vasi, mora gaziti po celem snegu.

Porušili so tudi dom petinosemdesetletne Terezije Kranjc, dom, v katerem je preživela šestdeset let.

Terezija Kranjc, ki sedaj pestuje že svojega pravnuka Zdenka, se je preselila v staro hišo sredi vasi. Tako pravi: »Nisem šla rada stran. Na tako lepi ravnini smo bili, sedaj smo pa na bregu. Na našem predšnjem vrtu smo imeli tudi veliko sadja, pa smo morali vse posekat.«

A kaj se hoče, takšna avtocesta je pač višja sila. To je prinesel tehnični

napredek, o kakršnem Terezija Kranjc v svoji mladosti še slutila ni.

POKROVKE SO LETELE S PISKROV

Ljudje, ki imajo hiše tik ob novi avtocesti, so med gradnjo dosti pretrpeli. Tako meni dvainsedemdesetletna kmetica Antonija Matičič, ki ima hišo tik pod avtocesto. Prej je bil za hišo raven vrt, sedaj pa se tik za hišo dviga strm, sedem metrov visok nasip, po katerem je speljana avtocesta. Breg je tako strm, da se je že to malo snega, kar ga je zapadlo letos, v plaz ušlo tik za hišo.

Antonija Matičič pripoveduje: »Kozolce so mi vzeli, sedaj nimam nobene živine več. Cesto so delali noč in dan. Ponoči je bilo razsvetljeno kot podnevi. Ropot je bil hud. Še čudno, da smo ostali pri zdravi pameti. Bajta se je vsa tresla. Pokrovke so kar letele s piskrov. Stene so dobile razpoke, pa sem jih že zamazala. Ta cesta mi ni prav nič všeč. Vso sem že preklela. Dostiraje bi videla, da mi hišo podro in jo dobro plačajo. Mož mi je umrl pred tremi leti. Vedel je, da se bo za hišo delal sedem metrov visok nasip. Saj prav to ga je dosti pojedel.«

VIADUKT IVANJE SELO

»Viadukt Ivanje selo — 230 m« bodo prebrali avtomobilisti, ki bodo drveli nad Ivanjim selom. Ne bodo pomislili, da drve mimo vasi, ki jo je cesta razrezala na dvoje, ne bodo pomislili na patriarhalno vasico, ki jo je moderna cesta najprej vznemirila, nato pa ji prizadejala tudi precej nepričakovane škode.

A Ivanjci niso ljudje stare sorte, takole na počez so na novo avtocesto tudi ponosni. Menijo, da so glavne težave za njimi in da jih brenčanje in bučanje prometa na novi cesti ne bo prehujo motilo. Radovedno čakajo otvoritveni dan. Zeljno pa čakajo dan, ko bo tudi od tisočih tovornjakov in druge najtežje mehanizacije stolčeno vaško cesto zalil obljubljeni asfalt.

JANEZ KAJZER

NAJDALJŠI DAN

NOSAČI SO PADALI, ZMRZOVALI IN OMAGOVALI.
IN VENDAR SO ŠLI NAPREJ ...

Ko sem se v Katmanduju na letališču poslavljaj od Dicka Ericsona, mi je dejal: »... in rad bi se še enkrat zahvalil vaši odpravi. Najsrečnejši v življenju sem bil tridesetega novembra zjutraj. Takrat smo mislili, da je že vsega konec, pa so se iz snežnega viharja prikazali vaši nosači, ki so prišli po tovore pod skalo, kjer so jih prejšnjega večera pustili. Tedaj smo vedeli, da ste blizu in da se bomo za vami lahko prebili v dolino!«

Dick Ericson je bil najstarejši udeleženec turistične himalajske odprave, ki je pod vodstvom enega najboljših ameriških himalajcev Luta Jerstada — leta 1963 je stal na vrhu Everesta — na poti v deželo Khumbu 24. oktobra obiskala naše bazno taborišče. Z njimi smo se spet srečali prej, kot je kdorkoli od nas pomislil ob prvem srečanju, in v povsem drugačnih okoliščinah.

Prvi dan vračanja v civilizacijo je za vsako himalajsko odpravo nekaj vselega, skoraj slovesnega. Vsaj na dosedanjih je bilo tako ... Letos na Makaluju pa je bilo drugače,

povsem drugače, in le sreča nas je obvarovala popolne katastrofe. Dnevnik, ki s precejšnjo zamudo izhaja v Delu, sem končal z dnem, ko se odprava v baznem taborišču pripravlja na vrnitev. Istega dne so prišli iz doline nosači, ki naj bi nam bili nosili tovore, in istega dne je odšla v dolino predhodnica — sedem sahabov, osem Šerp in dvanajst nosačev. Vsak dan je bil dragocen, ker nam je zmanjkovalo hrane, in njihov odhod je pomenil petnajst prihranjenih dnevnih obrokov do najbližje vasi, ki je bila pet nosaških dni daleč — in tudi teh pet dni moraš jesti. Ta list je iztrgan iz dnevnika, ki sem ga pisal zase in ne več za objavo, misleč, da se pri vrnitvi že ne more kaj posebnega zgoditi. Za 29. oktober sem ga pisal naslednje jutro, ko smo v zavetju previsne skale čakali na nosače, ki so odšli po tovore na kraj, kjer so jih prejšnji večer pustili ...

Razume se, da je to le moja zgodba tistega dne. Če bi jo napisal vsak izmed sedmih sahabov naše skupine, bi videli, da je vsak doživljal podobne občutke. Bil je zares najdaljši dan!

29. oktobra 1972

Trikrat prekleta svinjarija! Mekra stena šotora mi visi tik pred nosom, ki ga zjutraj molim iz spalne vreče, in pritisk z roko v neznano pravi na oni strani snežen zid, ki priča o južnem snegu. Previdno tipanje razodene, da ga je vsaj sedemdeset centimetrov. Nosači?! So ponoči zbežali? Včeraj jih je bilo med šestinštiridesetimi kakšnih petnajst bosih in nagoritih. Napravili smo jim za čez noč zasilna zaklonišča pod plahutami. Na sneg ni nihče resno mislil, saj je šele predvčerajšnjim prenehalo snežiti in po takšnem snegu nujno sledi obdobje lepega vremena. Današnja noč je ovrgla pravilo. Najke, Kanča Lama, vodja nosačev: »Nismo zbežali, ker je sneg padel prenašlo in ne bi mogli sami zgaziti poti v dolino...« Nekaj bosih, premraženih, v koce zaviti nosačev postopa med šotori — kot velike, črne, nesrečne ptice. In še vedno sneži. Veliki mokri kosmi. Od gore izmučeni sahabi bašejo zadnje tovore v svojih šotorih. Šotore bomo pospravili zadnje, tako zahteva vreme. Sarkie nosi okoli velik aluminijasti čajnik. Zeja. Matic: »Vsa vlaga je šla iz mene v zadnjih dneh in zdaj čutim, da se pri vsakem požirku napenjam kot žoga!« Aleš priganja in Cicko deli nosačevim tovore. Prva skupina počasi odtava čez belino proti Barunu. Sneži tako gosto, da že po dvajsetih metrih izginejo. Drugi se obirajo in Aleš mrko gleda: »Kaj bo iz vsega tega?« Ob pol desetih, ko jih je vsaj trideset že odšlo, se pokaže, da jih bo kakih deset premalo. Eden preostalih si sicer naloži dva tovora, pa žal, ni ma posnemalcev, tudi po obljubi dvojnega plačila ne. Splošna zmeda pri izbiranju zadnjih njunih tovora — predvsem mora naprej hrana, se pravi preostanek hrane. Osem tovora ostane, vse skupaj zbašemo v moj šotor. Ob pol enajstih odhajamo zadnji in osamljenemu šotoru, ki ga je sneg že skoraj povsem zasul in je ostal kot simboličen predstavnik našega skoraj dvo-mesečnega bivališča, ne privoščimo niti zadnjega pogleda. Ze čez deset minut, ko po skalah preskačemo temne Barunove vode, dohitimo nosaško kolono — komaj se premika v strmino, po kateri se bomo izklopali čez rob kotla, ki smo v njem živeli. Morda le sto metrov vzpona, pa ga ni konca. Stirje sahabi se prebijejo na čelo, da bi gazili, trije ostanejo na repu, da ne bi kak nosač obličal v snegu. Premikamo se kot v morastih sanjah v belem prostoru brez senc. Da bi že vsaj bili na pet tisoč metrov visokem robu, kjer se začne pot spuščati v dolino. Sneži. Nikoli med bivanjem v bazi ni tako divje snežilo. Ko da bi nas hotela narava obdržati na gor! Potem neskončen spust po ozki gazi, ki jo raztrgane meglice in za spoznanje manj goste snežinke včasih izdajo s črno kolono nosačev, izginjajočo v daljavi, pa se že spet vse zapre, da vidiš le zadnjega pred seboj. In prav zadnji je pro-

blem. Slaboten možak iz plemena Kšetri iz vasi Sedua, star kakih šetindeset let. Tovor: plastičen sod s šestimi bombami za kisik, ki so nam jih bili Francozi prdali za velike denarje. Seveda je bos in s težavo lovi ravnotežje v snegu, posebno tam, kjer pot za meter ali dva strmo pade. Po uri zagrizene počasne hoje prvič omahne, sod se odpre, bombe se skoraj neslišno razsujejo po snegu. Kot v nemem filmu. Najke pomaga sestaviti tovor in nesrečnež se spet premakne. Sami smo v beli puščavi: vodja nosačev, zadnji nosač, pa Šrauf, Janez in jaz. Kolona je že zdavnaj izginila v metežu, stopinje v dnu gazi so zametene, snega je gotovo že meter. Drugi in tretji pade. V potoku, ki teče čez planino Seršan, dolgo stoji — tako si nosači grejejo noge, če hodijo po snegu. Deset metrov nato omahne četrta. Bombe so razsute po gazi, človek iz vasi Sedua kleči v snegu in sklepa roke proti vodji nosačev: »Kanča Lama! Kanča Lama!« Joka. Kanča Lama se obrne k nam: »Ne bo več mogel!« Rdeče in rumene bombe ostanejo na poti, človeku iz Sedue z obližem zaleplim rano na nogi, ki mu jo je zasekal oster rob plastičnega sode, odtava za Kančo Lamo in izgine v belem ničlu, mi trije pa obstanemo na poti in majemo z glavami: »Kako se bo vse to končalo?« Po treh urah smo presekali Barunov ovinek in smo spet pri njegovih vodah. Gaz gre komaj meter ali dva od njegove tle zelenkaste gladine, po kateri plavajo kosi ledu. Dohitimo kolono nosačev, ki se je iz neznanega vzroka ustavila, stoji pol ure in se naposled počasi premakne ob reki. Spet omaga eden izmed njih. Tokrat je mlad fant rahlo bebastega obraza, ves se trese kot trepetlika, kaže jeziki in gleda le še z belim. Z rokami kaže na svojo roko in na prsi, krčevito kroži z njimi okoli sebe in ko pokaže na tovor, se skremži in še bolj vztrepeče, ko da bi videl namesto tovora neznano pošast. Niti besede ne spravi iz sebe, z Janezom in Šraufom gledam minute dolgo neznano nam pantomimo. Naposled pravi Šrauf: »Ko bi imel pri sebi vsaj astronautsko folijo?« To me zgane. »Saj jo imam jaz!« Iz nahrbtnika izvlečem tisto, kar imaš za skrajno silo, za rjuho velik kost metalizirane plastike, ki se leskeče na vesoljcih, kadar jih gledamo pri njihovih skokih na Luni. Zdaj bo pomagala za nekaj, za kar je pri NASA najbrž nikoli niso predvidevali. Šrauf jo trga na kose in ovija z njo nosačeva stopala, da bi jih tako obuta vtaknil v premočene in raztrgane platnene copate. Kakšno nezaupanje! Nosač, ko da se je prebudil iz spanja, se umakne čisto v kot pod skalo, kjer smo se ustavili, še bolj se trese in odkimuje. Potem strga z noge astrofolijo in si jo preplašen tišči pod nos. Kot divja žival ovohava neznano mu reč in odmahuje z roko, da je ne mara na nogah. Dva glikoramina mu dam, ker preplašeni strmimo v njegove modrikaste ustnice, pa mu jih mora Šrauf skoraj na

silo stlačiti v usta. Z rokami nas podi naprej in kaže pod skalo, da bo tam ostal. Domisljam se: »Bom tekel naprej po pomoč! Ko bi bil vsaj dohtar pri nas! Poskusil bom dohiti čelo in ga poslati nazaj.« Šrauf: »Če najdeš moje ga nosača, mu z vrha tovora vzemi moje rezervne čevlje in jih pošlji nazaj!«

Povsem neumno poskušam teči po gazi, kar mi niti višina stiri tisoč petsto metrov niti krošnja ne dovoljujeta. Kolono dohitim, ko jo je ustavil težaven prehod pod steno, ki pada naravnost v Barun. Med zadnjimi nosači se zrinem do vode in poskušam po skalah preskakati tistih nekaj metrov pod steno, do tja, kjer se pot spet vzpenja v moreno. Stirje skoki so uspešni, peti je do kole na v ledeno vodo, zadnji do gležnja. Potem je spet gaz, preozka za udoben korak, kaj šele za prehitevanje. Gazim ob koloni in zdi se mi, da ne bo nikoli konca šestindeset nosačev, ali kolikor jih je v strnjeni vrsti. Šraufovega nosača v množici pripognjenih, v cunje in odeje zavitih temnih postav, posutih s snegom, ne odkrijem. Po neskončnosti sem na začetku njihove vrste, kjer najdem Pembo in Sarkieja. Pemba ima na nahrbtniku privezan par rezervnih čevljev, iz platna sicer, pa vendar boljše kot nič. Prepričam ga, naj odide nazaj in pomaga Janezu in Šraufu, Sarkieja pa poskušam pregovoriti, naj pohiti naprej, ker sam zaradi naglice še komaj lovim sapo, naj vendar pošlje doktorja zaščitnici na pomoč. Sarkie odtava naprej po gazi, ki jo je steptala četrverica na čelu, a jo sneg skoraj sproti zasipa, da jo je komaj še videti v belini. Dvesto ali tristo metrov junaško gazi, pa obnemore in mi galantno prepusti vodstvo. Vem, da smo približno na kraju, kjer smo pred dvema mesecema na poti navigator spodsavali po zoprnj moreni, pokriti z velikimi skalami. Zdaj ni videti pred nami nobene skale, vse je bela planjava, ki valovi ob Barunu in se na levisi vzpenja v plazovite strmine. Da vsaj ne bi bilo kakšnega plazul! Če ne bi bilo rahle sence, ki gazi ne bi videl in bi se zanesljivo izgubil. Včasih se noga opre na trdno skalo v globini snega, včasih pa stopim naravnost med dve skali in se do popka ugreznem v sneg. Po pol kilometra je tudi meni gajzena čisto zadosti in bi raje slišal ukaz, da ne gremo več naprej. S Sarkiejem, ki me dohiti, se utaborim in čakava na nosače. Strahotna slika! Prihaja prvi in povsod tam, kjer sem se jaz le ugreznil v sneg, ga tovor vrže s stee, da dobesedno izgine v belini in se z muko izvleče na plan. Ko pade desetič plosko na trebuh in ga tovor stisne v sneg, mislim, da je konec vsega in da bodo le najsrečnejši izvlekli živo glavo. Mirno leži v snegu in na njem aluminijasti zaboj. Potem pa se nesrečni človek sopihajoč postavi spet na noge in premakne kakih pet metrov po gazi, kjer pade enajstič, in za njim je zdaj že drugi, ki tudi pada, pada, in tretji, in tako se na-

prej premika človeška kača in pada. IN VENDAR SE PREMIKA! Tu spredaj so na srečo najmočnejši ter najboljše oblečeni in obuti nosači. Z njimi je njihov vodja, ki mu skoraj slepo sledijo.

Morda se bodo tako le izvlekli. S Sarkiejem spet stopiva v kolono. Kdo ve, kje je čelo. Med prvimi in zadnjimi je gotovo tri kilometre gazi. Tam nekje spredaj so Aleš, Matic, Cicko in doktor. Le malo je še upanja, da bi lahko dobili doktorja nazaj. Ura je že četrta na pet in belina se spreminja v sivino — pa še vedno brezupno sneži. Potem se začnemo spet oddaljevati od Barunove struge in rahlo vzpenjati. Da vsaj ni treba več gledati umazano zelene vode! Kolona se vse pogosteje ustavlja, vsak padeč pomeni pet minut počitka. Na ravnicah, ki zraste iz nič, čelo stoji predolgo. Pred nami je orjaška skala, ob njej hočejo nekateri nosači pustiti tovore in brez njih naprej. Neskončen pogovor med vodjo nosačev in prvimi onemoglimi. Snega je do bokov in kolona stoji v gostečem se mraku. Pred menoj stoji starejša nosačica lažji tovor — dva para smuči in nekaj cepinov. Bosa je in glasno hlipla, po ličih ji polzijo solze. Prvi se ne premaknejo. Tedaj se vrsta zadaj vznemiri in mimo nje se po snegu kot snežna pluga poganjata dve postavi. Šrauf in Janez? Trenutek pozneje spoznam, da nista, da sta Šerpi, pa ne naša. Sirdar in kuhar ameriške odprave. Ko sta ob meni, mi kriknem sirdar: »Bežimo... Na prelazu Šerpani nas je presenetil sneg. Plaz! Bara sahab je ukazal umik. Dobro, da smo vas dohiti!« Po njuni gazi se prikotatim spet na naše čelo in najke mi zagotavlja, da bodo nosači prišli do teme do kakšnega zavetja. Le kje je tu kakšno zavetje? Odvlečem se za Šerpama in sem zares čisto zdelan. Vdih po vsakem koraku, krošnja se mi zdi težka vsaj cent in zdaj tudi mene nekajkrat vrže v sneg. Kako lepo je počivati v snegu! Od odhoda iz baze še nisem sedel. Nosačev zdaj že ni več videti in obeh Šerp spredaj tudi ne. Čudno spokojen postanem, ne mislim več na noč in čisto počasi premikam noge. Počasen stroj, ki ne zna misliti. V trdi temi zagledam v snegu prepad črtno. Orjaška previsna skala in neke v dnu previsa, kot v votlini, preseki svetlobnega stožca z mahovito skalnato površino. Prostora je za najmanj sto ljudi in niti ena sama snežinka ne zaide v notranjost. Rešitev za vse! Tu je gazilna skupina, Cicko je čisto slučajno naletel na to čudo narave. Prihajajo prvi nosači. Brez tovora, ki so jih pustili pri skoraj uro oddaljeni skali v snegu. Nimamo ne hrane ne puhaste opreme ne šotorov in ne ležišč. V premočenih oblekah se nabira divji mraz. Bivakiranje pod skalo je v višini štiri tisoč petsto metrov vse prej kot počitek. Zato pošljemo Sarkieja še enkrat nazaj, da nam najde vsaj spalne vreče. Počasni položaj le ureja, vse več nosačev prihaja in med njimi je celo tisti, ki nosi ležišča iz moltoprena. Tudi spalne vreče se najdejo, le hrane ni od nikoder in zato imamo za večerjo vsak dve rebrci čokolade. Ko se prikaže še Šrauf in Janez, vemo, da je vojska zbrana, čeprav nihče ne ve, ali ni kje obličal kakšen nosač. Kakršenkoli pregled bi bil zdaj povsem nemogoč in vdati se je treba v usodo. Čudna apatičnost nam pomaga, da čisto mirno poslušamo čisto mirno Šraufovo in Janezovo pripoved o tem, kaj se je dogajalo tam zadaj, potem, ko sem jaz odhitel naprej. Pemba je tistega nesrečnika obul in fant je brez tovora odkorakal naprej. Zdaj se menda stiska nekje med nami, v temi pod previsom, ki ga ne osvetljuje noben ogenj, saj ni nobene kurjave in zato tudi ni požirka kakšne pičice. Le ledene sveče ližemo ob čokoladi in poslušamo. Nihče ne ve, koliko tovora je ostalo v snegu in kaj vse je v njih. Nihče ne ve, ali ni kje zadaj v snegu tudi kak nosač, ki ga je mraz zazibal v zadnje sanje. »Eden menda umira pod skalo, tam, kjer je ostala kopica tovora. Oblekla sva ga v puhast veston in hlače, pa je komaj še kazal znake življenja...« Nihče niti ne pomisli, da bi v tem snegu odtaval tja nazaj. V temi ga zanesljivo tudi ne bi našli, saj je sneg že davno zametel naše sledi. In ne vem, ali je v vsej družini, ki se stiska tu pod skalo, še kdo toliko pri močeh, da bi sploh še kam odgazel. Bilo je preveč. Ko lezem v mokrih kocastih škornjih v spalno vrečo in drgetam od mraza, se poskušam spomniti, kdaj sem bil nazadnje v spalni vreči. Bilo je zjutraj, ko sem se v bazi zbudil. Pa se mi zdi, da je bilo pred večnostjo...

ZORAN JERIN

Ta dan nujno zahteva pripis, ki naj na kratko pove, kako se je izteklo. Naslednjega dne je še vedno snežilo in snega smo se rešili šele peti dan hoje v pragozdu na drugi strani prelaza Mumbuk La. Med nosači je za nameček pustošila še snežna slepota, premražene boste noge pa so začele admirati. Le glave so vsi odnesli, prstov ne. Tistemu, ki je prvi pustil tovor v snegu, je mraz požrl vse prste na nogah. Tovore smo pozneje rešili in s helikopterjem prepeljali v Katmandu.

NOVE KNJIGE

MINIATURNI VZOREC SLOVENIJE

Pred kratkim smo dobili v oceno redno letno knjižno zbirko Prešernove družbe, ki obsega poleg koledarja za leto 1973 še pet del. Med temi (Janka Kersnika: Ciklami in Agitator, Miško Kranjec: Zimzelen na slovenskih tleh, Tone Gaspari: Druga mati in Pearl S. Buck: Potonika) zbuja posebno in zaslužno pozornost poljudoznanstvena študija Borisa Kuharja z naslovom: ODMIRAJOČI STARI SVET VASI.

Narodopisno oziroma etnografsko delo dr. Borisa Kuharja, ravnatelja Etnografskega muzeja v Ljubljani, je na videz zelo poljudna, lahko bi rekli že kar reportažna razprava o slovenskem podeželju, ki — o tem ni nobenega dvoma — čedalje hitreje pozablja ali celo hote zavrača svojo tradicionalnost, svoj stoletja star in komaj malce spreminjajoči se način življenja. V resnici pa gre za znanstveno obdelavo avtorjevih ugotovitev, saj je bila podlaga za knjigo ODMIRAJOČI STARI SVET VASI avtorjeva doktorska disertacija »Ljudska materialna kultura v Skočjanskih hribih na Dolenjskem s posebnim oziranjem na spremembe po osvoboditvi« spred let. Ob tem je bilo piscu na voljo še bogato gradivo, ki ga je na obravnavanem področju zbral Etnografski muzej, avtor sam pa je »na terenu« prebil od leta 1962 več kot dvesto dni.

Temeljna metoda Kuharjeve narodopisne razprave je psploševanje ozkega konkretnega primera na ves slovenski prostor. Za natančno ilustracijo svoje teme, ki govori o zamiranju tradicionalnega vaškega sveta, si je izbral Skočjanske hribe na Dolenjskem, prepričan, da so ti s svojo ljudsko kulturo »miniaturni vzorec naše dežele«. Tako vnaprej povejmo, da to drži. »Ker se prebivalci v Skočjanskih hribih,« pravi avtor, »v pretežni meri še vedno ukvarjajo s kmetijstvom, je to pripoved o kmetu iz tega predela, pripoved, ki je podobna tudi tistim z drugih krajev Slovenije.« Prav zavoljo te konkretnosti se Kuharjeva knjiga bere izredno toplo, rekel bi s posebnim domotožjem zlasti za tistega, ki je bil še včeraj, predvčerajšnjim ali dva rodova nazaj sam kmet; to pa smo malone vsi, in tako je Kuharjeva pripoved v resnici naša najbližja zgodovina.

Posebna odlika knjige ODMIRAJOČI STARI SVET VASI je v tem, da se avtor snovi ni lotil s sentimentalizmom, temveč da nam govori trezno in skoraj neusmiljeno s podatki, tako kot je sama po sebi neusmiljena tudi usoda slovenskega prvobitnega podeželja. Njegove stare navade, način življenja, pa naj bo vse skupaj še tako »romantično«, se ne more upirati sodobnim življenjskim tokovom in če smo odkriti, bilo bi tudi neumno, ko bi se skušali. Dr. Boris Kuhar je na drobno popisal Skočjanske hribe z vami Male Lipljene, Velike Lipljene, Staro apno (Skočjan), Zabukovje, Medvedica, Železnica, Rožnik, Veliki Ločnik, Mali Ločnik, Sloka gora, Gračev in Laporje. Največ svoje pozornosti je posvetil ljudskemu stvarstvu, gospodarstvu, prehrani, noši in življenjskim ter smrtnim šegam. O marsičem trpkem govorijo njegove ugotovitve, a tudi o marsičem lepem.

HERMAN VOGEL

FILM

NOVO V KINU

SACCO IN VANZETTI

Ko boste vi, sodnik Thayer že davno prah in pepel, ko bodo vaše ideje, ljudje, že davno utopljene v preteklosti, bova midva, Sacco in Vanzetti, čevljar in prodajalec rib, še vedno živa.

Porota je dejala, kriva sta premišljenega umora prve stopnje, umreta naj na električnem stolu.

Kot da bi potomci nenehno bili vojno s svojimi predniki, kot da bi šlo vsakokrat za drugačno raso: tisti pred nami so grešili, pravimo, zdaj, ko jih ni več, pa razkrijmo in obtožimo njihova grešna dejanja, zakaj zgodovina mora biti pravična in resnična. Tako popravljamo in razčiščujemo in snajmo to zgodovino iz roda v rod, takrat, ko jo čas prekrije z dovolj debelo patino, da je ne boli več noben kirurški poseg.

Velikokrat rečemo, saj vendar vidite, to je asociacija na ta in ta dogodek, ki smo mu bili priča pred letom, dvema, berite vendar med vrsticami in naj vas strezne ta naša resnicoljubnost, smelost.

Tako smo (umetniško) razčistili afero Dreyfuss. Tako smo zdaj obnovili proces Sacco in Vanzetti (iz leta 1920, na katerem so politiki sodili tako, da so ji naprtli gangsterski umor. Pri obeh smo bili del publike v sodni (filmski) dvorani, se pravi, prisostvovali smo pirovanju laži, krivice, nepoštenosti in nemoralnosti, in bili pri tem skoraj prav tako nemočni (saj smo poznali izid obeh procesov) kot prava, tedanja publika, katere protesti in demonstracije so bile podobno nemočne kot so nemočne demonstracije proti vojnam, ki jih v svetu bijejo pred našimi očmi.

Če je film (ali knjiga ali drama ali balada; o Saccu in Vanzettiju, Nicoli in Bartu, sta jo zložila Ennio Morricone in Joan Baez) več kot samo rekonstrukcija zgodovinskih dogodkov, mora pri občinstvu vzbuditi gnev. Čeprav je res, da včasih zadostuje le suhoparno, dokumentarno nizanje dejstev (kot v ameriškem filmu o sedmorici, ki je zažgala vojaške pozivnice za v Vietnam, igranem dokumentu sedanjosti, ki so se ga njegov producent Gregory Peck in njegovi ustvarjalci namenili projicirati na pročelje Bele hiše); toda le pod pogojem, da ta dejstva še niso zgodovinska.

Film režiserja Giuliana Montaldija Sacco in Vanzetti prvega igra Ricardo Cucciola, drugega Gian-Maria Volonte, igralec, ki je tudi privatno velik levčar in je v zadnjih letih igral slavne vloge menda prav v vseh italijanskih filmih, ki so obsojali kakršenkoli nesocialistični režim; gledamo ga tudi v Rosijevih Ljudih proti) je najbrž dokaj veren zgodovinski dokument, to pa pomeni, da ga gledamo kot poučno resnično zgodbo, ki se ne bi smela več ponoviti. V gledalcih, mislim, ni zbudila gneva, ni zbudila vesti, prej sočutje do obeh junakov, političnih mučencev, za katera gotovo ne bi nikoli slišali, če bi slučaj ne nanesel, da so ju prijeli ravno v času, ko je tedanji ameriški režim potreboval zgleden politični proces.

Tudi tisti, ki za Saccu in Vanzettija še niso slišali, so lahko že na začetku filma natanko presodili, kdo je »črna«, kdo je »bela«, natanko predvideli, kako bo proces potekal (tožilec, igra ga Cyril Cusack, bo imel ves čas sodnikovo podporo in kadar bo branilec, igra ga Milo O'Shea, zadel v resnico, ki je sicer kot na dlani mu nikoli ne bodo pustili do besede).

VESNA MARINČIČ

KULTURNA POLITIKA

FRANCOSKI MOJSTRI V ARKADAH

V ljubljanskih Arkadah, razstavišču Narodnega muzeja, so pripravili razstavo risb francoskih umetnikov 19. in 20. stoletja. Z njo gostuje v Ljubljani Narodni muzej iz Beograda, muzej, ki je vse pogostejši posredovalec jugoslovanskih oziroma tudi svetovnih kulturnih zakladov. Tvorne vezi med Narodnim muzejem iz Ljubljane in sorodno beograjsko institucijo prihajajo toliko bolj do izraza, ker so ena redkih oblik — ne samo formalnega, kot je v navadi — dejanskega sodelovanja v Jugoslaviji, sodelovanja, ki ima v zadnjih dveh letih, odkar ima Ljubljana oziroma Slovenija prostor za razstave v središču glavnega mesta, že take razsežnosti, da lahko govorimo o novi kvaliteti v kulturnem dogajanju v Sloveniji.

Gledano z beograjskega ali zagrebškega zornega kota je dogajanje v slovenski kulturi — govorim o tistem, ki se nanaša na likovno umetnost — še vedno na obrobju jugoslovanskega. Odveč je govoriti o tem, da v Sloveniji so še vedno največji kulturni dogočki tisti, ki smo jim priča v gledališču, in kako »veliki« so kdaj pa zdaj, je odveč govoriti. Skratka, toliko bolj velja pozdraviti razstavo v Arkadah, saj je drobce iz nekega zamišljenega mozaike, ki ne more biti dokončen vse dotlej, dokler s tvorno kulturno politiko ne bo presežen slovenski kulturni provincializem.

Razstava v Arkadah prinaša torej enega izmed drobcev možnosti, ki so v Jugoslaviji na voljo tudi našemu kulturnemu življenju. Obsega zbirko risb pariškega založnika Ambrosia Vollarda, velikega poznavalca moderne umetnosti, katerega zbirka je prešla v posest Beograjskega Eriha Šlomovića in kasneje v hrambo Narodnega muzeja iz Beograda. Zbirbo obsegajo osnutki, skice in študije francoskih umetnikov. Med njimi najdemo na razstavi imena Degas, Renoir, Derain, Toulouse-Lautrec, Picasso in številna druga, ki so soustvarila pojmovanje moderne likovne umetnosti sveta.

Toda vemo: v Jugoslaviji, če ne v svetu, ki je na dosegu roke, so še podobne zbirke in razstave, kot je pričujoča, in bile bi lahko tudi del našega kulturnega vsakdana. Da niso, je obžalovanja vredno dejstvo, o katerem bo v prihodnje nujno razmišljati, še zlasti po tem, ko govorimo o povezovanju — in ne samo kulturnem — Jugoslovanskega prostora.

Razstava risb francoskih mojstrov 19. in 20. stoletja v ljubljanskih Arkadah pada v čas, ko se leto izteka, v čas, ki je intenzivno vpet v sprejemanje novih kulturnih programov. Morda bo ta razstava toliko bolj padla v oči tistim, ki neposredno odločajo o kulturnem življenju v naši republiki, tako, da bo oprla pogled v doslej spregledane možnosti boljšega sodelovanja in izkoriščanja našega, jugoslovanskega kulturnega potenciala. Dosedanje krhko povezovanje z ostalo Jugoslavijo zbuja misel, kot da smo se zavestno odločili vstati jugoslovansko kulturno obrobje in provinca. To pa je popolnoma nesprejemljivo.

PETER BREŠČAK

NAŠ VSAKDANJI JEZIK:

Gradiva za pisanje o sodobnem (slabem) jeziku v našem tisku žal ne primanjkuje. Mogoče bi bilo pisati v enakem obsegu, kot je naš, vsak dan, ne da bi bili v zadregi za zglede, čeprav bi se seveda marsikaj ponavljalo. Kljub temu bom danes segel po blizu osem let stari številki slovenskega mesečnika, ker me mika priporočiti Revija ima podpisana dva lektorja, torej je tudi tedaj že skrbela, da so se pri spevki pregledovali in jezikovno popravljali. Nekaj značilnih zgledov naj nam pokaže, kaj je tedaj ušlo pazljivosti lektorjev in bilo brez ugovora natisnjeno.

»Kot podlaga za pogovor je med drugim bil tudi podatek...« — začetni »kot« je očitno odveč, in tudi besedni red ni dober. Brez truda popravimo v: »Podlaga za pogovor je bil med drugim...« — »...menim, da uspehe oziroma neuspehe ne bi smeli ocenjevati samo pedagoški delavci« — človek se vendarle čudi, kako je moglo to mimo lektorjev, ko zveza nedvomno zahteva drugi sklon: »menim, da uspehov ali neuspehov...«

MOČ V GLAGOLU

Vendar primer v reviji ni osamljen. Na drugem mestu beremo: »Studente ne odbiramo pred vpisom, temveč šele med študijem.« Razumem sicer, kako je napaka nastala: pisec je med pisanjem že mislil na konec stavka — »študente odbiramo šele med študijem« — in je zato tožilnik »študente« postavil na začetek. Stavčna zveza, za katero se je odločil, pa vendarle terja roditeljski: »Študentov ne odbiramo pred vpisom.« V nadaljevanju varčujemo z besedami, da nam ni treba ponavljati glagola — to delamo zelo pogosto — sicer bi rekli: »odbiramo jih (tožilnik!) šele med študijem.« — In tudi vseučiliški profesor zapiše v odgovoru na neko anketo: »Vprašanje kulturne politike ne bomo uspešno reševali tako dolgo...« — upam, da je bila to tiškovna pomota namesto »Vprašanja«.

Neki sestavek ima naslov »Za polnejšo vlogo kritike«. Sliši se kar dobro, premislek pa pokaže, da besede niso dobro izbrane: kdaj je vloga »polnejša« ali »praznejša«? Treba se je torej odločiti za kaj drugega, recimo: Za večjo veljavo kritike,

Za pomembnejšo vlogo kritike ipd. — Lektor bi bil moral tudi popraviti ponesrečeno zvezo, s katero nekdo trdi, da bi se »odpadanje dalo vsaj približno natančno ugotoviti«. Izraza »približno« in »natančno« sta si v nasprotju in se v povezavi bijeta. Popravilo bi se z lahkoto: »odpadanje bi se dalo kar precej natančno ugotoviti«.

Skoraj šaljivo se bere tole: »Privilegiran položaj je sam po sebi in še prav poseben, ker je slonel na administrativnih perotih...« Položaj pač ne more »sloneti na perotih«, in povrh je uporabljena pesniška oblika »perot«, ki je pravopis še kot napake ne omenja...

Seveda pa nas čakajo še hujše reči. Recimo dolg stavek, ki ga bomo malo skrajšali: »Kljub ekstenzivnemu razvoju lahko utemeljimo trditve o izboljšanju kakovosti dela s pomočjo primerjave števila vpisanih študentov s številom učiteljev.« Že kar tipičen zgled tistega, kar lahko nastane iz slovenskega stavka z nepremišljenim kopičenjem samostalnikov — ob hkratni želji, da bi se kar največ povedalo v istem stav-

ku, tako rekoč v eni sapi. V novejšem času smo lahko večkrat brali posmeh starih trditvam, da je moč slovensčine v glagolu, vendar nam nihče ni dokazal, da bi bila resnica drugačna. Tistega o moči glagola si tudi niso izmislili slovenski slovničarji. Če odprete »Slogovni besednjak« (Stilwörterbuch) slovečega nemškega Dudna (4. izdaja iz leta 1956), boste našli kot drugo med »slogovnimi pravili«: »Izražaj dejanja (dogajanja) z glagoli...« Glagol je duša stavka. Slaba navada je izražati dejanja s samostalniki, od glagolov pa uporabljati blede splošne glagole kot »biti«, »zgoditi se« ipd. Še zmeraj pa nemščina prenese dosti več samostalnikov kot slovensčina, ker izraža sklone tudi s členi (spolniki) in je to dostikrat jasnejše od naših samostalniških končnic. — Če se po tej oddaljitvi povrnemo k našemu stavku — lahko ga popravimo takole: »Čeprav je bil razvoj ekstenziven, lahko utemeljimo trditve, da se je kakovost dela izboljšala, če primerjam število... itn.« Druge zglede si ogledamo prihodnjič.

JANEZ GRADIŠNIK

„TENDENCIOZNI ČLANEK“

(TT št. 46 — POJAČANA VEČERJA)

V zvezi s člankom »Pojačana VEČERJA« objavljeno v 46. številki »Tedske tribune« z dne 15. 11. 1972 na 4. strani novinarja Bogdana Finžgarja, zahtevamo, na podlagi sklepa seje Upravnega odbora podjetja z dne 22. 11. 1972, da objavite zaradi objektivnega informiranja javnosti v smislu določb zakona o tisku na isti strani, na istem mestu in pod istim naslovom naslednji odgovor:

Navedbe novinarja Bogdana Finžgarja v navedenem članku so neobjektivne in temeljijo na nepopolnih in nepreverjenih podatkih z namenom da se doseže pri bralcih čim večji senzacionalistični učinek. To zlasti izhaja iz same navedbe avtorja, ki že v članku navaja, da »bomo poročali, kako se bo stvar iztekla.«

Da gre za objavljane nepreverjenih, netočnih in neresničnih podatkov, je razvidno že iz prvega odstavka tega članka, kjer pisec trdi, da gre za poslovno odločitev direktorja podjetja »Hoteli Palace« v Portorožu. Čeprav so se lahko inšpekcijski organi Obalnega sveta Koper prepirali, da je odločitev o prodaji paketa novoletnih storitev sprejel za to pooblaščen organ — upravni odbor podjetja — na svoji seji že 5. januarja 1972 in pozneje še potrdil to svojo odločitev na seji dne 18. 10. 1972.

Pisec članka je svoj tendenciozni članek napisal le na osnovi enega edinega pisma, ki ga je slučajno dobil v roke. Res je, da v pismu nismo uporabljali »modernih« in zvanečih izrazov kot »Silvestrovanje pod palmami« »Novoletni paket« in podobnih temveč je bila v pismu uporabljena ista delovna terminologija ki jo uporabljajo delavci v naših delovnih enotah.

Obžalujemo tudi, da je bil tovariš republiški tržni inšpektor pred svojo iz-

javo o zadevi netočno informiran in očitno zaveden od pisca članka.

V tem primeru namreč ne gre za kakršno koli zviševanje cen penzionov niti pogoje vezanega trgovanja niti za poslovno nemoralno, še manj pa za prisiljevanje gostov. Cene penzionov v tem času so popolnoma nespremenjene in enake cenam, ki veljajo ves čas zimse sezone.

Kot smo že prej navedli je upravni odbor podjetja sklenil, da bo ob letošnjem novem letu popestril našo turistično ponudbo in ne nudi toliko kritiziranega in enoličnega ponujanja »gole postelje in hrane«, temveč obogatil turistično ponudbo našega podjetja v dveh paketih storitev, z delovnim naslovom »svečani silvesterski meni« in pojačana penzionska večerja in to samo v dveh hotelih našega podjetja.

V preostalih treh hotelih, ki tudi poslujejo v zimi (50% kapacitet — 609 postelj) pa prodaja takega paketa ni organizirana, kar je tudi razvidno iz pisma, ki ga je imel avtor članka v rokah — vendar o tem iz neznanih vzrokov, nenaumno ali namenoma ni obvestil bralcev. Cene obeh paketov so predpisane registrirane pri prostojnem organu za cene že z 1. 7. 1972 in so vzete iz cenikov za naše gostinske storitve Torej je preživetje novoletnih praznikov v našem podjetju omogočeno vsakemu žepu.

Pisec članka očita kolektivu neupravičeno bogatenje in kratkoviden konjunktorni pohlep, v situaciji, ko je letos celotna panoga gostinstva in turizma poslovala pod najtežjimi pogoji v zadnjih desetih letih zaradi črnih koz, zmrznenih prodajnih in sproščenih nabavnih cenah blaga, tuje antipropagande, izredno slabega vremena v sezoni itd. in mora kolektiv z vsakim svojim petim dinarjem ustvarjenega celotnega

HOTELSKO-TURISTIČNO PODJETJE
HOTELI PALACE
PORTOROŽ

66320 PORTOROŽ • Obala 45 • SLOVENIJA, JUGOSLAVIJA • Telex: 341-56 YU PALACE
GRAND HOTEL PALACE, APOLLO, MIRNA, NEPTUN tel.: h. c. (066) 73-541, 73-542
PALACE HOTEL tel.: (066) 73-341

IK

Tovarišica

Portorož, 6/11-72

61000 LJUBLJANA

Cenjena tovarišica

nahvaljujemo se za Vaše pismo z dne 3/11 in Vam ponujamo v PALACE hotelu za čas

od 29. 12. 1972 do 7. 1. 1973

1 dvoposteljno sobo z WC, brez kopalnice, senčno din 85,00
+ turistična taksa - do 31/12 din 0,00
- od 1/1 din 3,00

dnevno po osebi na polni pension, vključno s brezplačnim koriščenjem plavalnega bazena (31/12 le do 19.00 ure).

Za goste, ki v času novoletnih praznikov bivajo v Palace hotelu ali v Grand hotelu Palace, je obvezno naročilo svečanega silvestrskega menija, katerega cena z aperitivom, a brez ostalih pijač, znaša po osebi 385.- din; pri tem je vrednost redne pensijske večerje že odbita. Samo gostje, ki bivajo v hotelu najmanj 8 dni, se lahko temu meniju odpovedo, so pa v tem primeru obvezani, naročiti pojačano penzionsko večerjo; doplačilo za to večerjo znaša po osebi 170.- din. Ob naročilu ene ali druge večerje je potrebno predplačilo v višini 50% zneska za Silvestrovanje, preostalih 50% je potrebno vplačati do 25/12, oboje na račun številka 5141-1-764 pri SDK Piran, z oznako »za Silvestrovanje«.

Gostje, ki v času novoletnih praznikov bivajo v enem naših hotelov Apollo, Mirna ali Neptun, lahko po želji koristijo tudi samo pension. Cena pensiona v dvoposteljni sobi s prho in WC znaša v teh hotelih po osebi 76,50 din; ostali pogoji (taksa, bazen) kot v Palace hotelu.

Vljudno prosimo, da nam sporočite svojo odločitev in Vas v pričakovanju Vašega cenjenega odgovora lepo pozdravljamo

s spoštovanjem
HOTELI PALACE PORTOROŽ
Direktor

Elvino Korelič dipl. oec.

HOTELS: Grand hotel Palace • Palace hotel • Apollo • Mirna • Neptun • Istra • Helios • Virginia
RESTAURANTS: Jadran • Ljubljana
Bars • Restaurants • Coffee houses • Night club • Disco club • Bowling • Sauna • Indoor swimming pool • Massage • Thermal bath
CONFERENCE HALLS

PK 167 72

SLOVENSKI KNJIŽNI TOP-POPS 1972

Za teden od 16. do 30. novembra smo na podlagi podatkov iz naših knjigarn sestavili takole lestvico najbolj branih knjig:

NASLOV DELA:

1. Najlepše pravljice (2)
2. Iz mojega nahrbtnika
3. Srbohrvatsko slovenski slovar
4. Goya (4)
5. Čas knjige
6. Marianne
7. Civilizacija (3)
8. Kirurginja (10)
9. Zbrano delo
10. Daleč od ponorelega sveta (8)

AVTOR:

Mlakar
Jurančič
Andrić
Bratko
Benzoni
Clark
Konsalik
Molière
Hardy

V prvem slovenskem knjižnem klubu »Svet knjige« so v tem času najbolj kupovali roman Pierra la Mura »Moulin Rouge«.

NAŠE ZDRAVILNE RASTLINE ZDRAVILNA ŠPAJKA

Ne vemo, od kod je izraz valeriana. V skandinavskih deželah poznajo star mit o dobrem, pravičnem in lepem bogu Baldru, ki so ga mučile sanje o zgodnji smrti. Verjetneje pa se zdi, da izvira beseda valeriana iz latinščine, valere pomeni biti zdrav. Morda je izvor srbohrvatske besede odoljen podoben (odoliti). Benkovič navaja za špajko tudi lepo slovensko enačico božjastnica. Špajka je tudi nemško Spaik.

Kot poroča Kovalova, navajajo valeriane (baldrijanove) korenine farmakopeje štirindvajsetih držav. Rod valeriana obsega mnogo vrst in zvrsti, poleg valeriana officinalis prihajajo v poštev tudi valeriana collina, valeriana sambucifolia itd. Enega od teh teksonov naj bi bila omenjala Dioskurid in Plinij kot »Phn«. Po Dioskuridu naj bi valeriana gnala na vodo, blažila bolečine, pospeševala menstruacijo, razstrupljala strupe.

Izraz valeriana sta prva uporabljala v 17. stoletju italijanski zdravnik Fabius Columna, ki je bil prepričan, da ga je valeriana ozdravila božjasti, in Domenico Penaroli. Od tedaj naprej so se bolj zanimali zanjo. Bouteille jo svetuje ob božjasti in Vidovem plesu. Trousseau misli, da pomirja možgane in hrbtnjačo.

V letu 1904 sta Pouchet in Chevalier s farmakološkimi poskusi dokazovala, da pomaga špajka ob nevrozah, histeriji, nerazstani, duševni in čutni prerazdraženosti. Kadar spremljajo te pojave krči in bolečina vzdražljivost srca, zdravi valeriana, tako pišeta tudi te pojave. Božjasti valeriana ne zdravi, koristi pa, če jo bolniki uživajo obenem z bromovimi solmi.

dohodka vračati najete kredite za izgradnjo novih objektov. Kljub vsem tem težavam je skoraj 500 članski kolektiv uspel letos povečati fizični obseg nočitev za 9%, nočitev tujih gostov za 5% in pri tem dal družbi 15 milijonov deviznih dinarjev.

Da domači gosti v našem podjetju niso zapostavljeni in so vedno zaželeni in dobrodošli dokazuje tudi podatek, da smo imeli letos do konca oktobra 49.817 nočitev domačih gostov ali 35% več kot lani.

Da v bodoče ne bi prihajalo do tako grobega neobjektivnega poročanja priporočamo uredništvu pred objavo člankov, da njihov novinar obišče kolektiv, njegove organe upravljanja in družbe.

no-politične organizacije, kjer mu bomo radi postregli z vsemi željenimi podatki in napiše članek po tako ustvarjeni sliki.

Direktor:
Elvino Korelič dipl. oec.
Predsednik UO:
Mario Špeh

PRIPOMBA UREDNIŠTVA

»Tendenciozni članek«, ki naj bi ga bili objavili na temelju »nepreverjenih, netočnih in neresničnih« podatkov, v resnici temelji na pismu, ki ga je podpisal direktor hotelov Palace Elvino Korelič.

Faksimile tega pisma, ki smo ga v omenjeni glosi navajali dobesedno in v narekovajih, objavljamo zdaj namesto komentarja.

Že Pouchet in Chevalier sta skušala tudi dognati, kaj v valeriani učinkuje. Od tedaj naprej so dokazali v njej najrazličnejše snovi, preizkušali njihove učinke na raznih živalih. Ker valeriana smrdi, je jasno, da vsebuje eterično olje. Lander in Braupen, Cloetta in Glubler so med leti 1921 in 1930 izražali dvom, da bi imela valeriana kakršenkoli učinek, razen psihične sugestije, ki nastaja iz duhanja. (Te vrste »psihična sugestija« pa je lahko zelo prepričljiva: duh valeriane močno razburja mačke in se valja po njej.)

Sestavine eteričnega olja so različne in zdaj eni zdaj drugi od njih so pripisovali pomirjevalni učinek. Svoječasna specialiteta »neoborneval« je kmalu, najbrž upravičeno podla v pozabo. V valeriani pa so odkrili tudi nekaj alkaloidov, o katerih pravimo, da so rastlinske dušikove spojine z močnim učinkom na telo. Poizkuse so delali na raznih živalih; z vprašanjem, kaj v baldrijanu učinkuje, se je ukvarjal tudi znani veliki švicarski kemik Artur Stoll. Prišel je do prepričanja, da učinkujejo različne spojine, druga drugi krepe učinek.

Tako razumemo, da so tudi navpila,

kako pripraviti najboljšo zdravilo iz valeriane, različna: nekateri se navdušujejo za eterično olje ali njegove sestavine, drugi za tinkturo (alkoholno izlužnino droge), tretji mislijo, da je boljše pripravljati špajkov čaj na hladno kot na vroč način, francoska navodila pa navajajo »stabilizacijo« korenin, torej uničenje encimov, ki jih droga vsebuje in bi drugače razkrojili učinkovine sveže rastline.

Moderni farmakološki poskusi, torej poskusi na živalih so dokazali, da blaži valeriana krče izrezanega kuncjega črevesa, da zmanjšuje refleksno (nehoteno) vzdražljivost žab in rib. Poskusi na miših večinoma dokazujejo, da se te živali po valeriani manj gibljejo, da krepi špajka učinek uspalvalnih sredstev, na primer veronala, da preprečuje budnost, ki jo povzroča kofein (alkaloid kave in čaja).

Dvomiti o učinku valeriane res ni treba: tudi klinično, na ljudeh, je dokazano, da pomirja in blaži zaskrbljenost, da uspava, kadar je vzrok za nespečnost živčna izčrpanost ali duševna utrujenost, ne pa bolečine ali kašelj, da pomirja nehoteno telesno vznemirljivost in premočno težnjo po gibanju.

MARIE-CLAIRE Z MATERJO

OBTOŽENI ZAKON

FRANCIJA

Francoska javnost se vpraša, ali je francoski zakon o splavu primeren. Sestnajstletno Marie-Claire je lani zapeljal mladoletni prijatelj in dekle je zanosilo. Njena mati Michelle Chevalier (ki je sama hčerka neporočene matere) si ni mogla privoščiti običajne rešitve — kratkega izleta ob koncu tedna v London, kjer je splav legalen. V obupu je gospa Chevalier našla za svojo hčerko rešitev, ki jo je lani uporabilo kakih 800.000 Francozinj — nezakoniti splav. S tem bi bila lahko zadeva opravljena, če ne bi bil dekletov negalan priatelj, nekoliko kasneje, ko so ga prijeli zaradi kraje avtomobila, razkril, da je imela nezakonit splav.

Tako je prišlo do enega najpomembnejših sodnih procesov v francoski zgodovini. Za Marie-Claire so se takoj zavzele francoske feministke in skupina uglednih osebnosti, ki se zavzema za pravico do splava. Pravnica Gisele Halimi, znana zagovornica levičarjev, se je ponudila, da bi branila Marie-Claire pred sodiščem. Ko se je začela obravnavati pred sodiščem za mladoletnike v pariškem predmestju Bobigny, je pred poslopjem demonstriralo več sto žensk. Sodnik je Marie-Claire oprostil, ker je ugotovil, da je bila s silo zapeljana. Čez nekaj časa pa je morala pred sodišče gospa Chevalier, dve njeni prijateljici in zdravnik, ki je naredil splav. Obtoženi so bili, ker so dekletu omogočili splav. Toda pravi obtoženec je bil 162 let stari napoleonski zakon, ki dovoljuje splav le, če je materino zdravje »hudo ogroženo«. Odvetnica Halimi je poklicala osupljivo vrsto prič: Noblove nagajence, politike in

ugledne znanstvenike, zdravnike in umetnike. Pisateljica Simone de Beauvoir je izzvala postopek proti sebi, ko je izjavila, da je pripravljena denarno pomagati ženskam, ki želijo splaviti. Z mirnim dostojanstvom in brez obžalovanja je gospa Chevalier dejala pred sodiščem: »Se vedno živim s ponižanjem, ki ga nalaga družba neporočenim materam, in nisem hotela, da bi to doživela moja hčerka.«

Ceprav je ta obravnava zbudila v Franciji veliko pozornost, ni verjetno, da bodo spremenili zakon o splavu. Temu nasprotuje katoliška cerkev pa tudi vlada predsednika Georges-a Pompidouja, ki ima splav skoraj za izdajo domovine.

Ugledne znanstvenike, zdravnike in umetnike. Pisateljica Simone de Beauvoir je izzvala postopek proti sebi, ko je izjavila, da je pripravljena denarno pomagati ženskam, ki želijo splaviti. Z mirnim dostojanstvom in brez obžalovanja je gospa Chevalier dejala pred sodiščem: »Se vedno živim s ponižanjem, ki ga nalaga družba neporočenim materam, in nisem hotela, da bi to doživela moja hčerka.«

Ceprav je ta obravnava zbudila v Franciji veliko pozornost, ni verjetno, da bodo spremenili zakon o splavu. Temu nasprotuje katoliška cerkev pa tudi vlada predsednika Georges-a Pompidouja, ki ima splav skoraj za izdajo domovine.

SOVJETSKA ZVEZA

IKONE KOT ZLATO

Ikone so poleg gramofonskih plošč s popevkami in kavbojki med blagom, po katerem je na moskovskem črnem trgu največje povpraševanje. O tem je pred kratkim pisala tudi »Literaturnaja Gazeta«. Premožni Moskvanji kupujejo stare religiozne podobe, delno zaradi njihove umetniške vrednosti in neminljive lepote, delno pa kot praktičen ukrep proti inflaciji. »Literaturnaja gazeta« se je pritožila, da ljudje kupujejo ikone, ker »hočejo ustvariti vtis ekscentričnega načina mišljenja ali življenjskega sloga«. Ikone ostajajo še vedno tako močan simbol religije in starega reda, da jih mnogi zbiralci raje hranijo v tistih sobah, kamor ne vodijo obiskovalcev.

Za ikone pa se zanimajo tudi tujci. Glavni tuji kupci ikon so diplomati. V Moskvi je javna skrivnost, da nekateri diplomati izkoriščajo svojo imuniteto za tihotapljenje ikon iz Sovjetske zveze. Nekateri diplomati pogosto kupujejo rublje v Zürichu 20 odstotkov ceneje, kot je uradni tečaj, in jih nato tihotapijo v Moskvo, kjer zanje kupujejo ikone. Nato prodajajo ikone za trdno valuto v zahodnih drža-

vah in se vračajo v Zürich po nove rublje.

Cene ikon so v Sovjetski zvezi še vedno nizke v primerjavi s cenami, ki jih dosežejo na Zahodu. V Sovjetski zvezi je mogoče dobiti dobro ohranjeno ikono iz 19. stoletja za 2.500 Ndin. Podobna ikona stane v New Yorku pri sovjetski državni izvozni agenciji Novexport 3.200 Ndin. Če ikona ne gre skozi roke več preprodajalcev, je njena cena še nižja. Sovjetska policija je pred kratkim prišla prodajalca, ki je od nekega oskrbnika kupil sedem ikon za liter vodke, šest drugih pa je dobil za inozemski plinski vžigalnik.

Za zdaj še ni pomanjkanja ikon. Mnoge cerkve so v boju proti religiji opustili in jih prepuščili na milost in nemilost vremenu ter tatovom. Precej preprodajalcev ikon hodi ropat prazne ali nezavarovane cerkve. Drugi pa hodijo po cerkvah in se izdajajo za uslužbence muzejev ali duhovnike. Zdi se, da nekateri Moskvanji mislijo, da preprodajalci ikon koristijo Sovjetski zvezi, ker rešujejo iz zapuščenih cerkva in podstrešij umetniško blago, ki bi sicer propadlo.

ARGENTINA

NORO DEJANJE

Nekdanji argentinski diktator Juan Perón je večkrat dejal, da se bo vrnil v domovino, »ko bo hlebec zrel za peč«. Lanuse, ki ga je Peron nekoč dal zapreti, se je bahal, da se stari diktator, ne bo nikoli vrnil. Večkrat se mu je celo posmehoval, češ da nima poguma, da bi prišel v

Argentino, in da se samo igra skrivalnice.

Kaže pa, da je hlebec sedaj zrel, in sedemdesetletni Perón se je vrnil v Argentino. Njegovi privrženci so mu za 1.250.000 Ndin kupili hišo v razkošnem predmestju Buenos Airesa. Perónov novi dom je čisto

blizu predsedniške vile sedanje argentinskega diktatorja in in Perónovega najhujšega sovražnika Aleksandra Lanuseja.

Perón se je pripeljal v domovino s posebnim letalom, v katerem so bili poleg njega še njegova tretja žena Isabelita, nekaj pomočnikov, služabnikov in pre-

PERÓN: nisem diktator, marveč suženj ljudstva

cej osebnih stražarjev. Pač pa ni vzel s seboj svoje druge žene Eve, ki je umrla leta 1952 in jo častijo argentinski reveži kot svetnico. Njeno balzamirano truplo počiva v srebrni krsti s kristalnim pokrovom v nekem samostanu blizu Madrida. Verjetno ga bodo prepeljali v Argentino kasneje, če bo Perón našel primerno mesto, kjer ga bodo lahko pokopali, da bo varno pred fanatičnimi častilci Evitinega kulta in pred jeznimi protipeironisti.

Kaj čaka Peróna v Argentini? Celo za nekatere njegove pomočnike je njegova vrnitev »noro dejanje«. Mnogi opazovalci menijo, da je imel Perón večji vpliv v izgnanstvu, kot ga bo imel doma. Naloga, da bi uredil argentinsko kaotično gospodarstvo, obremenjeno z inflacijo ter izginjajočim izvoznim tržiščem, bi bila verjetno zanj pretežka, če bi se vrnil na oblast. Perón sam je izjavil, da se je vrnil, ker »raje umrem s čevlji na argentinskih tleh, kot pa da bi mirno premnil v bolnišnici.«

LADJE

ELIZABETA Z DELAVCI

Ponos ladijske družbe Cunard so bile »kraljice«. Kraljica Elizabeta II. ni bila nikoli tako imenitna kot Kraljica Mary (ki je sedaj turistična privlačnost v Long Beachu v Ameriki ali Kraljica Elizabeta I., ki se je januarja letos potopila pred Hong Kongom. Vendar je Kraljica Elizabeta II. v svoji prvotni podobi le ohranila nekaj odličnosti iz časov, ko je Britannia kraljevala morjem. To je bilo, preden so porabili štiri milijone dolarjev in pol za obnovo.

Z usnjem obloženo čitalnico je sedaj nadomestila igralnica. Lože nad plesno dvorano so spremenili v prodajalno. Restavracijo na najlepšem mestu, odkoder je bil prelep razgled po ladji, so spremenili v kuhinjo. Opazovalno ploščad na kljunu, otroški bazen in dobršen del pokritega prostora za rekreacijo so napolnili s potniškimi kabinami.

Družba Cunard se je odločila za preureditev, da bi povečali dobiček. Na ladjo se bo sedaj lahko vkrvalo več potnikov, ki bodo imeli tudi več priložnosti

za zapravljanje denarja. Toda ob načrtih za preureditev, ki jih je naredila neka ameriška tovarna pohištva, so dobili britanski arhitekti morsko bolezen. Dennis Lennon, ki je vodil načrtovanje prvotne opreme, je že po štirinajstih dneh izjavil, da noče sodelovati pri preurejanju. »To je nacionalna ladja, z njo ne more početi vsak, kar se mu zljubi,« je pojasnil.

Družba Cunard, ki pričakuje, da bo preureditev povečala dobičke za 50 odstotkov, se je sprizajnila z neuglednejšo obliko. Toda predsednik družbe Cunard Victor Matthews je bil videti zmeden, ko je s skupino turistov prišel na krov nekaj ur, preden bi bila morala ladja iz Southamptona odpluti v New York. »To je katastrofa,« je rekel, ko je pokukal v nekaj napol popleskanih kabin, v katerih so s stropa visele gole žarnice. »Videti je, kot da bi ladjo zadela bomba.«

Odhod so odložili za tri dni in delavci so se obupno trudili, da bi delo dokončali. Družba Cunard je morala plačati četrto milijona dolarjev za prenočišča in letalske vozovnice 1.500 potnikov, ki so se nameravali peljati z ladjo. Po treh dneh je Kraljica Elizabeta II. končno dvignila sidro. Na krovu je ostalo štideset delavcev, da bi med vožnjo čez Atlantik končali dela.

NOVI ČLANI PARLAMENTA

V začetku novembra so britanski liberalci dobili novega predstavnika v parlamentu. To je gospod Cyril Smith iz Rochdala. Praviijo, da so zajetni ljudje nasploh širokih pogledov.

ZA ZABAVO

križan Ke In Humor

IDIOTSKI PINGVINI

Ko je Michael McCrum leta 1970 postal upravitelj gimnazije v Etonu v Angliji, je obljubil: »Pripravljen sem dati fantom več svobode, s pogojem, da jih ne bodo izrabljali.« Znamenita šola je to obljubo sedaj izpolnila — za Eton — kaj drzno. Etonci, ki so bili dolge rodove uniformirani v frake, poškrbljene ovratnike in črtaste hlače, bodo lahko sedaj na sprehodih zunaj posvečenega šolskega območja nosili športne suknjice in navadne hlače.

Kakor se zdi ta sprostitev pravilnika o oblekah malenkostna, je najpomembnejša sprememba v zakonih 532 let stare ustanove, odkar so po drugi svetovni voj-

ni dovolili dijakom, da sami odločajo, ali bodo nosili cilinder ali ne.

Eton je celo bolj pikolovski od večine angleških zasebnih šol. Zato se ne smemo čuditi navdušenju avtorja članka v etonskem glasilu »Kronika«, ko so dijaki

končno dobili pravico, da odložijo frake. »Sedaj turisti ne bodo mogli več ovekovcevat s fotografskimi aparati podob tri-najstletnikov v pingvinski obleki. Nič več ne bomo videli tako idiotski.« Vsaj zunaj šolskega poslopja ne.

MEDNARODNO TEKMOVANJE V GOSTILNI

NARODNI ŠPORT

V skoraj vsaki gostilni na Britanskih otokih najdete tarčo, v katero lahko gostje za zabavo mečejo majhne puščice. Metanje je menda najbolj priljubljen šport v Veliki Britaniji. Leta 1399 so na Škotskem sklenili prepovedati puščice v gostilnah, češ da zavajajo ljudi v zapravljanje časa in so poleg tega lahko tudi nevarne. Takratni britanski minister se je razburil in dejal, da so puščice priporočljive kot sredstvo, s katerim dosežemo, da se ljudje ne ukvarjajo samo s pijačo. Tudi britanski parlament se je takrat zavzel za to staro igro.

To dokazuje, kako priljubljeno je metanje puščic na Britanskih otokih. Nič čudnega, da so se Britanci posmehovali Američanom, ko so jih pozvali na dvoboj v njihovem narodnem športu. Toda Američani se niso pustili prestrašiti. Ob prihodu v Anglijo so samozavestno izjavljali, da bodo zmagali.

Dvoboj je bil v gostilni Trafalgar v Greenwichu. Angleži so

narisali črto za met 2,25 metra od tarče namesto 2,50 metra, kot je običajno v Ameriki. Toda vodja ameriške reprezentance Jack Carr je ohranil mirno kri: »Mi bomo metali z dveh metrov in pol, ker imamo tako natančen občutek, da bi nas vsaka sprememba motila.« Sicer so veljala ista pravila kot navadno: vsak udeleženec je imel ob začetku enako število točk. Puščico je metel v tarčo z 20 krogli, od katerih je imel vsak določeno vrednost. Ob vsakem zadetku so mu od prvotnih točk odšteli ustrezno vrednost. Zmagal je, kdor je prvi prišel do nič.

V prvem srečanju moških dvojic sta zmagala Američana. Nato si je britanski prvak, triinšestletni mlekar Tommy O'Regan, s lekel suknjic in se resno lotil metanja. S tovarišem Allanom

SMITH IN THIEDE: in velik vrč piva

Cooprom sta dobila preostale tri tekme. Pri ženskah je trinšestletna rezbarka, gospa Smith, oblečena v resno modro obleko zlahka premagala svojo elegantno ameriško nasprotnico. Tako so Angleži dokazali, da so na svojem terenu nepremagljivi v metanju puščic.

PORODI

BABICE SE VRAČAJO

Babištvo morda ni najstarejši poklic, je pa opisano že v prvih knjigah Nove zaveze. Babica je bila ugledna članica druž. struktur stare Grčije in Rima. Včasih je imela babica izključno pravico pomagati ženskam pri porodu. V večini dežel je še vedno ugledna članica zdravstvenega sistema, čeprav je bilo nekaj časa vi, deti, da bodo postale babice za-

doma odločajo tudi ženske v mestih in ne samo v zakotnih podeželskih krajih, kjer je porod doma nujnost. »Razlika med porodom doma in v bolnišnici je kot razlika med dnevom in nočjo,« pravi neka zdravnica. »Ženska je doma mirnejša. Potrebno je manj zdravil. Porod se skrajša za nekaj ur.« Še pomembnejši razlog je pomanjkanje zdravnikov, zlasti v oddaljenih krajih. V mestu Bethel na Aljaski je bila velika umrljivost novorojenčkov in mater, preden so leta 1969 poslali tja babico. Njeno delo je bilo tako

uspešno, da sedaj še dvajset naselij prosi za podobno pomoč.

Dr. G. J. Kloosterman, profesor porodničarstva in ginekologije na amsterdamski univerzi, pravi, da bi lahko babice pomagale v 70 odstotkih vseh porodov brez zdravnikov. Poklicne babice pomagajo pri večini normalnih porodov v tako razvitih državah, kot so Švedska, Zahodna Nemčija in Nizozemska. V Veliki Britaniji, ki ima enega najbolj razvitih sistemov zdravstvenega varstva na svetu, pomagajo babice v 80 odstotkih vseh porodov.

POROD: risba iz 16. stoletja

radi razvoja medicine nepotrebne.

Dandanes strokovnjaki opažajo, da je babic spet vse več. Potreba po babicah se stalno povečuje in vrsta medicinskih šol ima posebne tečaje porodničarstva za diplomirane medicinske sestre.

Za povečano povpraševanje po babicah je več vzrokov. Prvi je pomanjkanje ženskih zdravnikov. Drugi razlog je, da se za porod

Pred dvema mesecema je filipinski predsednik Ferdinand Marcos uvedel v svoji državi naglo vojaško sodišče, da bi, kot je rekel »rešil republiko« pred levičarskimi zarotniki. Marcos je prepovedal večino časopisov in televizijskih postaj ter zaprl mnogo svojih političnih nasprotnikov. Hkrati je začel ukrepati zoper močno razširjeno korupcijo in se lotil že davno objavljenih gospodarskih reform. Z reformami skuša premagati cinizem, ki je zavladal ob uvedbi naglega sodišča. Čudna značilnost teh reform je tudi puritanizem. Policija je zaprla 124 igralnic. Zapovedali so tudi strogo cenzuro filmov.

Najostreje pa je Marcos nastopil proti sredstvom javnega obveščanja in proti svojim političnim nasprotnikom. Mnogi zastopniki opozicije so še vedno zaprti, ne da bi jih formalno obtožili. Marcos je ukinil štiri izmed sedmih manilskih televizijskih programov. Na prodaj so le tisti časopisi, ki zagovarjajo Marcosovo politiko. Zaradi cenzure so ljudje željni novic, vendar kaže, da ne vsi. Neki natak je dejal: »Mislim, da je boljše, če ni časopisov. Včasih so me samo razburjali. Sedaj bolje spim.«

Verjetno Filipinci res bolje spijo, ker so neobveščeni. Zaradi cenzure tiska, na primer, le

redki vedo, da je Marcos pred kratkim izsilil dopolnilo ustave, ki mu bo omogočilo dosmrtno oblast. To je dosegel na sestanku ustavodajne skupščine, ki že celo leto pripravlja novo ustavo, s katero bi spremenili filipinsko predsedniško vladno v parlamentarni sistem po britanskem zgledu. Da bi bil Marcosov predlog sprejet, je vseboval določilo, da bodo vsi člani ustavodajne skupščine, ki bodo glasovali za potrditev, postali člani začasnega parlamenta. Tisti, ki bi glasovali proti, bi se s tem pravzaprav odrekli nadaljnji politični kari-eri. Nič čudnega, da je bil predlog sprejet z veliko večino 264 glasov proti 13.

FILIPINI

DOSMRтни REFORMATOR

V ŽARIŠČU

»Prepričani smo, da smo našli ostanke letala Joeja Kennedyja,« je dejal Stewart Evans, angleški policaj, čigar konjiček je iskanje ostankov ponesrečenih letal iz druge svetovne vojne. Po šestmesečnem iskanju po gozdovih v grofiji Suffolk je Evans s skupino prijateljev našel več sto kosov razbitega štirimotornega letala, s katerim se je avgusta 1944 ponesrečil starejši brat pokojnega ameriškega predsednika Kennedyja. Kennedy in sopilot Wil-

ford J. Willy sta vzletela z nekega britanskega letalskega oporišča z liberatorjem, polnim razstreliva. Letalo bi bila morala usmeriti na radijsko vodeno smer proti mestu na francoski obali, kjer so zavezniki domnevali, da imajo Nemci izstrelilnice raket. Pilot bi bila morala odskočiti s padalom, ko bi pripeljala letalo na določeno progo. Toda nekaj je bilo narobe in letalo je eksplodiralo, ko sta bila oba moža še v njem.

JOSEPH KENNEDY L. 1941

PRINCESA ZA VOLANOM

»Princesa Ana ima rada hitre avtomobile,« se je glasil komentator buckinghamske palače. Britanski časopisi so pred kratkim sporočili, da je prometna milica dvakrat v štirinajstih dneh ustavila princeso Ano zaradi prehitre vožnje. Obakrat je presegla največjo dovoljeno hitrost na avtocesti, to je 110 kilometrov na uro. Pri drugem prekršku je policijski radar pokazal, da je princesa dr-

vela v svojem hitrem športnem avtomobilu riant scimitar s hitrostjo 145 kilometrov na uro. Pravijo, da bo policija morda sprožila proti princesi Ani postopek, ki bi ji lahko prinesel za 800 N din globe in odvzem vozniškega dovoljenja.

Za kapjo je v dvanajsetdesetem letu starosti umrl Rudolf Friml, avtor operet »Rozamarija« »Kralj potepuh« in mnogih drugih. Friml se je rodil v Pragi. Že kot dober pianist je prišel v ZDA, potem pa je začel skladati. Prvi uspeh na Broadwayu je doživel leta 1912 z glasbeno komedijo »Ognjena muha«. Friml je zložil 33 operet in več kot 10.000 pesmi.

V Parizu trdijo, da bo francoski predsednik Georges Pompidou do prihodnje pomladi gotovo odstranil zunanjega ministra Mauricea Schumannna iz svoje vlade. Vzrok naj bi bil Schumannovo odkrito sovraštvo do Združenih držav. Vodja ameriške de-

legacije na mirovnih pogajanjih v Parizu William Porter je francoskim politikom naravnost povedal, da ameriška vlada nič več ne zaupa Schumannu. Pompidou sam je bil prisiljen, da je na visokih mednarodnih sestankih utišal Schumannove kritike ZDA.

Ob pomoči 3,5 milijona dolarjev češkoslovaškega posojila bo Etiopija kmalu izdelovala vse gume za svoje avtomobile in tovornjake. Poleg finančnih sredstev za gradnjo nove tovarne v Adis Abebi so Čehi poslali v Etiopijo še kakih 10 strokovnjakov, ki bodo vpeljali delo in izdelali posebne gume za etiopsko podnebje in tamkajšnje ceste. Ko bo tovarna dosegla svojo predvideno proizvodnjo 150.000 gum in zračnic na leto, bo prihranila Etiopiji 6 milijonov dolarjev v zunanji trgovini. Strokovnjaki tudi proučujejo, ali bi v Etiopiji lahko pridobivali kavčuk, iz katerega bi delali gume.

V ŽARIŠČU

Na tiskovni konferenci v zavodu za tržne raziskave so povedali, da je kljub pozni jeseni še vedno veliko koroze na poljih. Nekatera kmetijska posestva so poklicala na pomoč vojake, dijakke in študente, da so obirali koroze, kljub temu pa bo letos zaradi slabega vremena ostalo na poljih okrog šeststo tisoč ton koroze.

V puljski ladjedelnici so prejšnji teden splovili ladjo Berge

Adria (nosilnost 225.000 ton), ki jo je kupila norveška družba Bergesen. Nova ladja je dolga 314 metrov in je dvojčica Berge Istre, ki so jo v Pulju izdelali pred šestimi meseci, danes pa že uspešno plove med Japonsko in Ameriko. V Pulju so letos izdelali štiri ladje skupne nosilnosti 492.000 ton.

V Vrhu so sprejeli v ZK 208 fantov in deklet. Na slovesnosti je govoril predsednik pokrajinskega komiteja ZK Vojvodine Mirko Čanadanović, ki je dejal: »Stopili ste v vrste zveze komunistov v izjemno pomembnem času, ko je ZK na iniciativo predsednika Tita začela odločno akcijo, da bi delavski razred neposredno zagospodaril z rezultati svojega dela. Celotna naša samoupravna socialistična družba naj bo učinkovitejša pri uresničevanju svojih ciljev in zaščiti revolucionarnih pridobitev.«

Zvezni sekretariat za narodno obrambo je v svojem letnem po-

ročilu zapisal:

»V dveh desetletjih in pol so inženirske enote JA podarile družbi okrog štiri tisoč kilometrov asfaltnih cest, 620 kilometrov železniških prog, 665 mostov in 114 predorov. Letos so vojaki zgradili in popravili okrog 600 kilometrov cest ter zgradili 66 mostov. Poleg tega so vojaki sodelovali tudi pri preprečevanju epidemije črnih koz, obirali so koroze na družbenih posestvih itd.

Maribor je za dan republike dobil novo moderno kopališče »Pristan«. V njem sta dva bazena, razen tega pa še deset kabin z eno kadjo, osem kabin z dvema kadama in štiri kabine z dvema tušema. Na dan se bo lahko v kopališču kopalo 660 ljudi. Na voljo jim bodo tudi savna parna in vroča zračna kopel, prostor za podvodno in ročno masažo in višinsko sonce. Razen tega pa: hife, restavracija, česalni salon, brivnica, pedikura in kozmetični salon.

V Podčetrku na robu Kozjanskega so odprli novo šolo z desetimi učilnicami in z vsem, kar spada zraven. Tega so nadvse veselili tako šolarji kot učitelji, saj je šola v Podčetrku že dolgo znana kot nadvse angažirana šola, v kateri posvečajo veliko časa in skrbi tudi izvenšolskim dejavnostim. Tristo učencev se je poprej stiskalo v treh starih učilnicah, urejenih v starem hlevu.

Delavska univerza v Mariboru je natisnila pesniške zbirke kmečke pesnice iz Jarenine Anke Šumenjak. Pesnica je svojo knjigo »Natržani cvetovi« razdelila v naslednje cikle: Domočina, Delo, Ljubezen, Utrinki in Božice. Preproste pesmi Anke Šumenjakove bodo zagotovo naletele na lep odmev zlasti med kmečkim prebivalstvom, saj je prav o kmetištvu zapela najlepše pesmi.

Slikarka Nada Lukežič ni bogata, saj nima na voljo niti pri-

merne stanovanja. Vendar pa se ji nadvse smilijo tisti, ki so še revnejši od nje. Že nekajkrat je po svojih močeh poskrbela zanje. Sdaj ima na hodnikih občine v Šmarju pri Jelšah stalno razstavo barvnih in črno-belih grafik. Grafike stanejo od petsto do osemsto dinarjev, čisti izkupiček pa je namenjen za ostarele in socialno ogrožene prebivalce občine Šmarje pri Jelšah. Pravi, da v Šmarju skoraj ni hiše, ki ne bi že kupila kako grafiko popularne slikarke.

Ljubljanski hoteli so objavili cene silvestrskih menurjev. Kdor bo hotel novo leto dočakati v baru hotela Lev, bo odšel za silvestrsko večerjo tristo dinarjev, pijačo pa bo moral plačati še posebej. Med najcenejšimi je hotel Union, kjer bo stala večerja »samo« sto sedemdeset dinarjev. K večerji pa spadata celo dva kozarca šampanjca. Navkljub takšnim cenam imajo ponekod že vse mize oddane.

PANORAMA

JUGOSLAVIJA

TO SE ZGODI SAMO...

...V MARIBORU

— Na sprehod grem v park k »Trem ribnikom«!
— Če greš tja pa pelji s seboj tale voz smeti! Odloži jih na mestu, kjer jih vsi odlagajo — pod napisom »Odlaganje odpadkov prepovedano«!

...V ČRNOMLJU

— Sedemnajstkrat imate zlomljeno os!
— Skozi Črnomelj sem vozil. Zlomil sem jo na vseh mestih, kjer so po vojni prekopavali ceste!

...V SPODNJIH POLJČANAH

— Kako? Nosite pri vas vsi naočnike?
— Da, oči smo si pokvarili zaradi slabega toka — in ob tem stoji v vasi že tri mesece novi transformator — nepriključen!

MRZLIČNO NAKUPOVANJE DRAGOCENOSTI

STARINE

Na obmejnem prehodu v Kravem potoku pri Kozini so cariniki v avtomobilu britanskega državljanca našli več starih pištol in pušk. Lastnik, ki je želel izvoziti te predmete velike muzejske vrednosti, je lastnik starinarne v Londonu.

Carina se je v zadnjih letih spoprijela s številnimi podobnimi poskusi tihotapljenja. Na Jelenicah so preprečili nadaljnje potovanje dvanajstih ikon. Na meji so se končali tudi številni drugi avanturistični načrti kupcev in prekopovalcev, ki so poskušali iztihatpiti iz države slike Paje Jovanovića, številne stare ure, svečnike in številne druge predmete.

V zadnjih letih tudi pri nas vse bolj narašča zanimanje za starine in predmete zgodovinske in umetniške vrednosti. Z zvišanjem standarda so ljudje začeli polagati več pozornosti stilnemu pohištvu, starih slikam, umetniškim in drugim predmetom. S podstrešij in iz kleti se vračajo v stanovanja predmeti, ki so bili že dolgo pozabljeni. Pojavljajo se novi zbiralci, razširja se krog tistih, ki jim zbiranje starin pomeni konjiček.

Zagotovo pozitivna sprememba pa ima tudi svojo temno stran. Trgovina s starinami je postala donosen posel. Spekulacije s starinami pomenijo nekaterim ljudem poklic. Vse pogostejše se pojavljajo na arheoloških najdiščih in tam, kjer obstaja upanje, da najdemo kake predmete iz prejšnjih civilizacij. Ti ljudje delajo najpogostejše za trgovce, za kolekcijonarje, za starinarne ali za specializirane komisijske trgovine. Nekateri pa so direktno povezani s starinarinami v Rimu, Parizu ali v New Yorku.

V nekaterih krajih gredo takšni zbiralci kar od hiše do hiše. Primer iz vasi v okolici Malega Crniča blizu Požarevca je izjemno drzen. Nakupovalec je uspel za plačilo in s posredovanjem krajevnega urada najeti vaškega bobnarja, ki je po vaseh uradno objavil, da je prispel trgovec s starinami. Pri trgovcu so pozneje našli številne vizitke inženirjev, zdravnikov in pravni-

kov iz Beograda, iz Požarevca in iz drugih mest. Vsi ti izobraženci so se ukvarjali z zbiranjem starega denarja.

Zbiralci starin se ljudem navadno predstavijo kot sodelavci kakega muzeja. Čeprav so zelo previdni, se zgodi, da se na svojih poteh srečajo tudi s kakim resničnim muzejskim delavcem. Žal pa imajo prednost, trgovci namreč plačajo bolje. Med seboj so si celo razdelili področja.

Tatvine starin in trgovina s starinami je v zadnjem času dobila značaj prave mrzlice. Pono-

SVETNIKI SE SELIJO ČEZ MEJO: z njimi pa tudi amfore in še kaj

či rijejo po zemlji, da bi nalete-li na kak predmet večje vrednosti. Znani so primeri drznih vlovov v cerkve v Novem Sadu, v Sremskih Karlovcih, v Leskovcu, Prokuplju in Vranju, v samostane in muzeje na Kosovu in drugod. V Srbiji v zadnjem času kradejo tudi stare nagrob-nike, ki slove po izjemni umetniški vrednosti.

Vse pogostejše so na delu tu-jci. Z avtomobili se pripeljejo tudi v vasi, ki so daleč od glav-nih cest. Dragocene starine ku-pujejo za smešen denar.

Zakon natanko določa, katerih predmetov ni mogoče izvoziti. To so predmeti, ki imajo za nas posebno znanstveno, umetniško, tehnično ali drugačno vrednost. V Bosni so k tem predmetom

prišeli še pomnike pomembnih osebnosti in dogodkov iz revolucionarnega in delavskega gibanja. V Srbiji štejejo med takšne predmete tudi arhivsko gradivo.

V Jugoslaviji smo že večkrat poskušali zaježiti trgovino s starinami. V Vrnjački Banji so predstavniki vseh zainteresira-nih institucij iz Srbije predlagali naslednje ukrepe. Predvsem predlagajo, naj bi bili vsi kulturni spomeniki popisani. Popisali naj bi tudi cerkvene zbirke in zbirke zasebnikov. Ščasoma naj bi naredili tudi fotografske posnetke vseh teh kulturnih spomenikov. To bi bilo za njihovo varstvo velikega pomena.

Razen tega so predlagali, naj bi ob prodaji takšnih predmetov izdali potrdila, na katerih bi moralo biti obvezno označe-no, da predmeta ni dovoljeno izvoziti iz države. Povečali naj bi se družbeni fondi za odkup takšnih predmetov. Muzejci naj bi imeli pri odkupu prednost. Tisti, ki prinesejo predmet arheološke ali zgodovinske vrednosti, naj bi v prihodnje dobivali večje nagrade.

Cariniki naj bi dobili posebne instrukcije, kako ravnati s potniki, ki se ukvarjajo s tihotapljenjem starin in umetnin. Nekateri tuji kažejo sedaj hudo užaljenost. Tako je francoski profesor poskušal čez obmejni prehod v Škofljarh odpeljati več dragocenih starih amfor. Ko so mu cariniki to preprečili, je profesor protestiral in izjavil, da je presenečen nad njihovo neprijaznostjo. Njegove predstave o naših ljudeh da so bile drugačne.

REVUA ZA TV, FILM
STOP
IN ZABAVNO GLASBO

POPEVKARJI SE BOJIJO BERAŠKE PALICE

Skupina poslanec je v hrvatskom saboru povedala nekaj krepkih besed na račun popevkarjev, ki precejnjuje svoj glas, saj zahtevaju za celovečerni spored tudi po sto novih tišočakov. Poslanci so zahtevali, naj samoupravni organi hotelskih podjetij ne pretiravaju pri plaću popevkarjev, saj si ni moguće razložiti, da bi počti umetnik v eni noći smel zaslužiti toliko, kot pridien delavev v tleh letih.

Vse kaže, da letos ne bo draže za pevce zabavne glasbe, temveć se bodo morali zadovoljiti z bolj skromnimi honorarji.

Prav je, da prisluhnelo tudi drugi strani, to je popevkarjem. Ti pravijo o sebi, da so hlapci, ki pa vendarle zaslužuju milijone. Ivo Robić in Duško Danćuo, znana pevca zabavne glasbe, sta za zagrebski Većernji list izjavila:

»Pri nas nimamo zakona, ki bi urejao status popevkarjev, glasbenikov in drugih estradnih umetnikov. Poklića nam ne priznaju, samoupravljanje pa je za nas tabu. Nekateri delodajalci se vedeju do nas kot do plaćanih hlapceva, ki moraju ubogati

vse ukaze. Sprejmeju nas na delo in postaviju na ceto kaćar se jim zljubi, pogosto pa moramo peti le tisto, kar od nas zahtevaju.»

Nekateri popevkarji in glasbeniki res zaslužuju milijone, veliko pa je takih, ki spraviju skupaj komaj za delavsko plaćo. Zagrebski bobnar in pevec 28-letni Darko Šupica se pritožuje zaradi slabega zaslućka:

»Pojem in igram še osem let. Reven sem kot nisem bil nikćar doslej. Zaradi potovanja, turneja in noćnega dela sem unićil svoj zakon. Ze dva meseca sem brez dela, prihrankov pa nimam. Poleti sem igral in pel v rovinjskem hotelu Eden ter zaslućil 3.600 dinarjev. Honorarja še nisem prejel. Ze dve leti nisem socialno zavarovan. Kaj bom storil, če zbolim?»

Mišo Kovać, Vjekoslav Jutić, Višnja Korbar, Zvonko Spišić, in Milan Baćić priznavaju, da so danes priljubljeni in lepo zaslužuju, že jutri pa lahko prideju na beraško palico. Prav tako se bojiu, da bo obćinstvo spremenilo okus, kar bi lahko pomenilo konec njihove slave in dohodkov.

Zagovorniki popevkarije pravijo, da zaslućenih milijonov vćasih sploh ne dobiju, ker organizacija, ki jih je najela za nastop, preprosto izgine, ali pa moraju na honorar ćakati celo večnost.

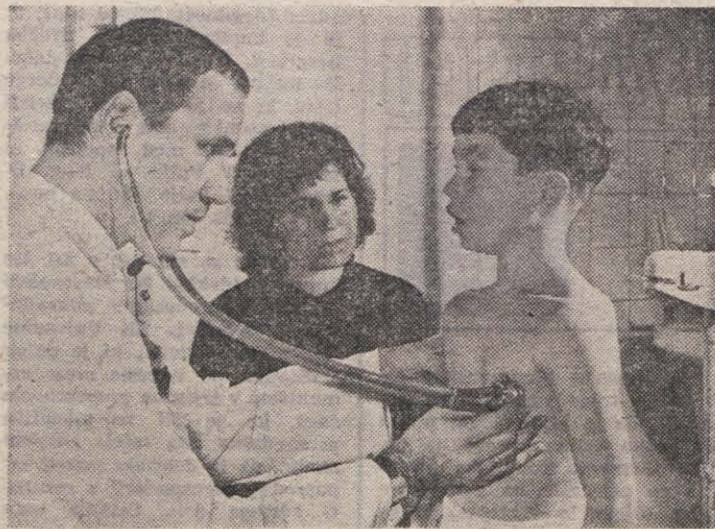
Naši glasbeniki in popevkarji se posebno bojiu Ćehov, ki poleti nastopaju v obmorskih hotelih za nizke honorarje, pogosto pa le za hranu in stanovanje. Zaradi nelojalne konkurencie tako ostaneju naši pevci bez dela.

Tajnik zveze glasbenih združenja Hrvatske Milan Fišter pravi:

»Prvovrstni glasbenik ali pevec, ki je konćal glasbeno akademiju in je štirideset let nastopal, plaćeval pa je 600 dinarjev socialnoga prispevka, lahko doseže 120 dinarjev pokojnine na mesec. Ker pa je skoraj nemoguće nastopati štiride-

set let, je njihova pokojnina precej nića.»

To je druga plat medalje o zvezdah zabavne glasbe. Kljub vsem naštetim težavam pa ima najbrž prav poslanec, ki pravi, da je deset starih milijonov za eno noć petja le preveć.

ZDRAVNIKI BREZ TITULE: kljub temu pa bodo pregledi enako uspešni

NASLOVI

DOKTORJEV NE BO VEĆ

Dogovor republićkih sekretariata za prosvetu in kulturo ne obeta mladim strokovnjakom nič dobrega. Vse kaže, da bodo ostali brez doktorskega naslova, kajti z medrepublićkim dogovorom so se sporazumeli, da bodo republike sprejele zakon o strokovnih naslovih.

Mladi zdravniki so protestirali tudi zato, ker brez doktorskega naslova zaslužuju precej manj. Ne pri nas, temveć v tujini! Tega argumenta niso preveć resno obravnavali, kajti brez titule jih doma ne plaćujuje nič slabše, za tujino pa jih tako ni-

so šolali. Sicer pa so tudi v nekaterih drugih državah diplomirani zdravniki brez doktorskega naslova.

Republike se torej strinjaju, da nikjer ne bodo podeljevali z diplomu tudi zvence titule. Enotnost je pri tem potrebna, kajti v nasprotnem primeru bi se lahko zgodilo, da bi na primer, škopski zdravniki imeli doktorsko titulu, drugje pa bi bili le zdravniki.

Mladi zdravniki gotovo ne bodo zadovoljni s takim sklepom, zato je za zdaj težko reći, ali bodo ta predlog sprejeli, ali pa bodo še naprej protestirali.

VREME

KRATKA ZIMA

Beograjski vremenoslovec — amater Boris Koljćicki je letos nekajkrat toćno napovedao vreme. Zda je pripravil napoved za januar, februar, marec in april, ki jo je objavil v beograjskih Većernjih novostih.

Vremenoslovec Koljćicki pravi:

»Zima se bo začela zelo zgodaj, zato pa se bo tudi zgodaj umaknula. Ze ćez nekaj dni bo zapadel sneg, temperatura pa se bo spustila deset stopinj pod ničlo. S kraćsimi otoplitsvami bo tako vreme vse do Novega leta. Zadnja noć 1972. leta bo hladna in snećna.»

Po novoletni noći bo nastopila odjuga, sneg se bo stopil, temperatura pa se bo dvignila do osem stopinj. Ze okrog petega januarja pa bo spet sneg in mraz do minus deset stopinj. Po desetem januarju se bo po napovedi beograjskega vremenoslovca spet stopilo, okrog dvajsetega pa bo huda zima. Živo srebro bo padlo do dvanaest stopinj pod ničlo.

Februar se bo začel z mrazom, toda okrog petega bo že temperatura okrog deset stopinj nad ničlo. Huda nam bo predla po sedmem februarju, ko bo za deset dni nastopila taka zima, da bo drevje pokalo, kot pravi vremenoslovec. Pritisnil bo tak mraz, da bo temperatura 17 stopinj pod ničlo, okrog 20. februarja pa bo nenadoma popustilo, živo srebro pa se bo dvignilo na +16 stopinj.

Po napovedih Borisa Koljćickega naj bi bil marec že znanićlec pomladi, saj bo proti koncu meseca temperatura blizu dvajset stopinj.

Med 13. in 15. aprilom predvideva vremenoslovec prodor hladnega in vlaćnega zraka, drugaće pa bo ta mesec že v znamenju pomladi.

»Posebno toplo bo nekako od 16. do 25. aprila, ko bo živo srebro 30 stopinj nad ničlo. Prva polovica bo prav tako topla, za konec meseca pa bo ohladitev z dećjem. Bojim se, da ne bo tako tudi za prvomajske praznike,« pravi Boris Koljćicki.

Napoved si velja zapomniti in jo preveriti. Tako obićajno priporoća tudi beograjski vremenoslovec.

KINEMATOGRAFI

TELEVIZIJA POVOZILA KINO

Zgodilo se je tisto, kar so napovedovali. Se pred desetim leti bi našletel na posmeh tisti, ki bi razlagao, da bo televizija — kdaj zares konkurirala kinematografom. Sedaj se ne smeje nihće več. Nasprotno, upravnik kinematografov se drže nadvse žalostno.

Srbski filmski delavci na glas toćuju, da je televizija postala glavni in najmoćnejši kinematograf v državi. Po podatkih iz leta 1970 je bilo v oćji Srbiji le 307 kinematografov. Devet obćin ni premoglo niti ene kinodvorane, v peintridesetih obćinah pa je bila le po ena. Televizija je imela istoćasno 370.000 naroćnikov, od tega 74.000 v kraćjih brez kinematografov. Sedeži v kinematografih so bili povprećno zasedeni le 3 odstotno, prebivalec oćje Srbije je šel povprećno v kino le 3,66 krat na leto.

Kinematografi v oćji Srbiji so leta 1971 vrteli 144 filmov, televizija pa je isto leto zavrtela 155 filmov (140 tujih, 15 domaćih).

Beograjska televizija bo letos pokazala kar 208 filmov. Ze sedaj zavrti po štiri filme na teden, dva v prvem, dva v drugem sporedu. Te filme bo videlo već kot 350 milijonov gledalceva.

Filmski delavci Srbije zatrjujeju, da si ogleda filme na televiziji petnajstkrat veća množica gledalceva kot v kinematografih. Televizija je torej petnajstkrat moćnejša.

Srbski filmarji meniju, da bi morali kinematografe pred televizijo zašćititi. Predlagaju, naj bi televizija ne prikazovala već kot štiri filme na teden. Razen tega naj bi doloćili razmerje med tujimi in domaćimi filmi, prikazanimi na televiziji. Vsaj ćetrćina filmova na televiziji naj bi bila domaćih. Televizija naj bi se tudi odrekla prikazovanju filmova ob sobotah in nedeljah. Za filme pa naj bi plaćali znatno već kot doslej.

Ustvarjalni umetnićki nemir je vzpodbudil slikarje Radislava Trkulju, Todora Stevanovića in Stoleta Stojkovića, da premagaju Suvu planinu in postaneju žive slike. Obleki so se v obleke iz kozljih koć, ukrojene nalać za ta likovno-planinski pohod. Na vrh planine sta jih spremljala televizijska ekipa in skladatelj Zoran Hristić.

»Likovni umetniki se navadno izraćaju v slikah in kipih. Bili so že primeri, ko so bili razstavljene živi ljudje, na primer na zadnjem benećkem festivalu. Naš podvig se razlikuje od vseh dosedanjih. Nismo se razstavili v zaprtom prostoru, niti na enem samem kraju, ampak v gibanju, v ubranosti z razlićnim okoljem, v dotiku z najrazlićnejšimi stvarmi in predmeti.»

Slikarji poudarjaju, da ni pomembno, ali je njihov podvig posnet na filmski trak ali ne. Ker pa so ga posneli za televiziju, so preprićani, da bo izredno ućinkoval na gledalce.

»Naše gibanje bo spremljala glasba Zorana Hristića. To je ne-

kaj nevsakdanjega. Hristić je na Suvu Planinu posnel različne šume: žuborenje studenca, krušenje kamenja, udarec sekire v les in v kamen, škripanje, ki nastane, kaćar hodiš po pesku... Vse to pa spremlja nenavadna, toda sugestivna glasba.»

To, kar se je dogajalo na Suvu planini, je po besedah slikarjev samo »prvi del razstave«. Drugi del se bo odvijao v Beogradu.

»Razstavili bomo koće divjih praćićeva, teleće koće (na njih so narisana naša krićarjenja po planini), potem listje in travo...»

Tudi vrh Suvu planine! Na samem vrhu smo vzeli kamen, tako da je sedaj planina nića za celih deset centimetrova. Oblakovalci bodo lahko videli tudi fotografije našega podviga.»

Takoj po razstavi bosta Trkulja in Stevanović odpotovala v Mongoliju. Potovala bosta po državi sem in tja, jezděć na konjih. Tam se bosta odloćila, kakšne sorte razstavo naj bi potem pokazala doma. Pravita, da bo to, »nekaj novega, nekaj, kar še ni videlo ćlovećko oko.»

EKSPERIMENT

NAMESTO SLIK SO RAZSTAVILI SAMI SEBE

Kaćar slikarji ne eksperimentiraju, se ukvarjaju z navadno umetnostjo. Trkulja in Stevanović sta prakar konćala mozaike za »Džervina« v Knjaćevcu z motivom obiranja grozdja. Slikata tudi obićajne slike za navadne razstave. Konćno je treba tudi živeti!

»Iščemo nov naćin, likovnega izraćanja. Zelimo biti prvi na svetu. Prvi smo imeli v Beogradu »odprtj atelje«, razstavo, na kaćerj so vse slike nastale pred oćmi obiskovalceva.»

Niti ne omenjaju letošnjega poskusa, da bi Niš prebarvali v rdeće, da bi vzodbujali »eksplozijo rdeće barve«. Ostalo je pri poskusu. Niso uspeli spustiti pod nebo tisoć otroćkih zmajeva, niso uspeli nalepiti po mestu množico rdećih plakatova, pa tudi Nišave niso uspeli obarvati rdeće. Nekaj od vsega tega so storili, a le toliko, da so se Ništije počutili ogoljufane.

Bog živi junaške umetnike! Će drugega ne, si znaju delati reklamo kot nobena tovarna za pralne praćke ne.

Predrli smo gosto sivo kašo. Nad nami je zanihala brezkraina modra kapa z ognjenim grbom. Letimo skozi snope slepečih žarkov tik nad penečim mlekom, ki ga je kinetika namolzla v velikansko golido veselja. Pa ni mleko pod nami! Tudi zasneženi griči niso. Stevardeša, ki nam postreže celuloidno kosilo, pove, da letimo samo deset tisoč metrov nad mamico Zemljo. »Zapnite si pasove!« zaslišimo po zvočniku. Napad zračnih piratov? Golido mleka se naglo prevrne, v možgane šine piskajoč pritisk. Padamo skozi zlahtno plesen, ki se pod nami trga, se redči, da zagledamo spodaj letala kot piščance, ki hitejo v zavetje koklje — k letališki zgradbi.

London — Heathrow, razpet med nebom in zemljo. Ta preklicani oktobrski dež in brnenje v glavi, to je grozno! »I've lost my way?« Ne, ljubček, peljemo se s taksijem — sedeži malo spominjajo na sedeže v marici, drugače pa so udobni. rPed nami taksi-meter pridno seštevaja penije. Prav zares že sedimo v taksiju? Iz ropotajoče škatle vidimo industrijsko četrt s sivimi hišicami. Taksist zdolgočaseno zeha in daje videz človeka v puščavi — ne zme ni se za ulico slikarskih ateljejev z velikimi okni, ni mu mar mogočna filharmonija na levi.

Jooj, ob Hyde parku nam nasproti galopirajo kraljičini konjeniki! Kakšen slovesen sprejem, mi pa nismo pripravili slavnostnega govora. Brez skrbi, konjenica galopira mimo — imajo samo vsakdanje »simbolične« vaje.

Tam na robu Oxfordske ulice godejo VESELI KLATEŽI. Živi ritem dixylanda in čarlestona preglasi ropotanje taksija. Zdravo, potepuhi, igrajte nam spodobno dobrodružico!

Dež tke poševne niti po izložbah na Oxfordski ulici, ko se pomešamo med pisana ljudska zrna, zasejana z vseh celin sveta. Pri moji veri, da je v Londonu več Kitajcev, Indijcev, Japoncev, Spancev in Afričanov kot Angležev! Kolo ulice nas potegne v žarišče »asfaltnih angelov«. Nenadoma nas več ni... Pa vendar smo! Zremo v visoke hiše in izložbe, poslušamo vrhunski koncert VESELIH KLATEŽEV. Oxfordska ulica je eno samo velikansko razstavišče razoranih in razvejanih angelskih obrazov, ki dihaajo z asfaltom, s stoletnimi spomeniki, s podzemeljsko železnico.

Rdečelična kmetica nam, z blaženim nasmehom na obrazu, zatakne v gumbnico praprotovo vejico. Vi ste pa res zlata duša! Kaj, dvajset penijev bi radi za ta otroški obred? Pomota, jaz ne verujem v praprot! Krepak črnc nam pokaže belo zobovje. Filmski nasmeh, vam rečem! Za trideset penijev vam okrači ramena površnika. Ja, v Londonu ni beračev, vsakdo nekaj počne — in to z nasmehom na ustih!

»Marjane, kako lipe šlape!« zaslišimo pred izložbo veleblagovnice MARX AND SPENSER. O, kako je svet majhen! Skupina Dalmatincev, obložena z zajetnimi plastičnimi vrečkami, razpravlja o modi. Marjan sporoča družbi, da bo kupil nov plašč pri LORDU JOHNU. Ampak prej stopijo še v trgovino WESTERNER, kjer strokovno izbirajo kavbojske škornje in šerifske obleke.

Z Regentske ulice (Regent Street), to je streljaj od zloglasnega Soha, prikolobari kosmati Hemingway z reklamno čez ramena — kosmati »sendvič« nosi reklamo za neko stanovanjsko podjetje. Zaprtih oči na ves glas prepeva pesem o prelepi Irski. Ali bi se slikal, Hemingway? Starec bevske kot volčjak in skoči. Alergičen je na foto-grafske aparate.

Kaj bi se potikal po BOLS-JEM TRGU, hašiš in stare hipijeve obleke niso več v modi. Napotimo se čez Piccadilly

ASFALT DIHA S PLJUČI ANGELOV

BREZ PADLIH ANGELOV SOHO NE BI BIL
SOHO IN PODZEMLJE NE BI BILO ŽIVO

Circus do gledališča, kjer zdaj igrajo razvpitega JEZUSA KRISTUSA SUPERZVEZDO — livrirani šoferji v črnih limuzinah pred gledališčem čakajo svoje gospodarje. Čez cesto predvajajo pornografski film DEKLETA, KI ZANESLJIVO DAJO. Ne, to ni za dinarje! Pojdimo raje v drugo ulico, v največjo knjigarno sveta, FOLYES v kateri naši študentje prodajajo šund za smešno nizko plačo. FOLYES je najbolj razvpita in najslabša knjigarna v Londonu.

Ali smo že v Sohu? Seveda! Krdele kabarejev in drugih bordelov, mešetarji in trgovci nižje vrste z vsega sveta, trgovinice s seksualnimi potrebščinami: umetne gumijaste vagine presenetljivih oblik in velikosti, ravni in zakrivljeni penisi nadnaravnih velikosti, preservativi s štirimi rogovi, proteze za starce grozljivih oblik. Zenske zapirajo oči — nekatere vzdihujejo kot samice spomladi. Zada, za zaveso, si lahko ogledate vznemirljive pornografske filme — prikažejo vse do konca, brez predsodkov. Mladetnica v prvi vrsti zajaše stol, izbulji oči na platno in začne neznansko »galopirati« po stolu. V dvoranici je slišati vzdihovanja in sopenja. Nekateri protestno odhajajo. Zazehamo in gremo.

Pred ozkim vhodom z rdečo lučjo boža črnc goro plakativnega mesa. Mož ima razbit nos, na vratu se mu režejo »sveže vreznine«. Pridite, samotni fantje, ločenci, vdovci, zakonolomci! Edinstven strip-tease — totalno slačenje — popoln užitek! Ne ustavljal se, dečko, včeraj so tu neke ubili človeka, ki je nesel 470.000 dolarjev na licitacijo Degasovih umetnin v galerijo.

Stopimo skozi obokan vhod. Obstanemo v mračnem prostoru s kiselkastim vonjem.

Ko se oči prilagodijo mraku, zagledamo v kotu gola »angela«... Na okrogli črni mizi sedi odurno debela Španka, ki prerokuje prihodnost. Na sebi ima samo črno srajco doritnico — zamaščena rit ji neubogljivo leze čez karte. Za en funt nam v slabi angleščini izsope vse o najsrečnejši prihodnosti.

»Priložite še dva funta, pa vas osrečim z najpopolnejšo ljubezensko naslodo!« sope stara čarovnica. Zatisnemo si nosove in zbežimo.

O, Soho, kako si oduren s svojimi padlimi angeli — pa vendar je tod vse tako človeško, privlačno, zdravo začinjeno z mladimi Kristusi, bohemi, mešetarji, izsiljevalci itd... Na drugi strani ulice livrirani šoferji še vedno čakajo svoje gospodarje, ki so z dvigalom odpeljali svoje ugledne zadnjice v bar TOPOFTHETOWER na vrh POSTNEGA STOLPA s televizijskimi antenami in radarji.

Hej, prodajalec dišav! Visoko je bar TOPOFTHETOWER (v osemtridesetem nadstropju) — za debelo denarnico funtov visoko. Tam gori je vse slepeče rožnato. Ali pa ljudje samo vidijo rožnato, kajti nastropje se počasi in neprizanesljivo vrti ter omamlja pogled.

Ne oziraj se, dišavar, tako pohlepno v vrteče se nastropje, da tudi tebe ne zaslepi rožnata svetloba! Tvoj oče se je dolgo oziral tja gor. Potem je neke noči vlomil v zlatarjevo blagajno na drugi strani Soha. Našel si ga s prerezanim goltancem, ležečega v greznici. Pozabi na maščevanje — proti vetru ne moreš jadrat...

Velik kitajski napis nad vrati. S težavo se prebijemo skozi ozka vrata. V zadimljenem prostorčku se tesno naslanjajo druga na drugo

belé mize. V kotu pestuje kitajsko-japonska križanka nekaj otroku podobnega. Prežeče zapichi v nas poševne oči.

Približa se nam nekaka šilasta mumija z razpadlimi zobmi. Vljudno nas potisne v kot za mizo. Na drugem koncu se odprejo vrata. Skoznje se iztegne za cel šopek kitajskih glav, z njimi pa udari v prostor nedopovedljiv smrad.

Moral bi iti lulat? Ne otežuj si življenja z malenkostmi, saj imajo gotovo tudi stranišče... Ja, prebiti se moraš skozi tisto gruščico prežečih glav! Tako. In zdaj pojd naprej po hodniku.

Ozek zasmrjen hodnik. Po stenah vise skledice in skledice. Smrad je tako neznosen, da bi prebudil tudi mrtvega konja. Kaj, za vraga, pa je to? Štedilnik na koncu hodnika. Nad štedilnik se sklanjajo majhni ljudje in nekaj mešajo. Kje je stranišče? Tu je kuhinja.

Kdor hoče priti v stranišče, se mora splaziti čez velike za-boje in potem navzdol po stopnicah. Spodaj v kleti zeva velikanska greznica, polna nečesa razkrajajočega. Neee! Nisem lačen. In nikoli ne lula... Pojdimo raje v Hyde park.

Na postaji podzemeljske železnice Piccadilly Circus vržemo v avtomat deset penijev za krožno potovanje pod Londonom. Na premikajočih se stopnicah zdavimo v globino. Vsi ljudje stojijo lepo na desni strani stopnic, da lahko tisti, ki se jim mudi na vlak, brez prerivanja stečejo naprej po levi strani. Lepo v vrstah stojijo ljudje tudi pred avtobusnimi postajami — nihče se ne preriva, nihče nikogar ne gleda, vsakdo z blaženim mirom na obrazu bere svoj časopis.

V podzemeljskih hodnikih je polno hipijev, bledičnih

otrok, stark, pijancev. Hipi s kitaro in orglicami igra in poje pozabljene protestne pesmi. Fant je suh kot filmski trak, visok pa skoraj dva metra. Okrog umazanih las ima pripet indijanski trak. Skozi njegov celuloidni obraz — izraz trpečega odrešenika, ki je prišel prepozno — gledamo prihode in odhode podzemeljskih vlakov. Črne pošasti švigajo v temne rove.

Približa se nam bosonog fant z obrito glavo. Podoben je indijskemu svečeniku. Ponudi nam prospekte o novi ločini, ki je začela tudi v Londonu povečevati vsemogočnega boga KRISNO — ta nova verska sekta ima v Londonu tudi svoje svetišče. V veliko prazno dvorano so postavili kip KRISNE. V dvorani jedo in spijo odrasli in otroci. Najbrž v svetišču opravljajo tudi potrebo, kajti v prostoru neznansko smrdi.

V podzemlju se skorajda ne morete izgubiti, ker visijo na vsakem oglu table s smer-nimi kazalci in pojasnili, po katerih zanesljivo prispete na želeno postajo. Mi pa smo se kljub temu izgubili. Ko smo se po neznani postaji vzpenjali po dolgih stopnicah — tako dolgih, da jim nismo videli vrha — smo z druge strani zaslišali znan glas: »Halo, Slana!« Na padajočih stopnicah smo v gneči zagledali dvignjeno nežno ročico, dva zajčja zoba in zakrivljen nos. Vse to pa je tako naglo izginjalo, da nismo mogli zanesljivo ugotoviti, ali je bila šefinja propagandnega oddelka MLADINSKE KNJIGE ali samo njena senca.

Hej, kitajski priseljenci, ki pometate londonske ulice, pa hotelske strežnice in pomivalci posode, delavci, ki kopljete temelje za novo palačo, vsi vi, ki živite na drugi strani TOPOFTHETOWERA, pojdimo na predstavo leta! Na Oxfordski cesti, pod milim nebom, režejo živahne ritme in zbijajo šale najboljši londonski glasbeniki, VESELI KLATEŽI. Celo bobiji so se ustavili na oglu in uživajo ob poskočnem ritmu čarlestona. Sedemdesetletni Fredy tako zavzeto udarja na bendžo, da mu plava kumara nad usti kar poskakuje. Preklasti Boby s trobento ni od muh — iz trobente izvabja tako poskočne melodije, da pete kar same zacepetajo. Mali Jacky ima tako velika usta, da bi lahko vanje skril svoj klarnet, trebušček kot pivski sodček in z zelenkastimi očmi nenehno žmerika kot žaba v solati. Tudi fakirsko prebrisan Macy je vreden svojega denarja — z veliko leseno škatlo penijev žvenketa ritem, pri tem pa se tako dostojanstveno smešno kremzi, da se mu mora človek od srca našmejati. Klateži so stari vsaj sedemdeset let. Toda njihovi obrazi so mladeniško nagajivi, njihovi gibi so polni življenja. Brez pretiravanja: so najboljši mojstri v improviziranju, kar smo jih doslej slišali. Njihov takt in ritem sta vsaj tako izostrena kot pri črnških godbenikih. Kdo ve, kakšni in kateri vetrovi so jih privrtinčili na Oxfordsko ulico. Gotovo je, da bi bila ta ulica brez njih mrtva in nepopolna. Klateži razveselijo marsikateri zagrenjen obraz, ko zamišljeno tava skozi londonsko meglo.

Jacky, kje si pravzaprav doma? Od povsod si? Praviš, da si se menda že rodil s klarnetom nekje na Irski in da igraš, odkar pomniš. Vsi igrajo, odkar pomniš. In igrajo iz ljubezni do glasbe. Ko vzamejo v roke svoja glasbila, se v njih nenadoma užge mladostna iskra. Zanje se je čas ustavil pri dixylandu in čarlestonu, zato se niso postarali. Sreča je polna škatla penijev. Z njo sedijo v staro angleško gostilno, dokler je ne izpraznijo. Potem ni lepšega kot to, da zviješ plašč, ga položiš pod glavo in zaspis v objemu glasbila. Zjutraj se na novo rodiš. In igras novo himno vsemu življenju v brk.

MIROSLAV SLANA-MIROS

Psihologi sodijo, da ima vsaj polovica zakoncev v ZDA take ali drugačne težave s spolnostjo. V preteklosti so lahko mošje in žene zaupali svoje zakonske težave samo duhovniku ali družinskemu zdravniku, ki sta bila slabo izšolana za zdravljenje spolnih motenj. Tistim, ki so si lahko privoščili, je lahko pomagala psihoterapija. Toda psihoterapija je drago in dolgotrajno zdravljenje.

Položaj se je bistveno spremenil pred dvema letoma, ko sta dr. William H. Masters in Virginia E. Johnson objavila svojo knjigo »Človeške spolne motnje«, natančen popis njune novega načina za zdravljenje tako pogostih spolnih motenj, kot so impotenca, frigidnost in prezgodnji izliv semena. Po zaslugi Mastersa in Johnsonove je postala spolna klinika pomemben del moderne bolnišnice. Učenci, ki so se šolali na njuni ustanovi za raziskave reproduktivne biologije v St. Louisu, so ustanovili lastne klinike za zdravljenje spolnih težav v vrsti ameriških mest. Ta način je prodril tudi na tuje z ustanovitvijo spolnih klinik v Londonu, Zenevi, Stockholmu, Hamburgu in Amsterdamu.

O učinku novega zdravljenja spolnih težav potekajo še vroče debate med psihologi, psihiatri in fiziologi. Resnica pa je, da se čedalje več ameriških zakoncev odloča za ta način. Dr. Judd Marmor, psihiater na univerzi južne Kalifornije, pravi: »Mislim, da spolne težave danes niso pogostejše, kot so bile nekoč — ljudje se z njimi sedaj samo več ukvarjajo. Moški, iz prejšnje generacije, ki je bil impotenten, se za svojo napako kratko in malo ni zmedel. Danes ne more več tako ravnati.«

MOŠKI IN NJIHOVA NEZADOSTNOST

Tablete proti spočetju in milejši zakoni o splavu so osvobodili ženske strahu pred nezaželeno nosečnostjo — in jim prvič omogočili, da zahtevajo enake pravice v spolnosti. Nekateri psihologi zares domnevajo, da je spolna sprostitve žensk povzročila, da prihaja k zdravnikom vse več moških, zlasti mlajših, ki tožijo zaradi impotence. Vendar pritisk žensk verjetno ni vzrok teh težav, menijo strokovnjaki. Moški so samo prisiljeni, da se soočijo s svojo nezadostnostjo.

Kljub odprtosti, s katero obravnava današnja družba vprašanja spolnosti, živi še vrsta starih mitov. Psihologi pravijo, da veliko moških še vedno verjame, da je velikost penisa pomembna pri spolnem ugodju, da masturbacija povzroča telesne in duševne motnje, da je spolnost med menstruacijo ali nosečnostjo nevarna in da nezadostna spolna aktivnost škodi žlezi obsečnici. Na žalost so nepravilnosti tudi v učbenikih medicine. Neki učbenik, ki je v splošni rabi, priporoča mrzlo prho kot sredstvo za kontroliranje moškega spolnega poželja.

Znana raziskava Mastersa in Johnsonove — med katero sta opazovala in fotografirala protovoljce in prostovoljke med spolnim občevanjem in masturbacijo — je precej pripomogla k premagovanju nevednosti o spolnosti. Njune raziskave so, na primer, ovrgle freudovsko dogmo, da ženske doživljajo dva tipa orgazma — klitičnega in vaginalnega — in da je vaginalni orgazem zrelejši. Masters in Johnsonova sta dokazala, da so vsi orgazmi, ne glede na to, kako jih doživi ženska, fiziološko enaki. Ovrгла sta doktrino, ki jo najdemo v mnogih spolnih priročnikih, da je neposreden stik s klitorisom med spolnim občevanjem nujen, da ženska doseže orgazem. Kot sedaj vemo, se penis med občevanjem le redko dotakne klitorisa; erotično vznburjenje nastane posredno s pritiskom na tkivo, ki obkroža klitoris. Na teh ugotov-

VSE ONNOVI

SPOLNI TERAPIJI

METODA MASTERS—JOHNSON SE
ZDI ZA PREMNOGE LJUDI, KI IMAJO
TEŽAVE S SPOLNOSTJO, USPEŠNEJŠA
KAKOR PA PSIHOTERAPIJA

vitvah temeljijo metode, ki jih uporabljajo spolne klinike.

Po vzoru Mastersa in Johnsonove večina terapevtov meni, da je najboljša, če pri zdravljenju sodelujeta zdravnik in zdravica. Pacient pogosto potrebuje oporo človeka, ki je istega spola. In nasprotno, zakonec lahko včasih bolje razume probleme svojega partnerja, če mu jih razloži zdravnik istega spola, kot je partner. Mnogi terapevti zahtevajo, da se morata zdravljenja v vsakem primeru udeležiti oba zakonca. Dr. Masters trdi: »Pri spolnih težavah ni neprizadetega partnerja.«

Na večini klinik obsegajo prve stopnje zdravljenja »vaje za osredotočanje občutkov.« Zakonca naučijo, kako naj božata razne dele partnerjevega telesa — pri čemer se pazljivo izogibata stika s spolovili. Tako se navadita

dajati užitek, da dobita užitek.

Najpogostnejši — in najlažje ozdravljiv — problem, ki ga terapevti rešujejo, je prezgodnji izliv semena. Nekateri, med njimi tudi Masters in Johnsonova, uporabljajo »tehniko stiskanja« za zdravljenje te napake. Ženi rečejo, naj vzburi moža do erekcije in nato, tik pred izlivom semena, stisne vrhni del penisa. To zadrži orgazem. S ponavljanjem te vaje traja erekcija vedno dalj časa, ne da bi prišlo do izliva semena.

Impotenco je težje zdraviti. Vzrok te napake je navadno psihološki. Le redko gre za fiziološke napake, kot je nepravilno delovanje žleze ščitnice ali poškodba hrbtenice. Zdravljenje se začne z osredotočanjem občutkov in nato preide k premagovanju psihološke zavore. Moškemu povedo, da ne more hoteti erekcije. Počasi se zave, da je

strah pred neuspehom verjetno glavni vzrok njegove nezmožnosti.

Zaradi kronične impotence se je končal zakon Garyja N., sedemindesetletnega bančnega uslužbenca iz New Yorka. Po ločitvi je srečal Carol in se odločil za zdravljenje. Na prvem obisku jima je terapevt rekel, naj se dotikata in ljubkujeta, vendar naj ne skušata imeti spolnih odnosov. »Vedel sem, da hoče tako spraviti breme z mene,« se spominja Gary. »Toda čeprav sem vedel, se je ta taktika obnesla. Sprostil sem se in začel čutiti vse več dražljajev.« Garyja so tudi prepričevali, da ne bo nič strašnega, če bo spodletel njegov prvi poskus spolnih odnosov. V začetku četrtega tedna je terapevt menil, da je Gary pripravljen, in predpisal spolno občevanje, med katerim naj bi bila Carol klečala nad Garyjem. »Ta položaj mi je dovoljeval pasivno vlogo. Meni ni bilo treba storiti nič, in uspelo je,« pravi Gary.

Po izkušnjah večine terapevtov je najtrdozratnejša sporna težava frigidnost. Terapevt pouči pacientko, da izvira njen hlad morda v negativnem odnosu do spolnosti, ki se je zakoreninil v njenem otroštvu. Namen zdravljenja je pomagati ženski, da bi se sprijaznila s telesnim užitkom in na radnje doživela vrhunec užitka med spolnim občevanjem.

Jeannette, devetindvajsetletna gospodinja, je lahko doživela orgazem samo med samozadovoljevanjem — in še takrat, samo, če si je domisljala, da jo hoče posiliti kdo, ki ga zaničuje. Ker je to predstavilo zatrla med občevanjem z možem, ni z njim nikoli doživela orgazma. Terapevt ji je pojasnil, da je upiranje domisljiji moti, in jo spodbudil, naj se med spolnim občevanjem popolnoma prepusti svojim predstavam. »Zdravnik mi je pomagal, da sem se sprostila, ko mi je povedal, da mnogo žensk ne doživi orgazma. Pomagal mi je, da sem se znebila pritiska,« pravi Jeannette. Po nekaj tednih vaj za osredotočanje občutkov, med katerimi je Jeannette aktivno mislila na svoje fantazijske predstave, sta zakonca začela poskuse z neposrednimi spolnimi stiki. Sedaj Jeannette redno doživi orgazem, tudi če si ne domislja, da je posiljena.

ŠKANDAL Z NADOMESTNICAMI

Najbolj sporna pri spolni terapiji je uporaba nadomestnih partnerk, ki pomagajo pri zdravljenju neporočenih moških. To prakso sta prva uvedla Masters in Johnsonova, ki sta prva leta uporabljala pri svojem programu kakih trideset nadomestnic. Vse te ženske so bile neporočene in spolno dobro prilagojene. Nekateri so že prej sodelovali pri poskusih o spolni fiziologiji. Masters in Johnsonova sta kasneje opustila to metodo delno zaradi tožbe, ki jo je proti njima vložil mož neke njune honorarne tajnice, ki je sumil, da dela njegova žena kot nadomestna partnerka. Drugi razlog, da sta Masters in Johnsonova opustila to metodo, je bila bojazen, da bi javno zgražanje zavrla njuno delo kakor tudi delo drugih terapevtov.

Vendar nadomestnice uporabljajo drugi, na primer skupina za spolni razvoj na univerzi Berkeley v Kaliforniji, ki jo vodi dr. Bernard Apfelbaum. V tej skupini dela kot poklicni terapevt tudi šestindvajsetletna Sandi Eders. Za dveipolurne sestanke, ki obsegajo spolne odnose, računa 50 dolarjev. Sandi Eders pravi, da so moški, ki prihajajo k njej, »ujeti v začaran krog. Imajo težave s spolnostjo, zato težko navežejo stik z žensko. Ker ne morejo navezati stika z žensko, ne morejo rešiti svojih težav.« Sandi priznava: »Kar počnem, je tehnično prostitucija. Toda prepričana sem, da je to delo, pomagati moškim iz njihovih

težav, dragoceno in pomembno.«

Masters in Johnsonova pomagata tudi homoseksualcem v zadregah, bodisi, da jih pomagata obrniti se k heteroseksualnim odnosom, ali da jim pomagata povečati učinkovitost v homoseksualnih ali lezbičnih odnosih. Metoda je enaka kot pri heteroseksualcih. Masters in Johnsonova se ne marata izreči, ali je treba imeti homoseksualnost za normalno ali nenormalno vedenje. »Namen terapije določa pacient,« pravi Masters, »midva pa ne sodiva o njegovih odločitvah.«

Razne metode spolne terapije se med sabo včasih razlikujejo. Namen je v vseh primerih isti: poseben način zdravljenja in hitri rezultati. Mnogi terapevti zahtevajo od pacientov, da med zdravljenjem živijo doma in hodijo redno na delo, ker se morajo navaditi na normalno funkcioniranje v vsakdanjih okoliščinah. Masters in Johnsonova pa predpisujeta »ozračje štirinajst dnevnih medenih tednov«. Sociologinja Marilyn Fithian in psiholog William E. Hartman sta uvedla vizualna sredstva: magnetoskop, ki pokaže pacientom spretnejše prostovoljce v akciji. Za ženske, ki ne morejo doseči orgazma, priporočata Hartmanova in Fithian vaje za mišice ob vhodu v nožnico.

Nekateri terapevti preizkušajo skupinsko zdravljenje. Dr. Helen Kaplan in dr. Wardell Pomeroy sta poleti uspešno zdravila štiri moške, ki so trpeli zaradi prezgodnjega izliva semena, in njihove žene. Dr. Pomeroy trdi: »Kaže, da skupinska dinamika pomaga pri zdravljenju. Moški so videli, da niso edini s takimi težavami, in prišlo je do neke vrste tekmovalnosti, da bi se popravili.« Se dlje gre newyorški psihiater Martin Shepard, ki zdravi spolne težave na sestankih, kjer je gol tako sam kakor tudi vsi pacienti. Toda spolne odnose imajo pacienti na samem.

NEVARNO POUČANJE TEHNIKE

Nič presenetljivega ni, da imajo mnogi psihiatri resne pomisleke zoper spolno terapijo.

Drugi kritiki, zlasti bolj klasični freudovski psihoanalitiki, trdijo, da spolni terapevti zdravijo samo simptome, ne da bi odpravljali hude čustvene težave, ki simptome povzročajo. Nekateri psihoanalitiki svarijo, da bi lahko odpravljanje spolnih težav s tako terapijo povzročilo nastanek drugih, potencialno še hujših simptomov — pojav, ki ga poznamo pod imenom zamenjava simptomov. Tudi dr. Burness E. Moore pravi, da zagovorniki spolne terapije pozabljajo, kako zapleteni so spolni občutki. Po njegovi trditvi je precej ljudi, ki doživijo orgazem, vendar v njem ne uživajo — dr. Moore imenuje ta pojav »psihološka impotenca« — in takih, ki orgazem doživijo, pa ga tajijo. Zdravljenje takih ljudi, osredotočeno samo na telesne dosežke, ne more biti uspešno.

Res pa je, da spolna terapija daje uspehe mnogo hitreje kot psihoanaliza. Zagovorniki spolne terapije tudi opozarjajo, kako močno je vplivala rešitev spolnih težav na življenje mnogih zakoncev. Toda spolna terapija je v rabi še premalo časa, da bi vedeli, kako učinkovita je kot dolgotrajno zdravlilo. Doslej tudi še ni bilo natančnih raziskav, ki bi primerjale uspele spolne terapije z uspehi običajne psihoterapije. Masters in Johnsonova sta zdravila skoraj 2.000 pacientov: pri večini psihoterapija in drugi nasveti niso bili uspešni. Kakih 80 odstotkov se je znebil svojih težav in so imeli zadovoljivo spolno življenje še pet let po zdravljenju. Večina učencev Mastersa in Johnsonove pa se s spolno terapijo še ne ukvarja dovolj dolgo, da bi imeli take podatke o uspehu svoje metode.

Prejšnje tedne se je v Louvre zgrinjalo več obiskovalcev kot ponavadi; pritegnili jih je kos bazalta pokritega z vklesanimi znamenji sicer pa sposojenega od Britanskega muzeja, kateremu bodo Francozi slovito ploščo vrnili 31. decembra, ko bo konec praznovanja obletnice dogodka, povezanega s tem kamnom, in spominjanja na rojaka, ki je pred 150 leti prav s pomočjo kamna iz Rosette, kakor pravijo egiptologi temu bazaltnemu pomniku, razvozlal eno največjih ugank človekove preteklosti — skrivnostno pisavo iz dobe faraonov, zapletene hieroglife.

PLOŠČA ZAHVALE

27. septembra 1822 se je v pariškem Inštitutu lepih umetnosti pojavil bledikast in bolehen mladenič ter svetu oznanil, da skrivnosti hieroglifov ni več. To je bil Jean-François Champollion, 32-letni profesor zgodovine iz Grenobla, bivši bonapartist in politični obsojenec. V hipu je 35 stoletij egiptovske preteklosti dobilo povsem drug pomen; veličastni kulturni spomeniki, ki so bili dotlej nemi, so spregovorili — Evropa se je čutila obogateno. Champollion je temu velikemu znanstvenemu odkritju vtisnil osebni pečat, nadih romantike. Plošče same ni nikoli videl, temveč je proučeval le njene odtise. Toda s »kamnom iz Rosette« je bilo povezanih toliko naključij, da je bila javnost srhljivo vznemirjena.

Zgodba balzadne plošče pa sega 196 let pred naše štetje, v leto, ko so se svečeniki iz Memfisa zbrali, da bi se posvetovali, kako bi izkazali hvaležnost faraonu Ptolemeju Odršeniku, ker je bogato obdaril templje. Nazadnje so sklenili, da bodo svojo zahvalo vklesali v kamen, a ji dodali še nekaj besed o dveh drugih svežih dogodkih: ustoličenju Ptolemeja in njegovi ženitvi s princeso Kleopatro (zgodovina starega Egipta pozna kar štiri Kleopatre!).

Kupili so velik kos bazalta (dolgega 100, širokega 70 centimetrov) in vanj vklesali besedilo v treh jezikih oziroma pisavah: 14 vrst s hieroglifi, 32 z navadnimi pismenkami, 54 z grškimi. Hieroglifi so bili sveta pisava, ki so je bili veščti le svečeniki, a grščina je bila tedaj uradni jezik na Ptolemejevem dvoru. Delo so opravili nadvse skrbno, a imena Ptolemeja in Kleopatre so obdali s podolgovatim okvirjem — te skrivnostne pravokotnike so egiptologi pozneje imenovali »cartouches« (patrone).

Nato so bazaltno ploščo poslali v Aleksandrijo, oziroma so jo tja nameravali poslati — o tem ni jasnih podatkov. Vsekakor do morja nikoli ni prišla; dolino Nila so potem pretresale stoletne vojne, palače in templji so se spreminili v ruševine, zakladi so izginili, svete rokopise so arabski osvajalci uničili z ognjem.

Leta 1799 se je v Aleksandriji izkrcal Napoleon Bonaparte; prvič v novejši zgodovini pa je vojski bojevnikov sledila vojska učenjakov in umetnikov: veliki osvajalec je s seboj pripeljal inženirje, arhitekte, zgodovinarje, jezikoslovce, kartografe, slikarje, kiparje — njihova naloga je bila, da spihajo pesek s skrivnosti stare omike. Napoleona je Egipt očaral: vzneseno je zrl na piramide, a v Sueškem zalivu je zamišljeno opazoval sledove starega prekopa. Pod vodstvom mladega generala je ta »vojska kulturnikov« pridno delala in zbrala na tisoče podatkov, ki so jih pozneje strnili v 24 zvezkov monumentalnega dela »Description de l'Égypte« (Opis Egipta). Vojski so morali nadrejenim predati vsako starino, ki so jo kje našli; kršilce je zapovedi so strogo kaznovali.

In tako je julija 1799 vojak

SKRIVNOST HIEROGLIFOV

MLADI CHAMPOLLION JE PRED 150 LETI RAZVOZLAL
PISMENKE NA ČRNEM BAZALTNEM KAMNU IZ ROSETTE

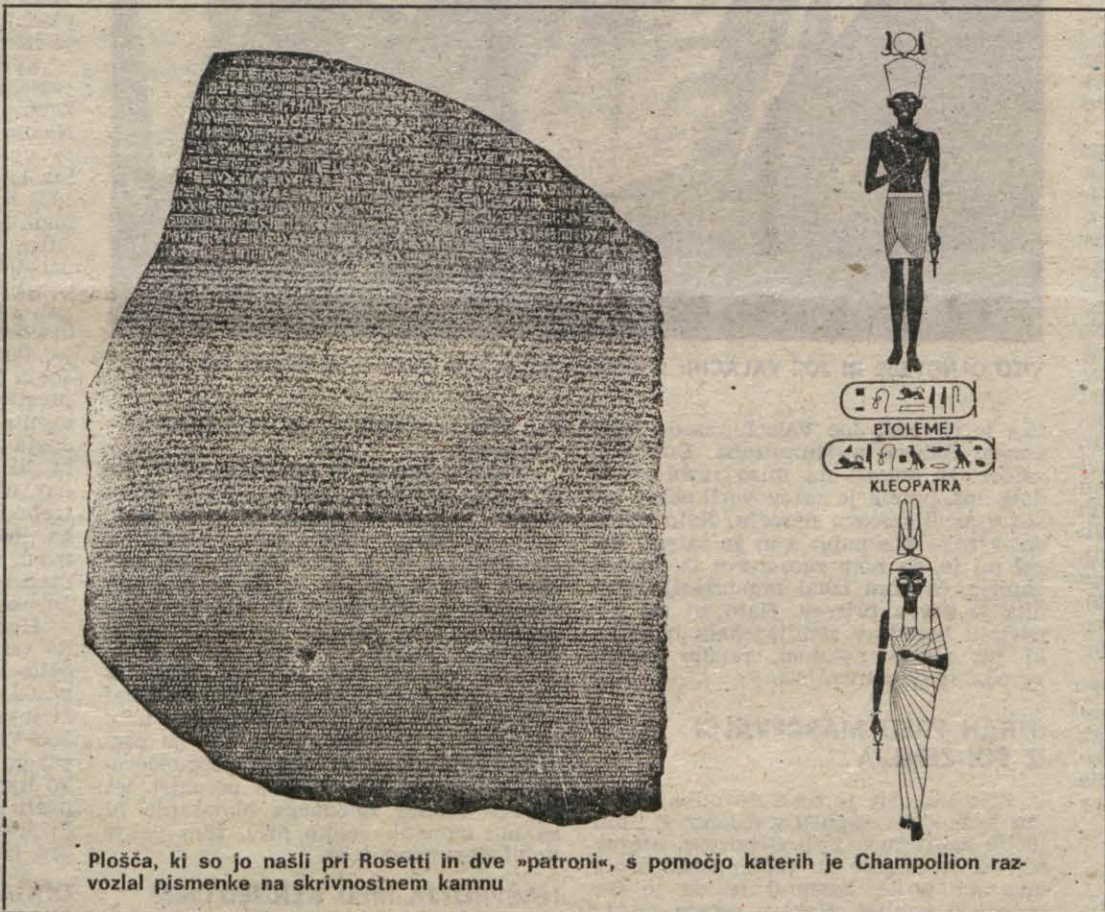
Bouchard svojemu poveljniku sporočil, da so pri obnavljanju neke utrdbe blizu Rašida (Rosette) našli kamen, pokrit z napisom. Neki častnik je takoj odhitel na najdbišče, ugotovil, da so na plošči tako hieroglifi kot grške pismenke, in velel najdbo prenesti v Kairo. Tako je spominska plošča memfiških svečnikov v 1995 letih opravila pot, dolgo 43 kilometrov.

Devet let pred raportom vojaka Boucharda so francoskega padarja Jacquouja po-

deblo, ki ga je naslovil *Kronologija od Adama do Champolliona*. Ko je pozneje prišel na grenobelsko vseučilišče, kjer je njegov starejši brat predaval arheologijo, je bil na glasu kot čudežni otrok.

Medtem pa je tudi kamen iz Rosette postal slaven. Dvojezični napis je kajpada takoj vznemiril arheologe: če je besedilo v grščini (jezik, ki so ga poznali) bilo prevod besedila v hieroglifih (pismenkah, ki jih nihče ni znal brati), potem je bilo možno,

skega inštituta Fourierom. Stari učenjak se je močno navezal na mladeniča, ki ga je neprestano zasipaval z vprašanji o deželi faraonov in ki se je celo lotil učenja kitajščine, v upanju, da ga bo znanje kitajskih pismenk usposobilo za razvozlanje hieroglifov. »To ti je ognjevit žrebec, ki bi rad trojni obrok znanja,« je o Champollionu rekel Fourier. In ko je Fourier svojemu učencu nekega dne pokazal napis v skrivnostnih hieroglifih in vzdihnil, da tega živ krst ne

Plošča, ki so jo našli pri Rosetti in dve »patroni«, s pomočjo katerih je Champollion razvozlal pismenke na skrivnostnem kamnu

klicali k zemlji knjigarja iz Figeaca, podeželnega mesteca v jugovzhodni Franciji. Ženska je umirala na porodu in ni bilo upanja, da bi jo rešili. Toda padar ji je pripravil zeliščno kopel, ji dal piti kuhanega vina, nato pa izjavil, da bo ozdravela in rodila krepkega fantiča, ki bo postal slaven mož. Tako se je tudi zgodilo: porodnica je prišla k sebi in 23. decembra 1799 povila malce slabotnega otročička rumenih oči in temne, orientalske polti. Njegov oče Jacques Champollion mu je dal ime Jean-François.

Deček, ki se je rodil v tako nenavadnih okoliščinah, je že v prvih letih pokazal nenavadno nadarjenost. Pri petem letu je znal brati: a naučil se je kar sam, ko je primerjal na izust naučeno besedilo neke pravljice s tekstom v knjigi. Pri sedmih se je začel učiti latinščine, nato se je ogrel za grščino pa za kaldejščino in za koptski jezik. Pri dvanajstih je napisal prvo knjigo, *Pripoved o slavnih psih*, in sestavil rodovno

drvo bazaltna plošča postala ključ do izgubljene skrivnosti staroegipčanske pisave. »Kamen iz Rosette« so odlili v mavec in njegove litografske kopije so preplavile Francijo. Sam izvirnik pa se je v Napoleonovih vojnah spet izgubil in se šele po dolgih prijetih nazadnje znašel v Britanskem muzeju.

Med znanstveniki, ki so se lotili odtisov, je bil tudi mladi Champollion, čeprav si še ni bil priboril nobenih akademskih naslovov. V Egipt je bil zaljubljen že od tiste pomladi 1799, ko je prvič slišal za njeno slavno preteklost (njegov brat je takrat moral razočaran ostati doma, Napoleonova »vojska kulturnikov« je odrinila čez morje brez njega!). Toda glodala ga je predvsem močna želja, da bi razvozlal skrivnost pisave faraonovih svečnikov. Temu je posvetil ves čas in vse duševne moči.

V Grenoblu je imel Champollion srečo, da se je zblížil z matematikom, kirurgom in bivšim direktorjem Egiptov-

zna prebrati, je mladenič vzkliknil: »No, pa jih bom jaz prebral, ko bom velik!«

S sedemnajstim letom je Champollion zapustil Grenoble in v Parizu nadaljeval študij. Pred Akademijo je tedaj bral uvod v knjigo, ki ji je dal naslov »Egipt pod faraoni«. Želji, da bi razvozlal hieroglife, ke še vedno ni odpovedal — toda preteklo je še 15 let, preden se mu je uresničila.

LETA TAVANJA

Ker se je Jean-François izmaknil vojaški obveznosti, je lahko dolga leta poglobljaj svoje znanje, medtem ko so se njegovi vrstniki potikali po evropskih bojiščih. Delal je noč in dan, stanoval na nekem podstrešju, jedel le malo in če bi mu brat ne bil gmotno pomagal, bi mu bila bržkone trda predla. (Brat je bil tako zagledan vanj, da je svoj priimek spremenil, ker ni hotel, da bi ga znanstveniki prihodnosti zamenjali z Jean-Françoisom!)

Champollion ni bil edini, ki ga je mučila skrivnost črne bazalta. Vsi evropski arheologi so se tedaj ubadali s hieroglifi in univerze so kar tekmoval, katera jih bo prva razvozlala. Na Champollionovo srečo pa so vsi znanstveniki že v osnovi grešili: upoštevali so neko staro teorijo, po kateri naj bi bili hieroglifi ideogrami (pojmovni znaki). »Velik napredek,« piše C. W. Ceram, »je bil, ko je švedski filolog Akerblad v posvetnem besedilu odkril dele, ki so v grški različici pomenili 'tempelj' in 'Grki'. Kmalu nato je v Londonu neki fizik in filološki amater Thomas Young razvozlal hieroglife v 'patronah' ter namignil, da bi imeni Ptolemeja in Kleopatre utegnili biti zapisani s fonetičnimi znaki.«

Sam Champollion je že nekaj časa slutil, da staroegipčanska pisava ni sestavljena samo iz pojmovnih znakov, temveč tudi iz glasovnih.

Ko se je nekega dne vračal domov, ga je srečal neki prijatelj »Že veš?« ga je ogoril. »Nekaj Lenoir je našel ključ do hieroglifov. Objavil je celó delce o tem odkritju.« Champollion se je zdrznil. Brž je kupil knjižico in odhitel na svoje podstrešje. Čez nekaj ur je njegova gospodinja zaslišala krohot. »Prav ničesar ni odkril,« je kot iz uma ponavljal Champollion. »Prav ničesar! Le jaz bom razvozlal hieroglife!«

Leta 1812 so Champolliona imenovali za profesorja zgodovine v Grenoblu. Ves prosti čas med predavanji je posvetil hieroglifom; krvava drama, ki je tedaj pretresla Evropo, ga ni prav nič zanimala. Šele tedaj, ko se je Napoleon po vrnitvi z Elbe ustavil v Grenoblu, se je malce streznil. Cesar ga je celo sprejel v avidenco in mu obljubil bogato nagrado, če se mu bo posrečilo rešiti veliko znanstveno uganko. V znamenje hvaležnosti je Champollion čez sto dni vzel puško in branil mesto pred borbonskimi četami. S tem si je nakopal obtožbo izdajstva in pregnanstvo.

KLJUČ V »PATRONAH«

Ko se je politični položaj pomiril, se je Champollion spet posvetil poučevanju in svojim proučevanjem hieroglifov. Tedaj se je že precej učenjakov približalo resnici, toda Champollion jih je vseeno prehitel. Oprirajoč se na Youngovo hipotezo, da je v drugi »patroni« ime *Cleopatra*, zapisano fonetično, kajti število znakov se je res ujemalo s številom glasov, je poskusil prebrati besedo v drugi »patroni«, saj so bili nekateri znaki enaki... in dobil je besedo *Ptolemaios*. Zdaj je imel trdno osnovo in vse ostalo je bilo le še vprašanje potrpežljivega razvozlanja.

In tako je Champollion 27. septembra 1822 v Inštitutu upodabljačih umetnosti prebral študijo z naslovom »Pismo gospodu Dacieru, nanašajoče se na abecedo fonetičnih hieroglifov«: besedilo je obsegalo le nekaj strani, vendar je povsem razkrilo skrivnost izumrle omike in postavilo temeljne novi znanosti, egiptologiji.

Kljub naporom Dacierja (ki je bil tajnik inštituta) Champolliona niso nikoli izvolili za člana Akademije. Vendar razočarani znanstvenik ni ostal brez zadoščenja: čez nekaj let so mu zaupali vodstvo znanstvene odprave v Egipt.

Po vrnitvi v Francijo ga je čakalo še eno priznanje: zaupal so mu katedro za egiptologijo — prvo v Evropi — na Francoskem inštitutu. Toda ta čast je bila kratkotrajna: 4. marca 1832, ko mu je bilo komaj dvainštirideset let, je Jean-François Champollion umrl. Pravijo, da se je tik pred smrtjo dotaknil čela in zamrmral: »Tule notri je še veliko, veliko stvaril.«

Prejšnji mesec je bila v Chicagu premiera The Valachi Papers. Pred blagajno so se vrstile kilometrske vrste gledalcev, ki jih je privabil naslov filma. Posneli so ga po resničnem dogodku, ki še danes vznemirja ameriško javnost.

Leta 1963 je član mafije Joe Valachi, osvetljen z mogočnimi žarometi, pred brnečimi televizijskimi kamerami izpovedal vse, kar je vedel o mafiji. Komisija za boj proti mafiji je vodil senator McClellan. Robert Kennedy, ki je bil tedaj pravosodni minister, je odločno podpiral boj proti organiziranemu kriminalu ter je opravičeval spektakularnost tega pričevanja.

Zdaj, po desetih letih, je malokdo prepričan o verodostojnosti Valachijeve izpovedi. Cosa Nostra v Ameriki še vedno nemoteno širi svojo oblast, Valachijeva izpoved je dala obilo gradiva novinarjem scenaristom in romanopiscem, ki se ukvarjajo s problemom mafije. Policija pa ni doslej aretirala niti enega zločinca na podlagi Valachijeve izjave; pravica še vedno steguje roko v temo.

Kdo je bil v resnici Joe Valachi? Kakšno vlogo je igral v zgodovini boja proti zločinom v Ameriki?

Kot je sam rekel, je bil majhna riba. Eden izmed številnih podložnikov v veliki družini Vita Genoveseja, ki je bil prav tako eden izmed manjših prekupčevalcev mamil, goljuf malega kalibra. Vse, kar je izpovedal, je opazoval od spodaj navzgor, z očmi podrejenega. Vse, kar je prišlo do njegovih ušes, je šlo skozi nešteto sit in rešet. Voditelji so bili za Joeja Valachija prav tako nedosegljivi kot za ameriško policijo.

Vendar je bil prvi, ki je opisal Američanu razmeroma tuj svet, svet mafije. Skrivnostnim osebam je dal oznake in imena, naštel je policijske neznane dogodke, datume, ki so bili povezani z zločini, storilcev pa niso nikoli odkrili.

Njegova izpoved pred televizijskimi kamerami je imela velik odmev. Čeprav nekateri menijo drugače: Peter Maas, novinar časopisa Saturday Evening Post, ki se je razen policije lahko približal ujetniku, pripisuje mnogo večji pomen izpovedi, ki jo je Joe Valachi po televizijskem nastopu napisal v zaporu. Popisal je skoraj tisoč strani.

»Ko sem dobil v roke rokopis, sem takoj doumel njegov pomen, čeprav je bil napisan v nemogoči obliki. Bil je pravi vodnik mafije. Sam težko objektivno ocenim njegovo vrednost. Je res pripomogel k odkrivanju organiziranega zločina? Cosa Nostra je še vedno zelo trdoživa organizacija, toda po zaslugi Valachijeve so njeni obrisi mnogo bolj jasni. Valachi je policijski priskrbel orožje, s katerim uspešneje nadzoruje ter identificira člane mafije. Res je, da FBI ni izpolnila vseh pričakovanj, toda klobčič, ki ga je začel odvijati Joe Valachi, je precej zajeten. Ko sem mu pomagal napisati knjigo Joe Valachi Papers, sem velikokrat dvomil o resničnosti njegovih trditvev. Takrat sem ga spraševal tudi o nepomembnih stvareh, vrtal sem vanj, skušal sem ga spraviti iz tira. Toda Joe se ni dal iztiriti. Imel je čudovit spomin. Včasih se mi je zdelo, da poslušam magnetofon, nikoli ni spremenil niti najmanjše podrobnosti.

Ko so napovedali izid knjige, so skupine ameriških državljancev italijanskega rodu protestirale, češ da bo knjiga žaljiva za vse njih. Niso imeli prav. Izpovedi nekdanjega gangsterja niso bile žaljive za nobenega poštenega človeka.

ZAKAJ JE ENOLIČNO PONAVLJAL IZPOVED?

To, kar se je zdelo novinarju čudovito, se je zdelo mnogim sumljivo. Zakaj je Joe Valachi tako enolično ponavljal svojo izpoved? Zakaj je vztrajal pri nepomembnih podrobnostih?

Zelo sumljiv je bil odlomek, v katerem opisuje svoj sprejem med mafijce. Leta 1930 so Valachija in dva tovariša z avtomobilom odpeljali v neznan kraj blizu New Yorka, kjer naj bi bila uradno sprejeta v organizacijo Cosa Nostra. Za to priložnost se je zbralo približno štirideset mafijcev v osamljeni vili. V sobi je bila dolga miza iz težkega le-

ALI JE GANGSTER VALACHI PRED LETI GOVORIL LE TIŠTO, KAR GA JE NAUČILA FBI?

VITO GENOVESE IN JOE VALACHI: v filmu ju igra Lino Ventura in Charles Bronson

sa,« je povedal Joe Valachi, »sedel sem zraven Salvatora Maranzana. Don Salvatore je položil na mizo revolver in dolg nož, potem je spregovoril nekaj besed v sicilijanskem narečju. Nato mi je dal v roko kos papirja in ga zažgal. Rekel mi je, da bom zgorel kot ta kosček papirja, če bom izdal organizacijo. Sledila je krvna prisega. Nato so vsi ponavljali besede v sicilijanskem narečju, ki jih nisem razumel, vendar nisem vprašal, kaj pomenijo.«

STRAH PRED MAŠČEVALCI IZ PODZEMLJA

Zelo slikovit je opis dogodka, ki se mu je zgodil v zaporu v Atlanti. Z njim je bil zaprt tudi Vito Genovese, njegov šef, ki je iz ječe še vedno vodil svoje umazane posle. Zasumil je, da je Joe policijski vohljač. Nekega večera se mu je približal in rekel: »Ko kupiš košaro jabolka in najdeš med zdravimi jabolki eno samo gnilo jabolko, ga moraš vreči stran da se še druga ne okužijo.« Po teh skrivnostnih besedah ga je poljubil na lice. Joe mu je vrnil poljub, dal mu je vedeti, da se bo branil s istim orožjem. Če je poljub, pomenil smrtno obsodbo, bo ubil vsakega, ki se mu bo približal z zlobnimi nameni. Od tistega trenutka je Valachi živel v strahu, da mu strežejo po življenju, sumil je vse, ki so bili okrog njega. Nenehno se je spraše-

val, kdo je krvnik, ki ga je določil Vito Genovese.

Nekega dne ga je John Dioguardi, tu di »gost« jetnišnice, povabil, da bi se šla kopat. Valachi je mislil, da je to past, in se ni odzval vabilu. Ko so jetniki šli na dvorišče, se je vztrajno izogibal različnih skupin. Bal se je, da bi mu kdo neopazno porinil nož v trebuh. Vsak gib se mu je zdel sumljiv. Nekeč je nepričakovano pograbil železno cev in mahnil nič hudega slutečega kaznenca. Z divjo ihto je udarjal po njem. Približal se mu je tovariš in mu šepnil na uho, da ni pobil pravega. Toda bilo je prepozno. Valachija so zaradi prekupčevanja z mamil obsodili na petnajst let zaporu, zaradi zgledega obnašanja bi ga bili izpustili veliko prej, zdaj pa je dobil dosmrtno ječo.

NASPROTJA MED KENNEDYJEM IN HOOVERJEM

Valachi je bil ravno prav zrel, da sklene s policijo kompromis. Da bomo razumeli, kako je prišlo do njegovega televizijskega nastopa in do izdaje njegovih spominov, moramo nekoliko osvetliti politično ozračje tistih let. FBI in Narcotic Bureau sta se kosala med seboj, prav tako so drug drugemu metali polena pod noge razni lokalni in zvezni policijski uradi. Ko je postal pravosodni minister Robert Kennedy, je zavel nov veter. Med njim in vodjem FBI Edgar-

jem Hooverjem je že na začetku izbruhnilo žgoče sovraštvo. Kennedy je dal takoj po svojem imenovanju napeljati telefon iz svoje pisarne v Hooverjevo in nenehno ga je bombardiral z ukazi, vprašanji, zahteval pojasnila. Kaj takega se ni zgodilo v vseh letih Hooverjeve vladavine. Samo nekaj dni po umoru predsednika Kennedyja je Hoover dal odstraniti telefon s svoje pisalne mize. Telefonske klice iz pravosodnega ministristva je odslej sprejemala njegova tajnica.

Nasprotja med Robertom Kennedyjem in Edgarjem Hooverjem so nastala predvsem zaradi različnih pogledov na naraščajoče število zločinov. Hoover je vztrajno trdil, da je mafija izmišljotina in da kaj takega sploh ne obstaja, prava nevarnost za ameriško družbo so komunisti. Kennedy pa je sedel na ministrski stol s prepričanjem, da bo začel neizprosni boj proti organiziranemu kriminalu. Policiji je hotel omogočiti, da bi imela bolj proste roke pri odkrivanju in zasledovanju zločincev. Dovolil je prisluškovati sumljivim telefonskim pogovorom. Prav takrat so začeli zbirati magnetofonske trakove, ki so odkrivali neznani svet podzemlja. Treba je bilo najti samo pričo, ki bi dala nakopičenemu gradivu pravo podobo. Mrtvim besedam z magnetofona bi lahko kdo oporekal. Kennedy je hotel, da bi se FBI odkrito spoprijela z mafijo. In prav takrat je FBI dobila v roke pomemben dokument o mafiji ter začela vneto iskati razlagalca. Šlo je za rokopis v sicilijanskem narečju, ki mu Hoover sprva ni pripisoval nobenega pomena. Kennedy je vse z večjo silo pritiskal na FBI, naj vendar stopi mafiji na prste. Tedaj se je Hoover spomnil zaprašene listine in jo dal prevesti v angleščino?

NIČVREDNA ZAPRAŠENA LISTINA?

Listino je napisal mafijec Nikola Gentile, star znanec policije. V tridesetih letih so ga obsodili zaradi prekupčevanja z mamil in je malo pred drugo svetovno vojno zbežal v Italijo. Njegovo pisanje se je začelo z letom 1903, ko se je izkrcal v Ameriki.

»Nikoli ne bi imeli primera Valachi,« razlaga Hank Messik, avtor številnih kriminalističnih razprav, »če ne bi bilo Nicola Gentila. Bil je majhna riba. Ko je vodstvo organizacije prevzel Lucky Luciano, so ga potisnili v stran. Leta 1936 so ga zasačili pri prekupčevanju z mamil. Medtem ko je čakal na obravnavo, je zbežal v Italijo. Minilo je precej let, toda Nicola Gentile ni mogel pozabiti tovarišev, ki so tako grdo ravnali z njim. Leta 1958, bilo mu je že trideset let, je ostal brez denarja. Pisal je v Ameriko svojemu znancu Joeju Biondu. Narcotic Bureau je pismo prestopilo. Poslal je na Sicilijo svojega agenta, ki se je predstavil za poslanca Joeja Bionda. Nicola ni zasumil ničesar. Misli je, da mu je neznanec prinesel denar, in je izklepetal več, kot je bilo potrebno. Takrat je agent povedal, kdo ga pošilja, ter zagrozil starcu, da ga bo izdal, če ne bo povedal vsega, kar ve o mafiji. Starec je klonil. Njegova izpoved bi obsegala zajetno knjigo.

Hoover se je zdaj spomnil nanjo. Toda vsi so vedeli, da je listina last Narcotic Bureauja, zato je moral Gentilove besede položiti v usta nekomu drugemu, ki je prav tako imel opravka z mafijo. Joe Valachi je prišel kot naročen. Hoover ga je natančno poučil, kakšno vlogo bo moral odigrati pred komisijo za boj proti mafiji, in Joe se je držal navodil. Priprave za nastop na televiziji septembra 1963 so trajale šest mesecev.

ORGANIZIRANEMU KRIMINALU NISO STOPILI NA PRSTE

Po Valachijevem nastopu so vsi vedeli, kaj pomeni izraz Cosa Nostra. Valachi je povsem ustrezal podobi gangsterja, ki si jo je ustvaril povprečen Američan. Mnogi verjetno niso povsem razumeli njegove pripovedi o vojni med raznimi šefi, toda to ni bilo tako pomembno. Veliki predstavi, ki jo je režiral FBI, je ustrezalo tudi to, da je Valachi govoril v polomljeni angleščini, ni šlo za to, da bi logično izvajal svoje trditve, moral je narediti čimboljši vtis. To se mu je tudi posrečilo. Edgar Hoover je okušal zmagovalce, čeprav je marsikdo ugovarjal proti takemu načinu prikazovanja kriminala v Ameriki.

Virgil Peterson, direktor »Chicago Crime Commission«, ki se je več desetletij boril proti zločinstvu, je takrat zapisal: »Po Valachijevem nastopu so Američani prepričani, da je za vse zločine v Ameriki kriva skrivnostna organizacija Cosa Nostra. Valachi je zelo slikovito opisal to organizacijo, toda pripisati ji vso krivdo za organizirane zločine je naivno. Resnica je mnogo bolj zapletena. Brez pomisleka sprejeti Valachijevo razlago zločinstva v Ameriki bi bilo nedopustno.«

Organizirana zločinska dejavnost v Ameriki iz leta v leto narašča. Kolovodje kljub Joeju Valachiju mirno nadaljujejo svojo dejavnost.

DARILO, ki je
več kot DARILO

DARILNI BON

VELEBLAGOYNICA
V CELJU

HELENA KODER IZBIRA TELEVIZIJSKI PROGRAM

ČETRTOVI RAZGLEDI: ČLOVEK IN NJEGOVE PRAVICE

Avtorica: Marja Fortič

Sodelujeta: dr. Borut Boh-
te in Dagmar Šuster

STAVBA OZN

ČETRTEK
7. DEC.
20.35

PRVI PROGRAM

10. decembra bo minilo 24 let, kar je Generalna skupščina OZN izglasovala splošno deklaracijo o človekovih pravicah. S tem so listino prevzele vse članice organizacije in se zavzele, da se bodo po njej ravnale, torej, da bodo branile pravico vsakega človeka do življenja, svobode, dela in plačila, pravico do mišljenja, narodnosti, enakosti pred zakonom itn. ... Vse to zveni na moč preprosto, že kar samoumevno in prav zaradi tega je še hujše, da osnovne pravice človeštvu najbrž še dolgo ne bodo zagotovljene. V svoje pravice seveda nihče ne dvomi, težje pa je, kadar je treba priznati pravice drugih. Primer: isti ljudje, ki se borijo za pravice avstrijske manjšine v Italiji, kratijo naši manjšini na Koroškem pravico do najmanjšega priznanja narodnosti. Pa je že ona davna deklaracija iz prvih dni francoske revolucije govorila, da je treba zagotoviti »politično in socialno enakost vseh državljanov«.

VELJKO PETROVIĆ : POPJE Z OŽGANEGA GRMA

Režija: Eduard Galič

V glavnih vlogah: Slavko
Simić, Maria Szabo, Voja
Mirić, Spiro Guberina

VELJKO PETROVIĆ

ČETRTEK
7. DEC.
21.25

PRVI PROGRAM

Danes je na sporedu prva iz niza dramatiziranih novel srbskega pisatelja, pesnika in esejista Veljka Petrovića (1884—1967). Zbirka novel Izdanci iz opaljena grma je izšla leta 1932 in ima v sebi vse značilnosti Petrovićevega pisanja: osebno izpovednost, občutljivost in čustvenost, temperament. V Petrovićevih novelah se kaže njegova ljubezen do domovine, spoštovanje vsega žlahtnega v človeku, gnev in bes nad človeško izprijenostjo, sebičnostjo, krivico, bolečina zaradi tragičnosti človekove usode. Današnja zgodba je iz začetka I. svetovne vojne (Petrović je bil dopisnik iz I. balkanske vojne, v I. svetovni vojni pa se je bil kot prostovoljec). Skozi Valjevo korakajo vojaki in stari starca, on iz Banata, ona Madžarka, ki že dolga leta živita v lju-bezni, ob pogledu na te vojake povsem različno čutita.

DEKLE V IZLOŽBI

Italijanski film

Režija: Luciano Emmer

Igrajo: Lino Ventura, Ma-
rina Vlady, Magali Noel,
Bernard Fresson

MARINA VLADY

PETEK
8. DEC.
20.40

PRVI PROGRAM

Prvi filmi italijanskega režiserja Luciana Emmerja sodijo v čas neorealizma, ki je bil prav v kinematografiji te dežele tako zelo ustvarjalen. To so filmi Nedelja v avgustu, Dekleta s španskega trga, Camilla in z njimi si Emmer ni pridobil le naklonjenost občinstva, ampak se je vpisal tudi v klasiko itali-janskega filma. Tudi današnjemu, mlajšemu filmu se pozna Emmerjev novo-realistični izvor. V njem opisuje življenje italijanskih emigrantov, ki na Nizo-zemskem v rudnikih služijo svoj vsakdanji kruh. Prizori iz rudnika so, pravijo, v tem filmu zares mojstrsko oblikovani. A osrednje dogajanje filma je postavljeno na prost dan: nedelja, ki jo dva rudarja, mlajši in starejši, preživita pri-jetno v družbi z dvema veselima dekletoma.

SREČNO!

Barvna reportaža o plani-
skih poletih

Režija: Beno Hvala

SREČNO!

SOBOTA
9. DEC.
20.35

PRVI PROGRAM

Letošnje Planice se še vsi spominjamo: spominjamo se velikanske množice romarjev, ki se je tiste dni, ko se je zima kar prehitro umikala zgrinjala v dolino Tamarja, spominjamo, se kako je pred začetkom prvenstva že črni in goli trebuh skakalnice postal spet snežen, skoraj bel, spominjamo se pisanih balonov, ki se zadnji dan sploh niso več hoteli umiriti, spominjamo se — teh predvsem — mladih fantov, naših in drugih, ki so korajžno letali visoko nad nami. In spominjamo se — kdor jo je videl, si jo je za zmeraj zapomnil, — tiste serije, ko je padec sledil padcu, nesrečno-srečne serije, saj je bila ve-čina fantov koj po padcu spet na nogah. Najhuje je padel — se spominjate — Barry Scott. Odesli so ga izpod vznožja velikanke, a teden dni kasneje je že odpotoval iz Slovenije. Današnja oddaja je spletna iz pogovorov s Scot-tom in iz posnetkov najdaljših poletov, tistih nad 140 metrov

FARAON

Poljski film, I. del

Režija:
Jerzy Kawalerowicz

V glavnih vlogah: Jerzy
Zelnik, Piotr Pawlowski,
Krystyna Mikolajewska

PRIZOR IZ FILMA

NEDELJA
10. DEC.
18.10

PRVI PROGRAM

Priljubljeni roman poljskega pisatelja Boleslava Prusa (1847—1912) Faraon je navdihnil že marsikatero filmarja, da se je podal snemat prizore iz stare egiptovske zgodovine. Tako davna je ta zgodovina in toliko spominkov, majce-nih in velikanskih je zapustila, da je za ustvarjalno domišljijo čez vse mika-vna. Naš film sega nekam proti sredini četrte dobe v stari egiptovski zgodo-vini, v Novo cesarstvo (1580—1091), ko so med drugim vladali tudi Ramzesi. V Prusovem romanu je opisana življenjska pot faraona Ramzesa XIII, ob tej pa trenja med politiko, oblastjo in vero. Film ohranja vse značilnosti romana in jih posreduje po svoje: tam, kjer smo pri branju Prusa poklicali na pomoč fantazijo, da smo si lahko vsa ta stara čuda predstavljali, bomo zdaj samo gledali, kajti film je posnet med pravimi piramidami, z zgodovinskimi kostimi, nakitjem, zlatnino, okrasjem ...

ČRNE PALME

Svedski film

V glavnih vlogah: Bibi An-
dersson, Von Lucow

BIBI ANDERSSON

TOREK
12. DEC.
20.40

PRVI PROGRAM

Pristanišče nekega velikega južnoameriškega mesta. Pristanišče je tako kot vsa velika pristanišča: kraj, kjer se križajo človeške usode, človeške poti, kraj, kamor je življenje naplavilo ljudi, ki že dolgo niso nikjer imeli svojega doma. V ta svet brezdomcev pride dekle, svetlolaska — Bibi Andersson, saj jo poznate po Bergmanovih filmih — iskat fanta, ki ji je bil rešil življenje: nič je ne bo zaustavilo na njeni poti. Najde ga in spet izgubi. Tokrat za vedno ... To iskanje, dobivanje, izgubljanje je osrednja nit filma, njegova odlika pa je predvsem plastično naslikano in življenjsko resnično prikazano veličastno in bedno pristaniško okolje.

PRIGODE PSA CIVILA

Poljska mladinska nadalje-
vanka

Režija: Kraysztay Szm-
gier

Igrajo: Krzysztof Litwin,
Henryk Bak, Wojciech
Pokora

BREZ AMBICIJ?

SREDA
13. DEC.
17.50

PRVI PROGRAM

Povesti, filme o človekovem štirinožnem prijatelju, vse to imajo bralci in gledalci po vsem svetu radi in zato ni nič čudnega, da na naše ekrane pri-hajajo vedno nove in nove zgodbe, v katerih ima glavno besedo, hov-hov prav-zaprav, kakšen prijazen pa tudi hud, kadar je treba, in seveda pameten pa požrtvovalen pes te ali one pasme. V zadnjem času prihaja precej te robe iz Poljske (Štirje tankisti in pes, Tomek in pes) in veselo je je staro in mlado, saj ga menda ni letnika, da bi bili zanj ti filmi »neprimerni«. V novi seriji gre za sedem zgodb o psu Civilu, ki sprva ni kazal posebnega navdušenja, da bi postal policijski pes, kasneje pa se mu je, zaradi prizadevnega ljubeznj nje-go-vega vzgojitelja seveda, to posrečilo in postal je ne samo policijski pes, tem-več celo najboljši med vrstniki. Hov.

SLOVENSKA HIMNA

V zgodovini se pripadnikom kakšnega naroda le zelo poredkoma ponudi priložnost, da lahko sami sodelujejo pri izbiri svoje himne; himne so namreč ponavadi zelo trdožive in preživijo veliko rodov. Slovencem se je takšna priložnost ponudila zdaj. Tri pesmi, ki se potegujejo za zveneči naslov slovenske narodne himne, poznamo, pa jih vendar še enkrat naštejmo: najprej Davorina Jenka »Naprej zastava slave« (dodajmo, da je pisec besedila Simon Jenko pisal »slave« z malo), Premrla »Zdravica« (besedilo Franceta Prešerna) in Kozinova »Naša zemlja« (besedilo Mileta Klopčiča). Televizija in radio sta nam za praznike predstavila vse tri skladbe v štirih izvedbah, in zdaj je nekako na nas vseh, da se odlo-čimo, katero bomo izbrali za svojo himno. Z izbiro se posebna komisija ukvarja že precej dolgo, a očitno so mnenja zelo različna.

To nam je pokazala tudi hitra anketa med občinstvom. Splošen vtis je bil, zlasti še, če upoštevamo strokovno mnenje muzikologa prof. dr. Dragotina Cvetka, da je še najbližja tistim lastnostim, ki jih zahteva dobra narodna himna, Jenkova »Naprej zastava slave«, a nekaj se jih je izreklo tudi za »Zdravico«. Katere so lastnosti dobre himne? Pesem mora biti spevna, glasbeno slovesna, učinkovita, ob tem pa predvsem preprosta, da jo lahko zaigra ali vsaj zapoje vsakdo. Besedilo samo ni nepomembno, a vendarle manj pomembno od glasbe. In kar je poglavito: himna bi morala biti taka, da jo zna večina Slovencev že zdaj, saj namreč ni mogoče zagotoviti, da bi se kake neznane pesmi vsi naučili. Vsem tem zahtevam res ne ustreza nobena izmed kandidat, vendar se bomo morali potolažiti z znano resnico, da na svetu ni nič idealnega — tudi himne ne.

H. V.

LAWTON O'CONNOR

ČLOVEK SE NE SME NA NIKOGAR ZANESTI...

Nikoli ne bi storil takega zločina, je dejal nekega večera Nelson West, ko je igral s prijatelji bridge, če bi za to ne dobil veliko denarja. Toda bil bi tako pameten, da bi del denarja dal na stran. Za nič na svetu se ga ne bi dotaknil, ampak bi živel še naprej skromno kakor prej.

»Zakaj bi pa potem kradel?« je bila začudena njegova žena.

»Oh,« je vzdihnil West. »Če človek z velikega kupa denarja jemlje le po malo, ga bo imel za dolgo časa. Prva tragedija je v tem, da se ljudje ne znajo zadovoljiti z malim, ampak jemljejo in zapravljajo toliko časa, da postanejo sumljivi in jih polovijo.«

»Morda je to res, le da jaz mislim,« je rekel George Simpson, lastnik velikega podjetja iz Arizone, »da jih polovijo zaradi tega, ker jih je pri dejanju več skupaj. Policija prime enega, ta pa izda še druge. Ali pa se med seboj prepirajo, in kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima — pravi pregovor. V našem primeru pa ta dobiček pobere policija.«

»Tudi to je res,« je potrdil West. »Pri zločinu mora biti vedno samo eden, ne pa da jih je več.«

»Samo eden sam pa tudi ne more

ukrasti večje vsote denarja,« mu je opozoril Simpson. »Napraviti je treba natančen načrt, minuto za minuto, imeti moraš šoferja z avtomobilom itd.«

»Seveda,« se je strinjal tudi West.

»Ja, ja, prav zadovoljen sem, da delate pri meni,« je nadaljeval Simpson. »Ko vas takole poslušam, sem prepričan, da se ne boste lotili takega zločina.«

Simpsonova ocena njegovega uslužbenca Westa bi bila držala, če bi ta slučajno ne srečal Hatawaya.

»Zunaj čaka neki Hataway,« je drugi dan Simpson rekel Westu. »Vzemite ključke Fordovega posestva in napnite vse svoje sile, da mu ga prodate.«

»Tiste podrtije ne bi nihče maral, če bi jo ponujali zastoj.«

»Saj prav zato. Ta zunaj je najbrž tako neumen, da bo kupil. Sem že govoril z njim. Potem me je vprašal, katero banko mu lahko priporočim. Ko sem mu jo imenoval, je hotel zvedeti še za kako drugo. Povedal je, da prihaja z vzhoda. Najbrž je star bogataš, brez družine, torej popolnoma nevezan. Hoče samo, da bi bil čist sam.«

West je skomignil z rameni in odšel ven, da si ogleda tega čudaka Hatawaya.

ya. Ko sta se seznanila, ga je West povabil v svoj avtomobil in odpeljala sta se proti kraju, kjer je bilo Fordovo posestvo.

»Najprej bi rad prišel do kake banke,« je spregovoril Hataway. »Pri sebi imam precej denarja.«

»Gospod Simpson mi je povedal, da mislite ostati tukaj. Izbrali ste prijeten kraj.«

»Ni mi dovolj ena sama banka,« je nadaljeval Hataway. »Ne morem naložiti vseh dvesto tisoč dolarjev v eni banki.«

Westu se je skoraj zaletelo.

»Prav imate. Svetujem vam, da vložite najprej v banki v Mezzi, ki ima podružnice po vsej državi. Tam se bova ustavila. Pozneje lahko denar prenesete tudi v druge. Glavno je, da ga ne nosite s seboj.«

Medtem ko je Hataway nalagal denar v banki, je West skočil v trgovino s športnimi potrebščinami, ki je stala samo nekaj metrov od banke. Tam je kupil strelivo in šest trilitrskih steklenic solne kisline, ki se uporablja za čiščenje bazenov. Znosil je steklenice v avtomobil, Hataway pa je tudi že uredil svoje finančne zadeve v banki in se usedel zdaj na sedež poleg Westa.

»Zdaj pa na posestvo,« je rekel.

West je pokimal in odpeljal proti Fordovemu posestvu na pustem in samotnem kraju.

»Zelo ljubezne ljudi imate v banki,« je dejal Hataway. »Povedal sem jim, da ne bom dvignil denarja, dokler ne pride moj ček, da pa bom potem takoj prenesel nekaj denarja v drugo banko. Bili so zelo zadovoljni s to mojo namerjo.«

Potem sta zavila s ceste na pot, ki si tega imena sploh ni zaslužila. Bila je malo širša steza, ki je vodila med vzpetinami, poraslimi z nizkim grmovjem.

»Tukaj ni žive duše kilometre daleč, kajne?« je vprašal Hataway.

»Saj ste hoteli mir in tukaj ga boste prav gotovo našli.«

»Zdi se mi, da ni posebno varno voziti se po tej puščavi.«

»Zato imamo vsi revolverje s seboj,« je odgovoril West, se nagnil naprej in odprl predal. »Poglejte,« je rekel in pokazal orožje, ga vzel v roko, pritisnil na petelina in dvakrat ustrelil v Hatawaya.

Ustavil je avtomobil in odlekel truplo do večjega grmovja. Potem se je vrnil k avtomobilu po solno kislino. Ko je končal, Hatawaya ni bilo mogoče več prepoznati.

Potrgal je etikete s steklenic in jih sežgal, steklenice pa razbil. V revolver je vtaknil nova naboja, pobral vse stvari in dokumente, ki jih je Hataway imel pri sebi, in se vrnil domov.

Westova žena je že dolgo želela obiskati svojo mater, zato ji je West tisti večer predlagal, naj drugi dan odpotuje v Kalifornijo.

Dopoldne je West spremil svojo ženo na letališče. Nazaj grede je kupil nekaj pisem, potem pa iz javne govorilnice poklical Simpsona.

»Zdi se mi, da imam gripo,« je rekel, »zato bom prišel v službo šele jutri.«

»Le pozdravite se,« je odgovoril Simpson. »Kaj pa misli Hataway o Fordovi hiši?«

»Če mi verjamete ali ne, res je zelo navdušen in resen kupec.«

Po telefonskem pogovoru se je West odpravil domov. Iz žepov je zložil vse, kar je bilo prej Hatawayevega. Bilo je nekaj dokumentov, osebna izkaznica, vozniško dovoljenje, izdano v New Yorku, legitimacije socialnega zavarovanja, itd. Iz nobenega papirja ni bilo razvidno, da bi bil Hataway koga poznal, torej je govoril resnico, ko je povedal, da nima ne družine ne prijateljev. Vmes je bila tudi čekovna knjižica, izdana v Mezzi, in hranilni knjižici za petinsedemdeset tisoč in za petindvajset tisoč dolarjev.

Najprej se je West učil podpisovati Hatawaya. Ko je bil prepričan, da ne bo nihče nič opazil, je izpolnil ček za trideset tisoč dolarjev na ime Simpsonovega podjetja iz Arizone. Na hrbtu čeka je napisal: Obrok za Fordovo posestvo. Potem je vtaknil ček v ovitek, napisal nanj Simpsonov naslov in oddal na najbližji pošti.

Drugi dan je bil West že v pisarni, ko je prišel Simpson s čekom v roki.

»Ta Hataway pa res ni normalen. Poslal je denar za hišo brez kakršnegakoli pojasnila. Ali veste, kje stanuje?«

»Nimam pojma,« je odgovoril West. »Mislim, da je vam dal naslov... Si cer pa, denar je poslal, gotovo se bo tu di sam oglasil.« Potem se je zamislil.

»Če ima njegov ček kritje, seveda. Če je kdo tako neumen, da kupi Fordovo posestvo, lahko stori še več neumnosti.«

»Torej je treba najprej telefonirati banki. Takoj bom to storil.«

Ze čez nekaj trenutkov se je vrnil.

»Vse je v najlepšem redu,« je povedal.

»Torej smo sklenili dobro kupčijo,« je bil tudi West zadovoljen.

ZARADI

odličnega okusa
velike hranljivosti
velike količine
vitaminov A in B

VSAK DAN

ZVIJEZDA

Delikates
MARGARIN
z vitamini in mlekom

Ko se je Simpson popoldne vrnil v pisarno, je stopil West v njegovo pisarno.

»Ta vaš Hataway se je spet oglasil medtem, ko ste bili na kosilu. Temu človeku zares manjka kolesček v glavi. Nekaj tednov bo na potovanju, zato pa hoče od vas zagotovilo, da posestva ne boste prodali nobenemu drugemu kupcu. Počakati mora nanj.«

»Glavno je, da je nakazal denar,« je odgovoril Simpson. »Kaj pa on dela in kod se potika, mi prav malo mar.«

Drugi dan je West odšel v Glendayle, kjer je bila podružnica banke, v kateri je Hataway odprl svoj račun. Pri blagajni se je predstavil kot Hataway in v dokaz predložil čekovno knjižico, ki mu jo je izdala banka v Mezzi. Na banko v Glendaylen je prenesel petinosemdeset tisoč dolarjev. To naj bi bil tisti znesek, katerega se sploh ne bi dotaknil. V naslednjih petnajstih dneh je dvignil manjše zneske na čekovno knjižico. Ko je imel tako v rokah petdeset tisoč dolarjev gotovine, je odnehal.

»Nikoli ne bi storil zločina, razen če bi šlo za veliko denarja,« si je ponavljal West in se spomnil pogovora pri Simpsonovih. »Večji del denarja bi pustil nedotaknjenega. Zločin mora vedno storiti eden, brez pomagačev.«

To je bilo prvo, drugo in tretje pravilo. Zelo preprosto. Ljudje se bodo gotovo zanimali za Hatawayevo izginotje. Simpson? Morda tudi hotel, v katerem je stanoval oziroma zadnjikrat prenočil, ali pa bodo spraševali po njem v banki, kjer je odprl svoj račun. Kdorkoli bi to bil, nihče ne bi mogel spraviti njegovega izginotja v zvezo z Nelsonom Westom. West niti ni bil zadnji, ki ga je videl živega. Zadnji ga je videl uslužbenec banke v Glendaylu. In med Westom in Glendaylom tudi ni nobene zveze. Če bi kdo kaj vedel o tem, bi gotovo že prišlo na dan.

Nekaj tednov kasneje je stopil Simpson v Westovo pisarno.

»Kaj za vraga se je pripetilo temu Hatawayu?«

»Tudi mene zanima,« je odgovoril West.

»Ali veste, da je bil Hataway eden izmed najbolj znanih goljufov?«

»Kaj pravite?«

Simpson je pokimal in nadaljeval:

»Nekje na vzhodu je poneveril dvesto tisoč dolarjev. Zdaj šele razumem, zakaj se mu je tako mudilo najprej v banko. Hotel je gotovino zavarovati. Kar zadeva njegovo pripoved o potovanju in o samotni hiši, kjer bi imel mir pred ljudmi, je bilo vse zaradi tega, da bi zažgal sledove za seboj.«

»Kako pa ste vse to odkrili?«

»V moji pisarni sta agenta FBI. Nujno iskanje ju je pripeljalo do semle. Vi, jaz in uslužbenec banke smo zadnji, ki smo ga videli še živega. Tudi bančni uslužbenec je v moji pisarni. Pridite še vi!«

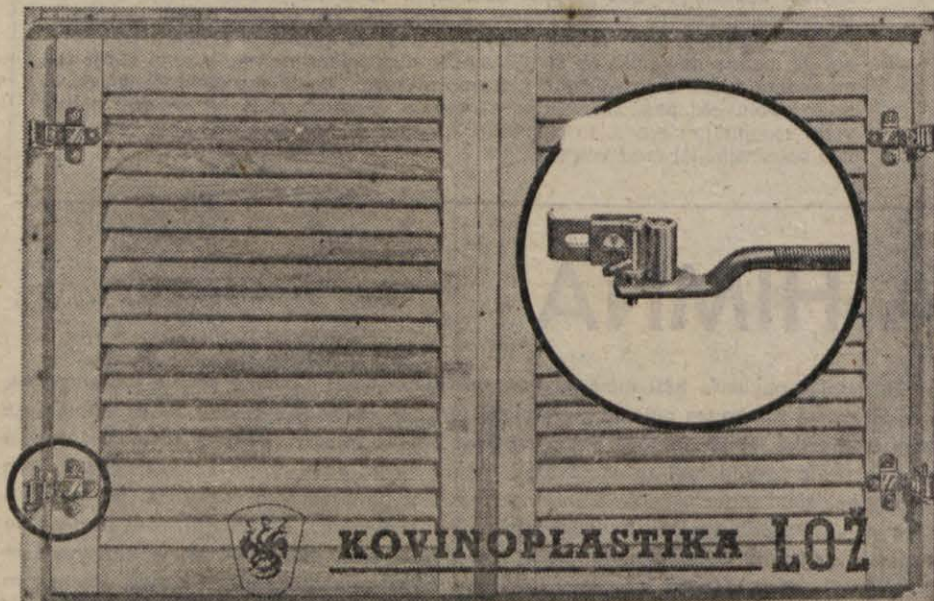
»Ali banakar pozna Hatawaya?«

Simpson je potrdil.

»Pravzaprav to ni njegovo ime. Tega si je samo sposodil. Njegovo pravo ime je Garten, ali nekaj podobnega. Imel je ponarejene dokumente.«

V Westovih pravilih o popolnem zločinu je bilo tudi pravilo, da se človek ne sme na nikogar zanesti, niti na samo žrtev ne... Tega pa West ni upošteval.

GRADITELJI: PREDSTAVLJAMO VAM IDEALNO REŠITEV! "OKOVJA ZA POLKNA"

KOVINOPLASTIKA LOZ

»Donnez-moi un Scotch.«

Barman je srečno odplesal stran. Moški, moški. O, to bo veselo nocoj! Kar videl je »petites folles« na drugi strani hodnika, kako si brusijo kremplje. Večina jih je čakala na svoje »stalne«, nekateri pa niso bili zmenjeni in so prišli kar na slepo. In tale novi fant, je pomislil barman, bo izzval pravo senzacijo.

»Fantje« so začeli prihajati tik pred polnočjo. Počasi so se posedali v ozadje, si ogledovali goste in kdaj pa kdaj pomignili barmanu, da se je oglasil pri njih. Sledili so šepetajoči pogovori. Potem je barman ponavadi odšel nazaj k pultu in pomignil kateri izmed »punc«.

Šakal je odkril svojo didžad malo po polnoči. Dva moška v ozadju lokala sta ga že nekaj minut opazovala. Sedela sta vsak pri svoji mizi in se sem pa tja preboda s strupenim pogledom. Oba sta bila v poznih srednjih letih. Eden je bil debel in drobne oči so mu tičale v grivi las, ki so mu padali na čelo ter se na tilniku spuščali prek ovratnika. Bil je zavaljen in podoben prašču. Drugi je bil vitek, eleganten, z mrhovinarskim vratom in s plešo vrh glave, čez katero si je skrbno napeljal nekaj pramenov las. Nosil je odlično ukrojeno obleko z ozkimi hlačami. Okrog vratu je imel zavezan širok svilen šal. Tale je pa iz sveta umetnosti, mode ali friziranja, je pomislil Šakal.

Debeli je pomignil barmanu in mu nekaj šepnil na uho. V barmanove ozke hlače se zdrknil velik bankovec. Stopil je proti točilni mizi.

»Monsieur sprašuje, ali bi ga počastili s svojo družbo in spili z njim kozarec šampanjca,« je šepnil barman ter ga strmo pogledal.

Šakal je odložil viski.

»Povejte gospodu,« je rekel tako glasno, da so ga vsi homoseksualci v lokalu jasno slišali, »da me ne privlači.«

Gostje so zgroženo zajeli sapo in nekaj kot strigalice suhih mladeničev je stopilo bližje, da ne bi zamudili nobene besede. Barmanove oči so se od groze široko razprle.

»Šampanjec ti ponuja, ljubi fant. Poznamo ga, kar valja se v denarju. Terno si zadel.«

Šakal je v odgovor zdrsnil s stola, vzel kozarec z viskijem in stopil proti drugi stari kraljici.

»Mi dovolite, da prisedem?« je vprašal. »Nekdo me nadleguje.«

Umetniški je skoraj omedlel od veselja. Nekaj minut kasneje je debeli, ki je bil še vedno rdeč od žalitve, odšel iz bara, njegov tekmeč pa je malomarno položil svojo suho, staričavo roko prek Američanove in svojemu novemu prijatelju zaupal, da imajo nekateri ljudje grozne, res grozne manire.

Šakal je s svojim spremljevalcem odšel iz bara približno ob enih. Nekaj minut prej je pederast, ki mu je bilo ime Jules Bernard, povprašal Šakala, kje stanuje. Šakal mu je z rahlo osramočenim obrazom priznal, da nima kam iti in da je popolnoma suh; študent pač, ki ga je sreča pustila na cedilu. Bernard je komaj verjel, da ima takšno srečo. Mlademu prijatelju je povedal, da ima, kot nalašč, zelo lepo stanovanje, prav imenitno opremljeno in čisto mirno. Ži-vi sam, nihče ga nikdar ne nadleguje in s sosedi v bloku se sploh ne družijo, kajti nekoč prej so bili z njim strašno, ti strašno surovi. Bil bi presrečen, če bi mladi Martin hotel stanovati pri njem, dokler bo v Parizu. To pot si je Šakal nadel izraz neizmerne hvaležnosti in sprejel vabilo.

Tik preden sta odšla iz bara, je odšel na stranišče (lokal je premogel eno samo) in čez nekaj minut je stopil iz njega skrbno našminkan. Oči si je črno obrobil, lica popudral, usta pa rožnato pobarval. Bernard je bil ves iz sebe, vendar je to skril, dokler sta še sedela v baru.

Zunaj pa je protestiral: »Ne maram te takole namazanega. Tak si kot vsi ti isti grozni pederasti v baru. Tako čeden mlad fant si. Vsa ta šminka ti ni nič potrebna.«

»Oprosti, Jules, mislil sem, da ti bo tako bolj všeč. Zbrisal si jo bom, kakor hitro prideva domov.«

Bernard se je nekoliko potolažil in ga odpeljal k avtu. Privolil je v to, da bo svojega novega prijatelja najprej odpeljal na Gare d'Austerlitz, kjer ima spravljeno prtljago, nato pa bosta odšla domov. Na prvem križišču je stopil na cesto policist in ju z dvignjeno roko ustavil. Ko se je policajeva glava sklonila k sprednjemu oknu na šoferjevi strani vozila, je Šakal prižgal luč. Policaj je za hip strme, potem pa je z odporom umaknil glavo.

»Allez!« jima je ukazal brez nadaljnjih vprašanj. Ko je avto spjel, je zamrmral predse: »Sales pédés.«

Se enkrat so ju ustavili, to pot tik pred postajo, in policaj je zahteval pa-

FREDERICK FORSYTH

OPERACIJA ŠAKAL

OAS, organizacija, ki se ni strinjala z odločitvijo predsednika de Gaulle, da Alžirija postane neodvisna, je leta 1962 sklenila pripraviti drugi atentat na francoskega predsednika. V ta namen so najeli, za pol milijona dolarjev, poklicnega morilca, plavalaslega Angleža, ki mu pravijo Šakal. V priprave za atentat pa se je vmešala francoska tajna služba, ki je izvedela za namero OAS in obvestila notranjega ministra Freya. Ta se je takoj odpravil k de Gaulle, ki pa je prepovedal kakršnokoli preiskavo. Frey ni odnehal. Sklinal je tajni sestanek, na katerem so sklenili, da bo Šakala skušal izslediti komisar Lebel. Ta je s pomočjo Scotland Yarda kmalu izvedel, da je Šakalovo pravo ime Charles Calthrop. Njegovo odkritje pa ni ostalo tajno. Karieristični polkovnik Saint-Clair de Villauban je skriv-

nost izklepetal svoji ljubici Jacqueline, ki vohuni za OAS. Tako je plavalasi morilec, ki ga je Jacqueline obveščala o akcijah policije, uspel priti v Pariz. Vmes je ubil lepo baronico de la Chaloniere, ki je prisluškovala njegovemu telefonskemu pogovoru z Jacquelininim zaupnikom. V istem času se Lebel v Parizu sprašuje, na kakšen način se je Šakal lahko izmuznil iz policijskih pasti. Zato je organiziral prisluškovalno službo, ki je snemala telefonske pogovore v stanovanjih vseh, ki so vedeli za skrivnost. Kmalu so ugotovili, da je krivec polkovnik du Villauban. Šakal, ki je v Pariz pripotoval v obleki danskega pastora, se je prelevil v ameriškega študenta Martyja Schulberga, vendar to francoski policiji ni ostalo tajno. Dan, ko naj bi Šakal ubil de Gaulle se neizprosno bliža.

pirje. Šakal se je zapeljivo zahihital.

»Kaj samo to bi radi?« je medeno zategnil.

»Poberite se,« je rekel policist in se umaknil.

Nikar jih ne draži,« je sotto voce ugovarjal Bernard. »Še v zapotu naju boš spravil.«

Šakal je vzel iz garderobe oba svoja kovčka, ne da bi mu dežurni uslužbenec naklonil kaj več kot bežen podled, poln gnusa. Kmalu je bila vsa njegova prtljaga v Bernardovem avtu.

Na poti v Bernardovo stanovanje so ju še tretjič ustavili. Tokrat sta bila to dva pripadnika CRS, narednik in naveden vojak, ki jima je pomahal na križišču samo nekaj sto metrov pred ulico, kjer je stanoval Bernard. Vojak je stopil na desno stran vozila in se zastrmel v Šakalov obraz.

»Kar slabo mi pride, kadar vas vidim, prekleti pedri. Zginite!«

Ob dveh zjutraj sta bila Bernard in Šakal v stanovanju. Šakal je vztrajal, da bo prenočil na kavču v dnevni sobi, in Bernard se je vdal. Vendar je kljub temu večkrat pomolil glavo skozi vrata spalnice, ko se je mladi Američan slavlil. Očitno bo treba skrbnih in vznemirljivih manevrov, preden bo zapeljal newyorškega študenta z jeklenimi mišicami.

Ponoči je Šakal preiskal hladilnik v dobro opremljeni in poženščeno nakladi kuhinji. Ugotovil je, da je dobro založen s hrano za enega človeka za tri dni, da pa je ni dovolj za dva. Zjutraj je Bernard hotel iti ven po mleko, a Šakal ga je zadržal, češ da ima v kavi raje konzervirano mleko. Tako sta prebila dopoldan v stanovanju in se pogovarjala. Opoldne je hotel Šakal po vsej sili gledati televizijska poročila.

Prva vest se je nanašala na iskanje morilca madame la baronne de la Chaloniere, ki je bila ubita pred osemindesetimi urami. Jules Bernard je zacvilil od groze.

»Ooooh, ne prenesem nasilja,« je rekel.

V naslednjem hipu se je na ekranu pokazal obraz: čeden mlad obraz, s ko-stanjevo rjavimi lasmi in z očali v črnem okviru, ki predstavlja, kot je povedal napovedovalec, ameriškega študenta Martyja Schulberga. Bi, prosim, vsi, ki so kdaj videli tega človeka ali kakoli vedo o njem...

Bernard, ki je sedel na zofi, se je obrnil in vzdignil pogled. Njegova zadnja misel je bila, da se je napovedovalec zmotil, ko je rekel, da ima Schulberg modre oči. Kajti oči, ki so zrle vanj iz jeklenih prstov, stisnjenih okrog njegovega vratu, so bile sive...

Čez nekaj minut so se za spačenimi potezami, zmrušenimi lasmi in iz ust molečim jezikom Julesa Bernarda zaprla vrata predobne omare. Šakal je s police v dnevni sobi vzel ilustrirano revijo in se pripravil na dvodnevno čakanje.

V teh dveh dneh so Pariz tako preiskali, kot še nikdar dotlej. Policija je obiskala in pregledala seznam gostov po vseh hotelih, od najuglednejših in najdražjih do zadnjega zaniknega bordela. Preiskala je vse penzione, sobe za oddajanje, prenočišča. Bare, restavracije, nočne bare, kabarete in kavarne so oblegali policisti v civilu, ki so kazali fotografije morilca vsem natakarjem, barmanom in vratarjem. Pozvonili so pri vratih vsakega znanega oasovskega simpatizerja in mu preiskali stanovanje. Več kot sedemdeset mladih ljudi, ki so bili približno podobni morilcu, so odpeljali na zaslišanje in jih kasneje z rutinskim opravičilom spustili. Pa še te samo zato, ker so bili vsi tujci, s tujimi državljanji pa je treba bolj vljudno ravhati kot z domačimi.

Po ulicah, v taksijih in avtobusih so ustavili na sto tisoče ljudi in jim pregledali dokumente. Cestne blokade so zrasle na vseh glavnih prometnih žilah, ki vodijo v Pariz, in ponočnjakom se je

redno dogajalo, da so jim na dveh, treh kilometrih nekajkrat ustavili.

Zvečer, 24. avgusta, je komisar Lebel, ki je ves sobotni popoldan preživel v zakrpanih hlačah in jopi ter brkljal po vrtu, dobil telefonsko naročilo, naj se zgleda pri ministru v njegovi zasebni pisarni. Ob šestih je prišel ponj avto.

Ko je Lebel zagledal ministra, je osupnil. Dinamični šef celotnega aparata francoskih sil za notranjo varnost je bil truden in živčen. Lebelu se je zdelo, da se je v teh osemindesetih urah postal in okrog oči so se mu poznali kolobarji nespečnosti.

»Ne moremo ga najti,« je kratko dejal. »Zginil je, kratko malo poniknil je s površja zemlje. Niti oasovci, o tem smo prepričani, ne vedo nič o tem, kje je, tako kot mi ne. Pozdemlje ga ni niti videlo niti kaj slišalo o njem. Korziška zveza misli, da ga sploh ni v Parizu.« Premolknil je in zavzdihnil ter ocnjujoče gledal malega detektiva na drugi strani mize, ki je nekajkrat zamežikal, rekel pa ni nič.

»Pravzaprav se mi zdi, da še danes nimamo prave predstave o tem, kakšne vrste je ta človek, ki ga že dva tedna lovimo. Kaj vi mislite?«

»Tu neke je,« je odvrnil Lebel. »Kakšni pa so ukrepi za jutri?«

Minister je tako pogledal, kot bi ga mučila telesna bolečina.

»Predsednik noče spremeniti niti ene stvari niti ne dovoli, da bi menjali načrtano pot.«

Danes dopoldne sem govoril z njim. Nič zadovoljen ni bil. Zato ostane jutri vse tako, kot je bilo objavljeno. Ponovno bo zanimal večni ogenj pod Slavolokom zmage, ob desetih. Velika maša v Notre Dame ob enajstih. Zasebna meditacija v svetišču mučenih odporov v Montvaleriu ob 12.30. Potem kosilo v palači in počitek. Popoldne zadnja slovesnost — podelitev odlikovanj osvoboditve skupini desetih veteranov odpora, ki smo se na njihove zasluge pri odporu nekoliko pozno spomnili.

Podelitev bo ob štirih popoldne na trgu pred Gare de Montparnasse. Kraj je sam izbral.

»Kako pa je z nadzorstvom gledalcev?« je vprašal Lebel.

»S tem vprašanjem se ukvarjamo prav vsi. Pri vsaki slovesnosti bo morala množica stati dlje kot kdaj doslej. Nekaj ur pred začetkom vsake slovesnosti bodo postavljene kovinske pregrade, potem bo območje znotraj pregrad preiskano od vrha do tal. Pregledali bomo celo kanale. Preiskali bomo vsako hišo in stanovanje. Pred slovesnostjo in med njo bodo na strehah oboroženi stražarji, ki bodo nadzorovali strehe in okna na nasprotni strani. Mimo pregrad ne bo mogel nihče drug kot uradno povabljeni osebe in tisti, ki bodo sodelovali pri slovesnosti.

Tudi vsi drugi ukrepi bodo poostre-ni. Vsa notranjost Notre Dame bo zastražena. Policisti bodo tudi na strehi in med zvoniki. Vse duhovnike, ki bodo sodelovali pri maši, bomo pregledali, za primer, da bi skrivali orožje. Prav tako ministrante in pevce na koru. Celo policisti in člani CRS bodo imeli na ovrat-

NEPREKLICNO

NAROČAM

KNJIGO:

FREDERICK FORSYTH

OPERACIJA

ŠAKAL

Cena 45,00 din

Priimek in ime

Ulica

Poštna št. in kraj

Štev. os. izkaznice

Datum

Podpis

Izpolnjeno naročilnico pošljite na naslov: ČGP »DELO« Prodajna služba, Tomšičeva 1, 61000 Ljubljana Žiro račun 50102-601-20012

nikih posebne značke, ki jih bomo izdali jutri zjutraj, za primer, da bi se morilec hotel preobleči v policista.

V zadnjih štiriindvajsetih urah smo skrivaj zamenjali šipe v Citroenu, s katerim se bo vozil predsednik. Stekla so zdaj neprebojna. Mimogrede, o tem nikomur niti besede. Se sam predsednik ne sme nič vedeti o tem. Pobesnel bi. Vozil ga bo Marroux, kot ponavadi, in dobil je navodilo, naj vozi nekoliko hitreje kot običajno, ker lahko naš prijatelj poskusi streljati na avto. Ducret je zbral ekipo nadpovprečno velikih policistov in častnikov, ki bodo poskusili biti ves čas okrog njega, ne da bi to opazil.

Poleg tega bomo preiskali vse, ki mu bodo prišli bliže od dvesto metrov — tu ne bo nobenih izjem. Med diplomati bo ukrep seveda povzročil vik in krik, novinarji pa nam grozijo z uporom. Vse novinarske in diplomatske prepustnice bomo jutri zjutraj nenadoma zamenjali, za primer, da bi se Šakal poskusil vriniti mednje. Jasnó je, da bomo vsakogar s kakšnim zavojem ali večjim podolgovatom predmetom v rokah pri priči spravili s prizorišča. No, imate kakšno idejo?

Lebel je nekaj trenutkov razmišljal in ves čas vrtel roke med kolena, podobno šolarju, ki se mora zagoovarjati pred ravnateljem.

»Ne verjamem,« je končno spregovoril, »da bo tvegati, da ga ubijejo. Najet morilec je, človek, ki dela za denar. Hoče pobegniti in mirno porabiti denar. Ves načrt si je vnaprej izdelal, medtem ko je bil zadnjih osem dni julija tukaj v Parizu. Če bi kakorkoli dvomil o uspehu operacije ali o možnosti za beg, bi do zdaj že odnehal.

To pomeni, da ima v rokavu skrito posebno karto. Gotovo mu je jasno, da bo generalu de Gaulle njegov ponos vsaj na en dan v letu, dan osvoboditve, ubranil, da bi ostal doma, pa naj bo v še tako veliki osebni nevarnosti. Verjetno mu je jasno tudi to, da bodo varnostni ukrepi, zlasti potem, ko bo njegov naklep razkrit, tako intenzivni, kot ste jih pravkar opisali, gospod minister. Pa vendar ni odnehal.

Ni odnehal. In ne bo odnehal. Zakaj? Ker meni, da lahko opravi nalogo in pobegne. Torej se je moral domisliti nečesa, kar še nikomur ni prišlo na misel. Mogoče je to bomba, sprožena na daljavo, ali pa puška. Ampak bombe ni težko odkriti, kar bi načrt uničilo. Zato je puška. In prav zaradi tega je bilo potrebno, da je prišel v Francijo z avtomobilom. Puško je imel v avtu, verjetno privarjeno na šasijo ali pa skrito v se-dežu.

»Pa saj vendar ne more s puško priti v de Gaullovo bližino!« je vzkliknil minister. »Nihče razen peščice ljudi ne more v njegovo bližino in vsi ti bodo pregledani. Kako pa bo prenesel puško mimo zapore?«

»Ne vem. On pa misli, da jo lahko, in do zdaj mu je šlo še vse od rok, čeprav je imel nekaj smole, nekaj pa tudi sreče. Čeprav ste ga odkrili in mu prišli na sled dve najboljši policijski sili na svetu, je tukaj. S puško in varno skrit, mogoče z novim obrazom in novo osebno izkaznico. Eno je gotovo, minister. Kjerkoli že je, jutri bo moral na plano. In ko se to zgodi, ga je treba najti. Pa smo spet pri stari detektivski zapovedi: treba je imeti odprte oči.«

»Kar zadeva varnostne ukrepe, gospod minister,« je nadaljeval Lebel, »ne bi mogel dodati nobenega novega predloga. Zdi se mi brezhbni, tako rekoč popolni. Bi bil jutri lahko zraven pri vsaki slovesnosti in ga poskusil najti? Samo to nam še preostane.«

»Seveda,« je rekel. »Prosim, bodite jutri zraven, gospod komisar.«

Nekoliko kasneje istega večera se je Šakal v Bernardovi spalnici lotil priprav. Na posteljo je razložil par pošvedranih črnih čevljev, sive volnene nogavice, hlače in srajco z odprtim ovratnikom, dolg vojaški plašč in črno bareto francoskega vojnega veterana Andréja Martina. Na vrh je položil še ponarejene papirje, izdelane v Bruslju, ki so nosile razgrnjenih oblačil opremili z novo identiteto.

K vsemu temu je dodal še rahlo tkano gazo, ki jo je kupil v Londonu, ter pet jeklenih tulcev, ki so zbujaali vtis aluminijastih palic in v katerih je imel spravljeno kopito, cev, nabojnik, dušilec zvoka in daljnogled. Sredi tega je ležal še črn gumijast čep, v katerem so bile skrite eksplozivne krogle.

Iz čepa je vzel dve krogli in s kleščami, ki jih je našel v torbi za orodje pod kuhinjskim likom, pazljivo odkrhnili vršička na obeh. Potem je iz njiju previdno povlekel drobni paličici kordita. Spraznjena in torej nerabna tulca je odvrnil v posodo za smeti. Ostale so mu tri krogle in to bo dovolj.

Ker se že dva dni ni obril, mu je pokrivalo lice kratko svetlo strnišče. To si bo malomarno obril z zločljivo britvijo, ki jo je kupil ob prihodu v Pariz. Na polici v kopalnici so stale tudi stekleničke z vodicó po britju, v katerih je bila v resnici siva barva za lase, ki jo je uporabil že za pastora Jensena, ter tonik za spiranje. Kostanjevo rjavo barvo Martyja Schulberga si je že prej spral z las, zato se je bilo treba le še uvesti pred ogledalo in se ostrčiti. Strigel se je bolj in bolj na kratko, dokler ni imel na glavi le še nemarno postrižene krtacke.

Še zadnjič je preveril, ali je s pravicami za naslednje jutro vse v redu, potem pa si je spekel omleto, se usedel pred televizor in gledal zabavnoglasbeno oddajo, dokler ni prišel čas za spanje.

V nedeljo, 25. avgusta 1963, je bilo neznosno vroče. Poletni vročinski val je dosegel višek, tako kot je bilo tudi natančno leto in tri dni pred tem, ko so podpolkovnik Jean-Marie Bastien-Thiry in njegovi ljudje na križišču pri Petit-Clamartu poskusili ustreliti Charlesa de Gaulle. Čeprav se tega nihče od zarotnikov ni zavedal, je njihova akcija tiste večera v letu 1962 sprožila vrsto dogodkov, ki so se enkrat za vselej končali prav to nedeljsko popoldne, ki je zdaj razjarjalo počitniški Pariz.

Toda če je imel Pariz prost dan, s katerimi je proslavljal svojo osvoboditev izpod Nemcev pred devetnajstimi leti, je bilo v mestu petindevadeset tisoč ljudi, ki so se znojili v modrih seržastih srajcah in dvodelnih oblekah, ko so skušali med someščani vzdrževati red. Ob podpori zanosnih uvodnikov v časopisih so bile slovesnosti, prirejane na čast dneva osvoboditve, množično obiskane. Seveda pa večina med tistimi, ki so se jih udeležili, ni niti za hip ušla pogleda na voditelja države, ki je ves čas hodil med gostimi falangami stražarjev in policistov.

Slovesnost pri Slavoloku zmage je minila natanko po predvidenem načrtu. Z vseh streh, ki kot amfiteater obdajajo Place de l'Etoile, jo je nadzorovalo na stotine ljudi, ki so z daljnogledi in puškami v rokah čepeli za dimniki, opazovali in stražili. Ko se je predsednikov spreved končno odpeljal po Champs Élysées proti Notre Dame, so si vsi olajšano oddahnili in začeli lesti s streh.

Enako je bilo v katedrali. Maševal je pariški nadškof, obdan s prelati in duhovniki, ki so se morali preobleči pod nadzorstvom Na koro sta se skrivala dva stražarja s puškami (še nadškof ni vedel, da sta tam) in opazovala dogajanje pod sabo. Med navzočimi je bilo vse polno policistov in civilnih oblačil, ki niso poklekali in tudi mižali ne, ki pa so prav tako vroče kot drugi molili staro policijsko molitvico: »Prosim, moj bog, ne zdaj, ko sem jaz dežuren.«

Vse gledalce pred cerkvijo, pa čeprav so stali dvesto metrov daleč od cerkvenih vrat, so nemudoma odgnali proč, če so segli v žep Eden med temi se je praskal pod pazduho, drugi pa je hotel vzeti iz žepa cigaretno dozo.

Toda še zmeraj se ni nič zgodilo. Z nobene strehe ni zapokala puška, od nikoder ni bilo slišati gluhe eksplozije bombe. Policisti so celo od strani opazovali drug drugega in s pogledi iskali posebne značke, pripete na zavitkih, ki so jih izdali to jutro, da jih Šakal ne bi zmozel posnemati in se vrniti v njihove vrste kot policist. Nekega pripadnika CRS, ki je značko zgubil, so pri priči aretirali in ga odpeljali. Odzveli so mu brzostrelko in ga šele zvečer spustili na prostost. Pa še takrat je bilo treba najti dvajset njegovih kolegov, da so ga prepoznali in jamčili zanj ter končno prepričali policijo, da je res tisti, kot je trdil, da je.

Ozračje pri Montvalerieniu je bilo naelektrano, a če je predsednik kaj opazil, tega ni z ničimer pokazal. Varnostniki so ocenili, da bo predsednik v tem delavskem predmestju varen, dokler bo v sami kostnici. Ko pa se je njegov avto prebijal skoz ozke ulice, počasi zavijal okrog vogalov in se približeval jetnišnici, bi morilec zlahka napadel.

Toda v tem času je bil Šakal čisto drugje.

Pierre Valremy je bil vsega sit. Vroč mu je bilo, srajca se mu je lepila na hrbet, jermen avtomatične karabinke ga je rezal v rame skozi premočeno blago, žejalo ga je in bil je ravno čas za kosilo, na katero pa, to mu je bilo jasno, ne bo mogel iti. Postajalo mu je žal, da je sploh stopil v CRS.

Prvič v življenju je odšel iz rodnega Rouena. Misli si je, da bo morda videl luči vlemesta. Pa ne bo nič iz tega, če poveljuje enoti poročnik Barbichet, že

ne. Spet ista stara pesem. »Pazi na tisto zaporo, Valremy. No ja, stoj zraven, opazuj jo, pazi, da je nihče ne premakne in ne spusti skoznjo nikogar, če ni pooblaščen. Jasno! Odgovorno nalogo imaš, fant moj.«

Odgovorno, ja, to pa to! Res pa je, da so zaradi tega pariškega proslavljanja dneva osvoboditve čisto ponoreli. Na tisoče ljudi so pripeljali iz province, da bi okrepili pariške enote. Prejšnjo noč so bili v njegovi spalnici zbrani fantje iz desetih različnih mest in med Parižani se je šušljalo, da nekdo pričakuje, da se bo nekaj zgodilo. Zakaj sicer takšen cirkus. Čenče, zmeraj samo čenče. Iz njih se nikdar nič ne izcimi.

Valremy se je obrnil in pogledal po Rue de Rennes. Cestna zapora, ki jo je moral stražiti, je bila veriga, razpeta prek ceste od enega poslopja do drugega, kakšnih dvesto petdeset metrov stran od Place du 18 Juin. Pročelje železniške postaje je stalo dvesto metrov za trgov in pred njim se je širilo predverje, kjer bo slovesnost. Iz daljave je videl nekaj ljudi, ki so se sprehajali po predverju, označevali mesta, kjer bodo stali veterani pa gosti in godba republikanske garde. Še tri ure. Jezus, a ne bo tega nikdar konec?

Ob cestni zapori so se začeli zbirati prvi gledalci. Nekateri med njimi so neznansko potrpežljivi, je pomislil Valremy. Predstavljajte si, da človek stoji v tej vročini ure in ure, da bi videl množico glav tristo metrov daleč in videl, da je nekje sredi te gneče de Gaulle. No ja, če so ljudje vedeli, da bo zraven tudi Stari Charlie, so zmeraj prišli.

Kakšnih sto ali dvesto je bilo že zbranih, ko je opazil starega. Krevljal je po ulici, kot da bo že po sto metrih omahnil. Črno baretko je imel premočeno od znoja in dolg vojaški plašč mu je segal krepko pod kolena. Na prsih mu bingljala in žvenketala vrsta kolajn. Več ljudi ob zapori ga je sočutno pogledalo.

Ti stari mački se do konca oklepajo kolajn, je pomislil Valremy. Kot bi bila to edina stvar, ki jim je še ostala od življenja. No, mogoče pa je za nekatere res edina stvar, ki jim je še ostala. Posebno še, če so ti odstrelili eno nogo. Mogoče je bil svoje dni živahen mlad fant, takrat ko imel še obe nogi, si je mislil Valremy, ko je gledal starčevo krevljanje. Zdaj pa je bil podoben polomljenemu staremu galebu, ki ga je Valremy videl nekoč ob morju v Kermadec.

Kristus, predstavljajte si, da moraš vse življenje šepati naokrog z eno nogo in se naslanjati na aluminijasto berglo. Starec je priklamal do njega.

»Je peut passer?« je ponizno vprašal. »No, očka, poglejva naprej tvoje papirje.«

Stari vojni veteran je začel šariti pod srajco, ki ji ne bi škodilo malo vode in mila. Ven je potegnil dve izkaznici, ki jih je Valremy vzel in pogledal. André Martin, francoski državlján, star trindeset let, rojen v Colmarju, Alzacija; stanujoč v Parizu. Druga izkaznica je bila na isto ime. Prek nje so bile zapisane besede. »Mutilé de Guerre.«

No, pohabljen si res, ni kaj reči, je pomislil Valremy.

Ogledal si je fotografiji na obeh izkaznicah. Kazali sta istega človeka, posneti pa sta bili ob različnem času. Dvignil je pogled.

»Snemi bareto.«

Starec jo je snel in jo začel mečkati v rokah. Valremy je primerjal obraz pred sabo s tistim na obeh fotografijah. Bil je isti. Moški pred njim je bil videti bolan. Urezal se je pri britju in na licih je imel prilepljene koščke toaletnega papirja, skozi katere se je videla kri. Obraz je imel sivkast in moker od potnih srag. Na glavi so mu na vse strani štrleli šopi las, ki si jih je skuštral, ko je snel bareto. Valremy mu je vrnil dokumente.

»Zakaj pa bi rad šel tja?«

»Tam stanujem,« je rekel starec. »Upokojen sem, od penzije živim. V podstrešni sobi.«

Valremy je še enkrat odprl izkaznico. V njej je bil zapisan naslov 154 Rue de Rennes, Paris 6ème. Ozrl se je v najbližnjo hišo. Nad vrati je bila številka 132. Držalo bo, 154 mora biti malo naprej. Nobenega ukaza ni dobil, da ne sme spustiti starega človeka domov.

»Prav, kar pojdi. Samo da se mi ne zaplete v kakšne barabije. Še nekaj ur, pa bo tukaj Stari Charlie.«

Starec se je nasmehnil, spravil obe izkaznici in se z edino nogo malone spotaknil ob berglo, da ga je moral Valremy podpreti.

»Vem, vem. Neki moj kolega bo tudi dobil medaljo. Jaz sem jo dobil že pred dvema letoma. « se je potrkal po Medaille de la Liberation na prsih. »Ampak samo od ministra oboroženih sil.«

Valremy je pogledal odlikovanje. To je torej Medaille de la Liberation. Pre-

kletu majhna stvarca, če si jo moraš zasluziti z zgubljenó nogo. Potem se je spomnil svojega položaja in kratko pokimal. Stari je odkrival po ulici, Valremy pa se je obrnil k nekemu drugemu možaku, ki se je skušal izmuzniti mimo zapore.

»Že prav, že prav, dosti je tega. Takoj nazaj na drugo stran.«

Zadnja stvar, ki jo je videl od starega, je bila sivkasta lisa vojaškega plašča, ki je zginila skozi vrata v neko hišo na drugem koncu ulice, takoj poleg trga.

Madame Berthe je presenečeno pogledala kvišku, ko je začutila, da je najo padla senca. Dan je bil naporen, kajti policisti so pregledali vse sobe in ni ji bilo jasno, kaj bi k temu rekli stanovalci, če bi bili doma. Na srečo so bili vsi razen treh na počitnicah.

Ko so policisti odšli, se je lahko usedla na svoje običajno mesto na pragu in se znova lotila pletenja. Slovesnost, ki bo čez dve uri na postajnem predverju, malo naprej na drugi strani trga, je ni čisto nič zanimala.

»Excusez-moi, madame... Mislim sem... mogoče... bi lahko dobil kozarec vode. Strašno vroče je in še dve uri sta do slovesnosti...«

Ogledala si je obraz in postavu starega moža v vojaškem plašču, kakršnega je nekoč nosil njen, zdaj že dolgo pokojni mož, ter odlikovanja, ki so mu pozvanjala pod ovratnikom na levi strani prsi. Težko se je naslanjal na berglo, spod plašča pa mu je gledala ena sama noga. V obraz je bil pepelnato siv in poten. Madame Berthe je zvila svoje pletivo in ga vtaknila v žep predpasnika.

»Oh, mon pauvre monsieur. Pa kar takole hodite naokrog... v tej vročini. Ceremonija bo šele čez dve uri. Zgodnji ste... Vstopite, vstopite...«

Odracala je proti vratom z mlečnim steklom, ki so na koncu veže vodila v njeno ložo, da bi natočila kozarec vode. Vojni veteran je odšel pa za njo.

Zaradi šumenja vode, ki je tekla iz kuhinjske pipe, ni slišala, da so se vrata med ložo in hodnikom zaprla. Komaj je čutila, kdaj so ji prsti možakove levice segli okrog čeljusti. In stisk nape-tih členkov tik pod glavo, malo za ušesom, je prišel čisto nepričakovano. Podoba tekoče vode in kozarca, ki se je počasi polnil, se je razpršila v drobce rdeče in črne barve, potem pa je njeno omrtvičeno telo neslišno zdrsnilo na tla.

Sakal si je odpel plašč, segel za pas in razvezal vrv, ki mu je vezala meče na stegno. Ko je zavrnil nogo in sprostil napeto koleno, se mu je obraz spatil od bolečine. Več minut je čakal, da mu je v mečih in gležnju ponovno začela krožiti kri, in šele potem je s polno težo stopil nanjo.

Pet minut kasneje je imela madame Berthe zvezane roke in noge — vrv za perilo je bila spravljena pod likom — usta pa je imela zalepljena z velikim kosom levkoplata. Zvlekel jo je v shrambo in zaprl vrata za sabo.

Ko je preiskal kuhinjo, je v predalu mize našel ključke stanovanja. Zapel si je plašč, pobral berglo, s pomočjo katere je pred dvanaajstimi dnevi šepal tudi po letališču Bruslju in Milanu, in pogledal ven. Veža je bila prazna. Odšel je iz lože, zaklenil vrata in stekel po stopnicah.

V šestem nadstropju si je izbral stanovanje Mademoiselle Beranger in potrkal. Nobenega glasu. Počakal je in vnovič potrkal. Ne iz tega stanovanja ne iz sosednjega, kjer je pisalo M. in Mme. Charrier, se ni nihče oglasil. V šopu ključev je poiskal tistega z imenom Beranger, odklenil vrata, vstopil in za sabo spet zaklenil.

Stopil je k oknu in pogledal ven. Na drugi strani ceste so na strehi postavili možje v modrih uniformah. Prišel je ravno še o pravem času. Skrit za steno je počasi obrnil kljuko na oknu in povlekel obe stranici v notranjost sobe, tako da sta bili prislonjeni ob steno. Potem je stopil daleč nazaj. Skozi okno je padala na preprogo velika pravokotna lisa svetlobe. V primerjavi z njo je bilo vse drugo v sobi v temi.

Če se ne bo približal tistemu pravokotniku svetlobe, ga stražarji na drugi strani ne bodo videli.

Stopil je k robu okna, tako da je ostal v senci odmaknjene zavese, in ugotovil, da vidi nizdol in od strani na predverje postaje, ki je ležala sto trideset metrov daleč. Dva metra in pol daleč od okna ter močno ob strani je namestil mizo, s katere je odstranil prt in lončke s plastičnim cvetjem. Namesto njih je razpostavil po mizi blazine, ki jih je našel na naslanjaču. Te mu bodo rabile za oporo pri streljanju.

ZAUPAJ SE MI

IVICA, NE PUSTI SE MU VEČ!

Sem redna bralka vaše rubrike in dolgoletna naročnica Tedenske tribune. Prosim vas, da posredujete moje pismo »Nesrečni Ivici«, če seveda imate njen naslov. Če pa vam naslova ni pustila, vas prosim, da objavite moje pismo kar v vaši rubriki. Problem, ki ste ga odprli s pismom nesrečne Ivice, je med nami najbrž še dosti bolj boleč in razširjen, kot si utegnete misliti vi, Helena. S tem hočem reči, da po naših ulicah in domo-

ne da bi mi v odgovor zašumela okrog ušes klofuta. Z eno besedo: nov človek sem. Res je, ločenka sem. Toda kaj je to v primeri s ceno, ki sem jo plačevala za to, da sem bila lahko »gospa«! Danes mi je žal le nečesa: da se nisem že prej odločila za takšen korak, da sem tako dolgo oklevala. Na starejšem otroku je namreč nekaj živčnosti ostalo, predolgo je gledal s svojimi otroškimi očmi vse te naše strahote. Mali pa se je že povsem popravil, vesel in razigran otrok je. In kar je najbolj značilno: ves čas ni še niti enkrat vprašal po očetu. Ivica, ne poznaš me, toda vseeno poslušaj nasvet ženske, ki je preživljala prav tak pekel, v kakršnem si danes ti: Reši se ga čim prej, predvsem v imenu svojega otroka! Pozdravlja tebe in vse tebi podobne: MARICA

In v osemnajstih letih, ki so od tedaj še pretekla, sem doživela sicer še marsikatero grenko uro, marsikak prepričanje, zamero in solzno noč, toda nobenega udarca nisem več dobila. Prepričana sem, da v prvi vrsti zato, ker sem reagirala na prvi udarec tako, kot sem.

Prav zato želim, da moje vrstice preberejo vse tiste mlade, ki danes stopajo na svojo zakonsko pot. Dekleta, žene, postavite se zase, ohranite svoj ponos! Kajti ženska, ki dovoli, da jo dviguje nanjo roko kadar hoče, ki se mu ponižno in tiho uklone, je izgubila nekaj, kar je najdragocenejše od vsega drugega: izgubila je svoj ponos. In tega res ni treba nobeni.

»STRUP«

KAJ JE Z MOJO ŽENO?

Žena vpije: norec si ti, ne jaz, jaz pa trdim, da je nora ona. Vtepla si je namreč v glavo, da jo hočem »fental«. In to čisto brez vzroka, saj živiva v dovolj znosnem zakonu že dolgo vrsto let in imava tudi dva odrasčajoča otroka.

To njeno prepričanje, da jo bom »fental« se kaže na najrazličnejše načine. Noče piti kave, če sem jaz le za hipec zraven, ker pravi, da ji bom nasul strupa. Ponoči vstaja in odpira okna in vrata, da bi mi lahko ubežala. Kadar je zunaj pod ničlo, so to precej pusti »štosis«.

Tožari me pri sosedah in saj veste, kakšne so babe: vsaka druga ji verjame, da jo bom res »fental«... Vsako dokazovanje in prepričevanje je zastoj. Ker v resnici nima nič, na kar bi se pri meni lahko obesila, ji seveda s trezno pametjo ni mogoče blizu.

Po cele dneve se zapira v sobo in ne da besede od sebe.

Jaz trdim, da je nora ona, ona pa vpije nazaj, da sem norec jaz, pa še morilec zraven. Teh cirkusov mi je že zadosti in sklenil sem, da nekaj ukrenem. Ne vem pa, kam naj grem? Na občino ali na socialno skrbstvo, na milico ali morda k advokatu, kajti, če trdi, da jo mislim ubiti, ne da bi imela za to najmanjši povod, je najbrž jasno, da se me želi na poceni način znebiti. Jaz ji pri tem ne bom delal ovir, mi je kaj takega pod častjo.

Kaj naj torej storim, lepo prosim za odgovor! OBUPANI POLDE

Predvsem se nehaite dreti na ženo, da je nora, kajti vaša žena ni nora, ampak bolna. Bolezni, ki jo tare, se verjetno pravi paranooidna shizofrenija. Zato ne potrebuje ne miličnika, ne predstavnika občine, ampak zdravnika — specialista in bolnišnico. In to čim prej.

In ker ljudje, ki jih muči blodna ideja preganjanja, pri tem pogosto nepopisno trpijo, saj verjamejo, da je vse, kar si domišljajo, čista resnica, naj se vam žena tudi malo smili. Vi ji njenih blodnih idej ne boste izbili iz glave, to bodo storili poklicani. Zato je bolje, da je zaenkrat ne vznemirjate preveč. Pustite jo na miru, ne silite vanjo in poskrbite čimprej za zdravljenje. Najbolje je, da se oglasite za začetek pri vašem splošnem zdravniku v zdravstvenem domu in mu vse razložite.

ALI SEM ŽIVČNA?

Ne vem, kaj je z menoj. Povem naj vam, da se za vsako malenkost zelo hitro razjezim. Zaradi tega sem izgubila že dva fanta. Zanima me, ali sem morda živčna? To pa zato, ker se tudi na otroke — čeprav jih imam sicer zelo rada — pogosto nesmiselno razjezim in jih neusmiljeno tepem.

ZDENKA K.

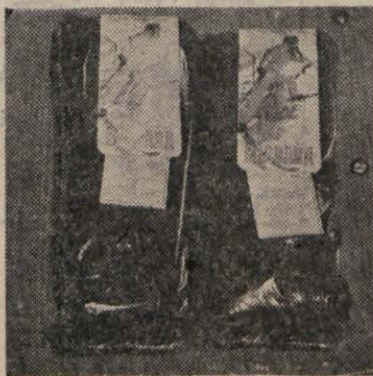
Najbrž bi bilo res pametno poiskati zdravnika za živce — nevrologa. Saj veste, kje ga lahko dobite: kot vse druge specialiste boste tudi njega našli na Polikliniki v Njegoševi ulici v Ljubljani. Prej pa le pojdite po napotnico k vašemu splošnemu zdravniku, že zato, da ne bo nepotrebnih stroškov s plačevanjem pregleda pri specialistu.

HELENA

LJUBLJANSKE TRGOVINE

63.60 dinarjev: Živordeči kosmati copati bodo kot nalašč, če izbirate uporabno darilo za svojo odrasčajočo deklico. Kupite jih v MAXIMARKETU.

50.40 dinarjev: Tople in modne Polzeline volnene hulahupke, ki smo jih pred dvema mesecema pobožno občudovali na beograjskem sejmu mode, so se končno znašle tudi v ljubljanskih trgovinah. Nogavice na naši sliki smo fotografirali pri NOGAVIČARJU.

182 dinarjev: Če kupujete darilo za dekle ali za ženo, ga s čudovito spalno srajčko, ki prihaja iz Topra, res ne morete polomiti. Res je dražja kot navadno, pa zato resnično ekskluzivna in kot nalašč za imenitno darilo. Kupimo jo v MODNI HIŠI.

305.10 dinarjev: Pri ASTRI v Nazorjevi ulici so dobili pošiljko prav imenitnih in originalnih semiš škornjev za mrzle zimske dni. Na voljo sta dva modela: z zapenjanjem po sredi in zapenjanjem ob strani.

IZBOR PO PRESOJI UREDNIŠTVA

Jana prinaša srečo!
vsak teden žrebanje:

NAGRADE TEDNA
kuhinja **•SVEA•**

EDINA PRAVA SLOVENSKA SVEDINJA JE KUHINJA **•SVEA•**
v 12-letnih bo izrebranih 9 kuhinj Bella standard
2 kuhinji Zala special I in 1 kuhinji Zala special II
10 luksuznih damskih kovčkov iz pravega usnja s
kompletno kolekcijo lepote Margaret Astor

100
100 janih gospodinskih kompletov
predsednik in namizna garnitura: dva manjša in en
veliki prt. dve servietti in dva podstavka za kozarce.
ki jo preprosto izrežete in zaročite

10
studio delo

Jana prinaša srečo!
vsak teden žrebanje:

1000 ljubljanskih
kompletnih
NAGRADE
Jana prinaša srečo

12 tednov: 12 kuhinj prave
gospodinjske opreme
1000 janih gospodinskih
kompletov

srečo prinaša **Jana**
pri vseh prodajalcih časopisov!

vih mrgoli našilnih mož, ki niso vredni svojega imena in s katerimi bi morale ženske drugače opraviti, kot je to v navadi danes.

Tole je moja zgodba. Poročena sem bila 14 let. Mož si je kmalu po poroki začel iskati druge ženske, mene pa je — najbrž zaradi občutka krivde — začel neusmiljeno pretepati in zmerjati.

Nekaj časa sem trpela. Potem so se mi otroci preveč zasmilili, saj sem lahko iz dneva v dan z grozo opazovala, kako pušča možjevo brutalno ravnanje z menoj na njih vse bolj opazne sledove. Nekega dne sem se dokončno zavedla: Marica, sem si rekla, že zaradi otrok ne more iti več tako naprej.

Šla sem na sodišče in zahtevala ločitev. Trajalo je celo leto, dokler nisem postala svobodna.

Tisto leto sem preživljala pekel. Mož se namreč ni ustrašil nobene grobosti, nobenega zastraševanja, da bi me prisilil, da od svoje namere odstopim. Tepel me je kot žival, hotel me je zastrašiti. S tem pa je v meni le utrjeval prepričanje, da je res zadnji čas, da se tega pla rešim. Stisnila sem zobe in vse potrpela.

Danes sem spet svobodni človek. Prosta sem, lahko grem, kamor se mi zljubi, lahko rečem in mislim karkoli,

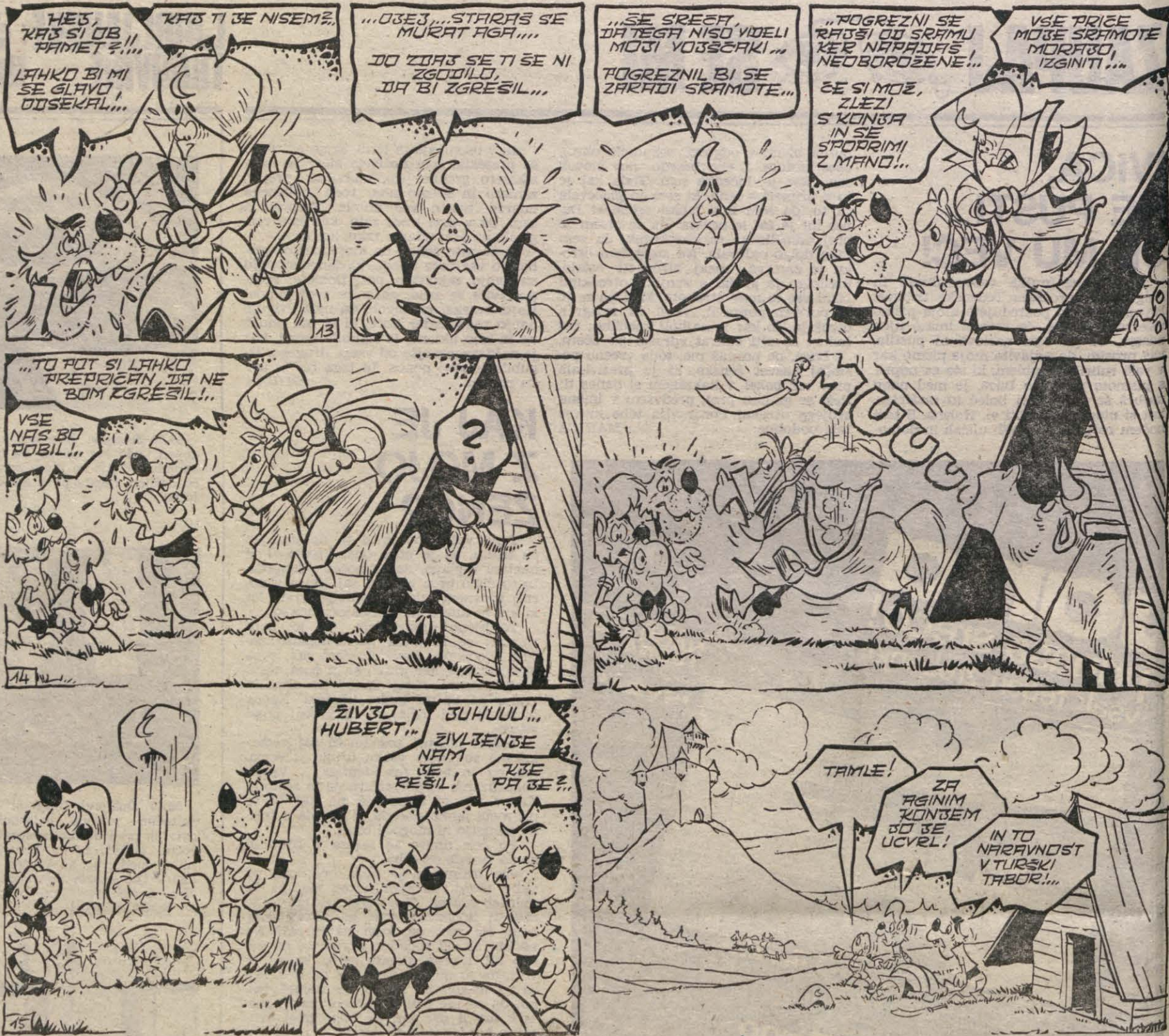
TI SI STRUP!

Prebrala sem vaš odgovor nesrečni Ivici in sklenila, da vam napišem pismo. Vem, da prosim s tem na izjemo, saj vam nimam potožiti nič posebnega. Moje pismo je namreč bolj pripis vašemu odgovoru, oziroma odgovor anonimne prijateljice bralki Ivici in drugim, njej podobnim. Ker pripisov nimate navade objavljati, ne bom nič huda, če tudi mojega pisma ne boste objavili. Za vsak primer pa sem vseeno prišla za pero.

Sem namreč ena tistih žensk, ki jih zadeva vaš odgovor Ivici. Res je tako, kot ste napisali: Brž, ko se žena prvič ukloni udarcem, potem pada po njej kar naprej. Če seveda sama ne poskrbi za drugačen razplet dogodkov. Mislim, da sem ena tistih, na žalost najbrž redkih, s katerimi je bilo tako.

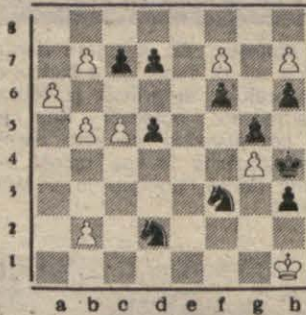
Poročena sem 19 let. Klofuto sem dobila v drugem letu zakona. Toda: jaz sem dobila eno, vrnila pa sem jih nič koliko! Tolkla in brčala in suvala sem kot brez uma, kolikor sem vedela, bolj nagono kot premišljeno. Moj ljubi življenjski spremljevalec je kar obstal. Le sapo je lovil in zijal je vame in se brnil. Ko sva se oba zasopihana ustavila, je izdaval en sam stavek:

»Ti si strup!«

problemški šah

IZBRANE STUDIJE
V. KOROLJKOV

Beli: Kh1, P:a6, b2, b5, b7, c5, f7, g4, h7 (9)
Črni: Kh4, Sd2, Sf3, P:c7, d5, d7, f6, g5, h3, h6 (10)

KOMENTAR

Zaradi matne mreže, v kateri se nahaja beli kralj, bo beli moral za neodločen izid žrtvovati kar štiri promovirane dame. Najbolj sta zanimivi promociji belih kmetov a6 in b5, ki bosta lahko prišla do izhodiščnih polj šele po dveh zanimivih manevrih dveh žrtvujočih dam na h2 in belega kralja na g1 in h1.

RESITEV

1. f8D Se4 2. Dh6+ Kg3 3. Dh3+ Kh3 4. h8D+ Kg3 5. Dh2+ Sh2 6. b8D Sf3 7. Dc7+ Kh3 8. Dh2+ Sh2 9. Kg1 Kg3 10. b6 Sd2 11. b7 Sh3+ 12. Kh1 Se4 13. b8D+ d6 14. Dd6+ Kh3 15. Dh2+ Sh2 16. Kg1! (Se enkrat je treba pokvariti matno mrežo črnemu dokler se ne promovira b. kmet a6.) 16. Kg3 17. a7 Sd2 18. a8D Sh3+ 19. Kh1 Se4 20. Dh8+ Kh3 21. Dh8+ in remi zaradi večnega šaha, ki prej ni bil možen zaradi zaprte diagonale b8—h2.

(Nadaljevanje prihodnjič)

milan govekar:
za filateliste in nefilateliste

JUBILEJ „PRO JUVENTUTE“

»Pro Juventute« je naziv švicarskega dobrotelnega sklada, ustanovljenega pred šestdesetimi leti (jubilej so praznovali 1. decembra), da bi trajno zbirali sredstva v korist zdravljenja in šolanja mladega rodu ter še v druge namene. V filateliji pa »Pro Juventute« pomeni naziv za že tradicionalne in zelo priljubljene vsakoletne izdaje švicarskih znamk s pribitkom, s katerim švicarska pošta ves čas (razen v začetnem letu 1912, ko so bile na njenih okencih v prodaji le nalepke brez frankaturne veljave in v letu 1914, ko znamk sploh ni bilo) z uspehom zbira prispevke v korist tega sklada.

Frankaturna veljava »Pro Juventute« znamk je bila dolgo časa omejena. Do leta 1916 so te znamke bile v prometu le tri mesece, v letih 1916 do 1928 po pet mesecev, od 1929 do 1953 po 6 mesecev, od 1953 do 1964 pa po 7 mesecev, medtem ko odtlej veljajo neomejeno. Prav podaljšani čas frankaturne veljavnosti pomeni enega bistvenih vzrokov, da je tudi njihova naklada postopoma naraščala. Od začetne izdaje v letu 1913, ko je izšla

ena sama znamka v nakladi 3.314.060 kosov, se je v naslednjih letih sicer močno zmanjšala (najnižja je bila leta 1922 — prodanih 638.372 serij), da bi se odtlej ves čas med obema vojnoma gibala na ravni najmanj 5 milijonov

znamk ali vsaj milijon popolnih serij, da bi že lani dosegla več kot 6 milijonov prodanih serij (okoli 30 milijonov prodanih znamk!). Zato lahko verjamemo, da bo tudi letošnja jubilejna izdaja dosegla vsaj tako naklado, kar v jeziku finančnikov pomeni, da bo — glede na pribitek 0,50 franka na nominalno vrednost in

upoštevaje dejstvo, da so znamke nižjih nominalnih vrednosti prodane v zelo velikih količinah — »vrgla« vsaj 20 milijonov dinarjev prispevkov v dobrotelne namene (2 milijardi S din!). Vse to samo letos, za toliko let nazaj pa...

Razen dovršene grafične izdelave, kar sploh pomeni odlično švicarskih znamk, zanimanje za »Pro Juventute« znamke stopnjuje tudi premišljen izbor motivov, ki so vedno izbrani tako, da na nek način simbolizirajo interese mladega rodu, obenem pa sledijo tudi vsakokratnim interesom filatelističnega trga. Tako npr. so bile na »Pro Juventute« znamkah najprej prikazane razne alegorije, za njimi narodne noše, kantonalni grbi, znameniti možje, tipični predstavniki živalskega sveta, cvetlice.

Vseh teh podrobnosti niti ne bi omenjal, če — skupaj vzeto — ne bi ponazarjale prav značilnega primera, kako je možno vsklajevati interese pošte, filatelistov in obenem še zbirati denar v korist ne namene. Pri nas tega žal ne znamo.

NOVO
NA TRŽIŠČU

za zajtrk, malico
ali večerjo, doma,
na taborjenju,
v službi in
na potovanju

emona ljubljana
mesna industrija zalog

tovariš

RAZPIS

Med reševalce, ki nam bodo poslali pravilne rešitve skandinavske križanke, bo žreb razdelil pet nagrad v skupnem znesku 1.000 dinarjev. Nagrade so naslednje:

PRVA NAGRADA: 500 DINARJEV
DRUGA NAGRADA: 200 DINARJEV
TRI NAGRADE PO 100 DINARJEV

Rešitve pošljite na izrezku iz časopisa na naslov: Uredništvo TT, Tomšičeva 3, 61 001 Ljubljana, poštni predal 150-III. Na pisemski ovitek napišite NAGRADNA KRIZANKA 39. Rešitve morajo biti v uredništvu do petka, 15. decembra.

Reševalci iz Ljubljane lahko vržejo rešitve v nabiralnik nagradnih ugank v veži poslopja v Tomšičevi ulici 3.

NAGRAJENCI

Za nagradno skandinavsko križanko št. 37 smo dobili 1739 rešitev. Zreb je prisodil nagrade naslednjim:

1. nagrada (500 din): Jura Višnič, Tobačna 7, 61000 Ljubljana
2. nagrada (200 din): Marija Zadnik, 66242 Materija
3. nagrada (100 din): Tone Škerbec, Vodovodna 6/II, 63000 Celje
4. nagrada (100 din): Tatjana Žiberna, Oražnova 1, 61000 Ljubljana
5. nagrada (100 din): Krista Strumelj, Kolodvorska 17, 61420 Trbovlje

Nagrajencem čestitamo, drugim pa želimo več sreče pri prihodnjih nagradnih natečajih.

REZERVIRANO ZA TOFA

KESAM SE!

ISKRENA AVTOKRITIKA KER GRE TUDI ZA AVTO

Vest me peče.
Sicer je kar prav, če me peče se-
dajle pozimi, ko je mraz in se lahko
grejem pa varčujem pri kurjavi, ampak
tako ne gre. Ni prav. Tako ne gre. Ra-
zen tega ne samo, da me peče, ampak
me tudi žre.

Prav je, da se javno pokesam.
Ko se človek izpove, mu je lažje.
No, bom videl.

Bil sem vpleten kar v tri roparske
napade.

Pozneje se je sicer izkazalo, da so
bili to samo poskusi roparskih napa-
dov. A kaj morem pomagati, če so se
izjalovili.

Prvi je bil dobro pripravljen. Prav
po ameriško.
PRVI POSKUS ROPARKEGA
NAPADA

Začelo se je s telefonom.
Ne, ne, nisem hotel ukrasti telefo-
na. Samo zvonil je.

— Halo, pripravljamo roparski na-
pad...

— Ja, tukaj ni policija, tukaj ured-
ništvo.

— Vemo. Vas optrebujemo! Pridite
v drugo nadstropje, soba 14.

— A so tam mestni zapori?

— Ah ne. Klinične bolnišnice...

Načrt je bil dobro pripravljen. Pri-
volil sem.

Na carinei so namreč že mesec in
dalj imeli zavoj z zdravili, ki so ga
v bolnišnici nujno potrebovali za zdrav-
ljenje pa se je zapletlo okrog dekla-
racij.

Načrt roparskega napada na carino
smo skovali do podrobnosti.

Pred vrati bo čakal šofer s prižga-
nim avtomobilom.

Kot v filmu.

Z zdravnico bova šla v pisarno pro-
sit, če lahko pogledamo zavoj, češ da
bi radi preverili, ali gre sploh za prava
zdravila. Ko bodo cariniki zavoj prinesli
ga bo zdravnica izročila meni, jaz pa
bom planil v avto, počakal še njo in
potem s polnim plinom čim dlje od ca-
rinarnice.

Vse je bilo pripravljeno, vse načr-
tovano do podrobnosti. Potem sem pa
vse pokvaril prav jaz, ki sem veljal za
najbolj zanesljivega člana.

Prvi del roparskega napada se je
odvijal natanko po načrtu.

Potem pa sem vse pokvaril.

Potreboval bi namreč antifris. Ne
zaradi mraza, ampak ker moj »fris«
že preveč pozna. Ko sva z zdravnico še
malo svetila po pisarnah in vohljala za
zavojem, so ga potem kar sami prine-
sli in še veseli so bili, da smo šli...

Tako se je moj prvi roparski napad
povsem izjalovil.

DRUGI ROPARSKI NAPAD

Spet telefon.

Spoznaval sem, da se vsi roparski
napadi začno s telefonom.

— Halo, kdo tam?

— Kdo pa tam?

— Tukaj Kompas.

— Oho, me veseli. A veste, prosim,
kam plovemo?

— Mi smo samo turistično podjet-
je. Hoteli smo vas samo prositi, če bi
nam ukradli avto.

— Kako prosim? Če bi za vas hotel
ukrasti avto.

— Da, natanko tako.

— Kakšen avto?

— Naš avto.

— Za vas da bi ukradel vaš avto?

— Natanko tako!

— Pa se vam ne zdi tole malce ne-
logično.

— Seveda se nam zdi. Saj prav
zato vas pa kliče.

No, in tako se je začelo moje so-
delovanje pri drugem roparskem na-
padu.

Odšli naj bi v Zrenjanin. Tamkaj je
bil namreč avto iz Kompasove rent a
car službe, ki ga je nepridiprav ukradel
v Ljubljani, se odpeljal z njim v Zre-
njanin in ga tam prodal. Sodišče je
ukradeni avto prisodilo novemu last-
niku.

— Zob za zob! so mi rekli na
Kompasu.

— A so vam zobe tudi ukradli? sem
vprašal.

— Ne, ne. To ne. Ukradli so nam
avto, mi ga bomo pa njim. Velja?

— Velja!

— Sodelujete?

— Sodelujem!

prihodnjič dalje
(kot se spodobi za kriminalke!)

Po dolгих letih so se pred
skupščino spet pojavila
kolesa in mopedi. Le ne-
kaj mercedesov se je
sramežljivo skrivalo v
bližnji ulici. Tudi v sejni dvorani je
zavel drug veter. Namesto predstavi-
kov vrhunske poštirkane mode so za-
sedle mesta skromne delovne bluze,
srajce iz jerseyja in modre baretke.
Točka dnevnega reda je prav tako
nenavadna:

»Preveri naj se upravičenost bo-
gatenja tovariša Zekca.« začne pred-
sedujoči novo diskusijo, »ta predlog
je poslala sindikalna podružnica.«

Tovariš Zekec vstane, blede pod-
bradek mu nervozno drhti, in sprego-
vori: »Tovariši, menim, da moj gmotni
položaj ne more biti tema takšne ob-
ravnavne, kot jo predlagate. Sem po-
vsem v mejah normale. Toliko, kolikor
imam jaz, ima na tisoče naših držav-
ljanov. En avto in hiša, to še ni bo-
gastvo. Sicer pa sem bil vedno dela-
ven in kreativen član družbe. To, kar
imam, je le skromno plačilo za moj
dolgoletni trud.«

Zekec sede, dvorano napolni ne-
mir. Predsedujoči zakliče v mikrofoni:
»Prosim diskusijo!«

Nekje zadaj se dvigne modra ba-
retka: »Drži, tovariš Zekec je povedal
resnico. Tudi jaz imam avto in hišo
kot on. Toda, tovariši, niso vsi avti
enaki in tudi hiše ne. Mercedes tova-
riša Zekca je za deset fičkov, kakršen

Bil sem občinski predsednik, poslanec,
član delegacij, direktor... zmeraj sem
zastopal interese delavskega razreda.
Da, interese vas tu v dvorani,« čuteče
reče in se skoraj zgrudi v sedež. Dvo-
rana sočustvuječe onemli, prek rok
pošljejo Zekcu kozarec osvežilne pija-
če. Nato vstane predstavnik visoke
poštirkane mode, Zekčev prijatelj. Ne-
kajkrat pomembno pomežikne prek
delavskih glav, nato spregovori: »To-
variši, nočem v ničemer vplivati na
vašo odločitev v zvezi z Zekčevim
premoženjem, vendar se mi zdi, da
mu delamo krivico. Gre za dolgolet-
nega aktivista, ki je vse svoje življenje
posvetil visokim idealom socializma.
Njegovo materialno stanje je res ne-
koliko ugodnejše, toda to je plačilo za
njegovo nadpovprečno ustvarjalnost.
Menim, da smo tovarišu Zekcu dolžni
le zahvalo.«

Zekec se oddahne, samozavest in
olajšanje mu razjasni obraz. Toda
ne za dolgo. Spet se dvigne nepopust-
ljiva delavska bluza. »Vsi predobro po-
znamo tovariša Zekca že od mladih
nog. Bil je borec, aktivist, predsednik,
poslanec in vrag si ga vidi kaj še vse.
Vendar, vprašam vas, kaj je naredil?
Se spominjate njegovih govorov, v ka-
terih nam je obetal enakost, zdaj vi-
dite, kako je to enakost pojmoval. Ko
je bil predsednik, je občina nazado-
vala kot še nikoli. Kot poslanec v
svojem mandatu ni niti enkrat stopil
med volivce. Ko je šel kot delegat v

MATIJA KOCE

HUDE SANJE TOVARIŠA ZEKCA

je moj, in njegova vila je za deset
montažnih hišic, kakršna je moja. Ne,
ni res, da sva si enaka.»

»Da, tako je! Hura, govornik!« za-
doni po dvorani. »Mir!« zarohni pred-
sedujoči v mikrofoni, »če ima kdo kaj
reči, naj diskutira!«

Nekdo se prijavl k besedi: »Tova-
riši, menim, da ima moj kolega dela-
vec prav. Zekec ima v primerjavi z
njim ogromno bogastvo. In ne samo
to; moj prijatelj delavec je prišel do
svojega skromnega premoženja z ne-
nenehnim samoopovedovanjem. Z dru-
žino ni bil nikoli na letnem oddihu.
Vsak prosti čas je izrabil za delo.
Zena in otroci so mu skromno oble-
čeni. Oprema v njegovem stanovanju
je stara, obrabljena. Na krožniku ima
le redkokdaj meso. A tovariša Zekca
vsi dobro poznamo. Ni leta, da ne bi
vsaj nekajkrat odšel z družino na
krajši ali daljši oddih. Ko je gradil
hišo, ni sam niti enkrat prijel za
lopato. Zena in otroci so mu zmeraj
oblečeni po zadnji modi. V njegovi
vili še nisem bil, slišal pa sem, da
se vse blešči v rustiku, dragih lesten-
cih in preprogah. Prijateljica, ki dela
v hotelu, trdi, da Zekec samo za ko-
sila porabi povprečno delavsko plačo.
Kavarniški kvartopirec in delomrznež
Sulo pa je zadnjič na policiji dejal, da
kar dobro živi od prikartanega Zekče-
vega denarja. Ne, tovariši, Zekec res
ni v normalnih mejah.«

Dvorana ponovno vzroji. Zekec ši-
ne pokonci. Obraz mu modrikasto sije.
Daje videz, ko da ga bo vsak hip
zadela kap. Toda še zbere moči in
prevpije dvorano: »To... to je svi-
njarija, to je navaden linč! Protesti-
ram! Ne dovolim, da bi se kdo mešal
v moje intimno življenje. Jaz, jaz sem
stari borec, komunist. Tolkel sem se
za naše ideale. Zaupane so mi bile
mnoge odgovorne funkcije in naloge

tujino, si je pripeljal mercedes. Sedaj
je direktor naše tovarne. Še nikoli
nismo bili tako na psu, kot smo da-
nes. Tovariši, menim, da tovariš Zekec
s svojim dosedanjim delom ne more
opravičiti svojega bogastva.«

Dvorana zahrumi v navdušenju.
Delavci vpiljejo parole: »Živel govor-
nik! Dol s paraziti! Živela enakost!
Zekec naj položi račune!« Hrušč na-
rašča, a Zekec — postaven stokilo-
gramski možakar — je le še bedna
gmota mesa.

Nato se zgodi nekaj nevsakdanje-
ga. Vrata dvorane se odpro na stežaj,
pred osuplo občinstvo stopi vladni
odposlanec. Odpravi se naravnost k
predsedujočemu, si naravna mikrofoni,
vzame iz žepa pisanje in bere:

»Vladni ukaz!

Z današnjim dnem so ustavljeni
vsi postopki o preverjanju bogatenja
državljanov, in sicer iz teh razlogov:

1. Ni ustreznih meril za vrednote-
nje duhovnega dela, še posebno ne
za vrednotenje takega dela v minulem
obdobju. To pomanjkljivost so spretno
izrabile protidržavne skupine, ki hoče-
jo z diverznimi in nedemokratskimi
metodami demoralizirati mnoge naše
zaslužne delavce. Kot take spodkopa-
vajo državno moč in pripravljajo plod
na tla za kontrarevolucijo.

2. Vlada ne namerava s tem ukre-
pom zavreti začete aktivnosti, nasprot-
no! Naložila je znanosti, da skonstru-
ira za te namene posebno napravo
DELOMER, s katero bomo lahko znan-
stveno ugotavljali resnično vrednost
opravljenega duhovnega dela.«

x x x
Gospo Zekec je že malce skrbelo.
Mož se je vso noč premetaval, nekaj
blebetal in se znožil. Ko je odprl oči,
se je čudno zarežal in olajšano zago-
drnjal: »Take naprave ne bodo nikoli
izumili!«

OCTEDVTO OGLEDALO

CENE NA KITAJSKEM

1 steklenička kapljic za nos 1,50 din
1 kg riža 2,20 din
1 kg kuretine 11,50 din
(Jana 23. novembra — Mao, kuh-
nja in tovarna)

Da, politična ekonomija nas uči, da
je za življenjsko raven v deželi najvaž-
nejša cena kapljic za nos.

Dva izmed pri umoru v Uklihu so-
delujočih angelov garjavih lic sta 37-
letni George Wethern, lastnik farne,
na katere zemlji so našli že omenjena
tri trupla in njegova 29-letna žena He-
lena. — Angeli garjavih lic so prvič
»zasloveli« po vsem svetu na nekem
koncertu na prostem v Altamontu.

(Nedeljski dnevnik 3. decembra —
Angeli garjavih lic)

Kaže, da nič ne pomaga, ko v naši
rubriki vsakih nekaj mesecev povemo,
da srbohrvaški »angeli garjavih lic«
nimajo garjavih obrazov, ampak »saja-
ste, temačne«.

TV program za danes
20.35 Večer z Mojmirom Sepetom,
njegovimi gosti in plesnim orkestrom
RTV Ljubljana

Zraven v okviru:

20.35 Večer z Eldo Viler, njenimi
gosti in plesnim orkestrom RTV Lju-
bljana

Elda Viler sodi med najboljše jugo-
slovske pevke zabavne glasbe in je
zelo iskana pevka na vseh naših festi-
valih. Nocoj se nam bo predstavila s
samostojnim TV »showom«, v katerem
bodo kot gostje nastopili še: Oto Pest-
ner, Martina Bevec in New Swing Qu-
artet.

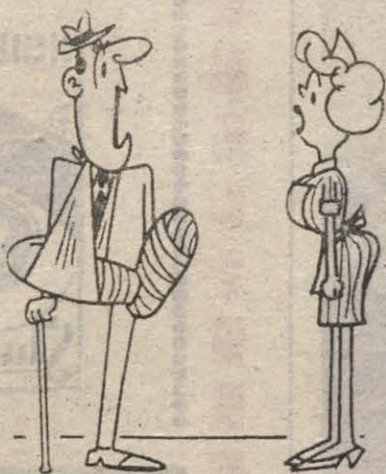
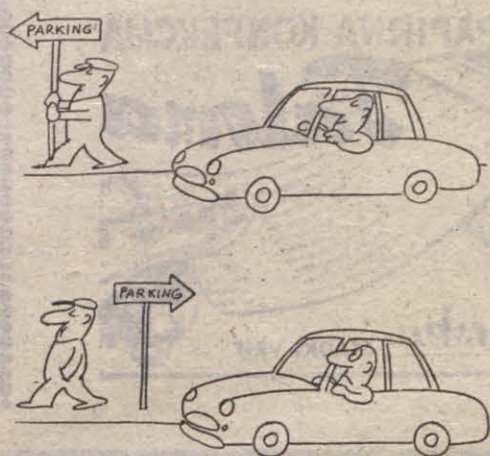
(Dnevnik 2. decembra — televizij-
ski spored)

Nov način objavljanja sporeda: dve
oddaji za isto uro. Ni vrag, da ne bi
bila vsaj ena od njih pri roki. To pot
je bil v soboto pri roki večer z Mojmi-
rom Sepetom, o obširneje napovedani
Eldi Viler pa ni bilo sledu.

Blizu Moskve bo stala največja to-
varna poliesterskih vlaken — Kombi-
nat sintetičnih vlaken bo stal na veli-
kem območju, 483 kilometrov iz Mo-
skve.

(Dnevnik 4. decembra na zadnji
strani)

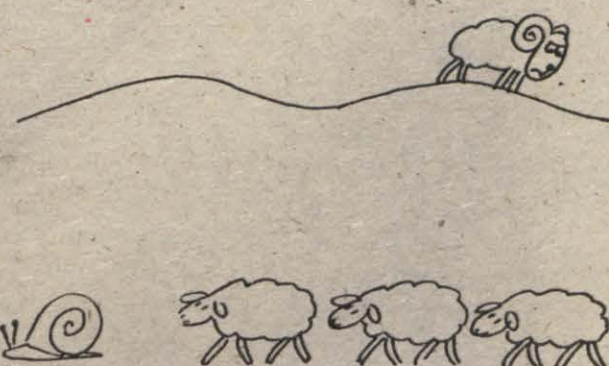
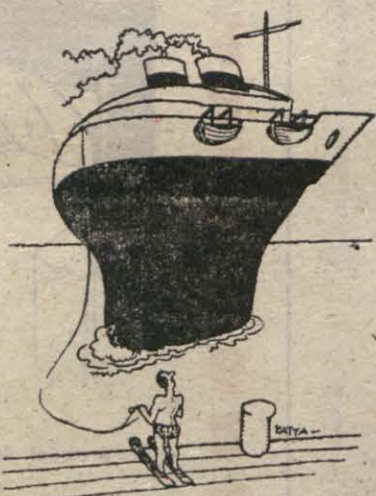
Ogromna je Sovjetska zveza, 483
kilometrov daleč pa vseeno ni tako
blizu Moskve.

— Povejte mi po pravici, sestra, ali ste že kdaj prej dali kakemu pacientu nogo v mavec?

— Ne vem, kaj mu je! Saj sem samo rekla: Dobro jutro!

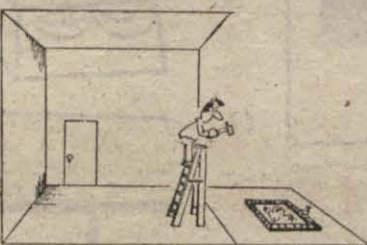
— Vse je v redu, samo nos me divje srbi...

— Agneza... pa si mi obljubila, da ne boš nikomur povedala!

— ... narahlo primite palico in jo potiskajte sem ter tja po tleh...

— Zares sem zaljubljen vate; čisto drugačna si kot druge...

— Veš kaj, kolcani se mi je pa le nehalo...

POČITEK JE SAMO ZA MRTVE

(Angleška modrost)

HIGIENSKA PAPIRNA KONFEKCIJA

- Dragi otroci, danes uvajamo televizijo v šoli tudi na Spodnjih Odrokih

NA IZLETIH,
POTOVANJIH
— SAMO
KVALITETNI

zdenka SIP

— Jasno, da sem morala poklicati soseda; kadarkoli te prosim, da me umij po hrbtu, tečnariš in godrnjaš...

TT
TEDENSKA TRIBUNA